

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS IR KOMERCINĖS TEISĖS KATEDRA

JUSTAS SANKAITIS
INTELEKTINĖS NUOSAVYBĖS TEISĖ

LIZINGO SUTARTIS:
TEISINIO REGLAMENTAVIMO PROBLEMOS LIETUVOJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas
Asist. Justas Sakavičius

Vilnius, 2010

TURINYS

IVADAS	4
I. LIZINGO SAMPRATA	7
1. Lizingo istorija.....	7
2. Lizingo sąvoka ir rūšys.....	7
3. Lizingo teisinė prigimtis.....	10
3.1. Lizingo (finansinės nuomos) sutarties ir nuomos sutarties teisinis santykis	11
3.2. Lizingo (finansinės nuomos) sutarties ir pirkimo-pardavimo sutarties teisinis santykis	12
3.3. Lizingo (finansinės nuomos) sutarties santykis su kitais panašiais teisės institutais	14
3.4. Lizingas (finansinė nuoma) kaip savarankiška sutarčių rūšis.....	15
3.5. Su lizingo teisine prigimtimi susijusios praktinės problemos	15
4. Lizingo sutarties teisinis reglamentavimas tarptautiniu mastu.....	18
II. LIZINGO SUTARTIES DALYKAS IR IŠ JO KYLANČIOS PROBLEMAS	20
1. Daiktai, galintys būti lizingo dalyku	20
2. Gamtos išteklių, kaip lizingo dalykas.....	21
3. Žemė, kaip lizingo dalykas	22
4. Lizingo dalyko apskaita lizingo gavėjo finansiniuose dokumentuose.....	24
III. LIZINGO TEISINIŲ SANTYKIŲ SUBJEKTAI	28
1. Lizingo davėjas, kaip lizingo teisinių santykių subjektas	28
2. Lizingo gavėjas, kaip lizingo teisinių santykių subjektas	30
3. Pardavėjas, kaip lizingo teisinių santykių subjektas	31
IV. PROBLEMINIAI LIZINGO SUTARTIES SUDARYMO IR VYKDYMO ASPEKTAI	33
1. <i>Clausula rebus sic stantibus</i> principo taikymas vykdant lizingo sutartį.....	33
1.1. Pasaulinė ekonominė krizės veiksnys taikant <i>Clausula rebus sic stantibus</i> principą....	34
1.2. VILIBOR palūkanų veiksnys taikant LR CK 6.204 straipsnį.....	35
V. LIZINGO SUTARTIES NUTRAUKIMAS	38
1. Lizingo gavėjo teisė nutraukti lizingo sutartį	38
2. Lizingo davėjo teisė nutraukti lizingo sutartį	39
2.1. Esminis lizingo sutarties pažeidimas, kaip pagrindas vienašališkai nutraukti lizingo sutartį.....	40
3. Lizingo sutarties nutraukimas lizingo gavėjui iškelus bankroto bylą.....	42
4. LR CK 6.574 straipsnio taikymas nutraukiant lizingo sutartį	43
4.1. Lizingo davėjo patirtų nuostolių apskaičiavimas	45
4.1.1. Lizingo davėjo nuostolių apskaičiavimas lizingo dalyko vertei sumažėjus	45
4.1.2. Atsiimto lizingo dalyko įvertinimas	47

4.1.3. Lizingo davėjo nuostolių apskaičiavimas lizingo gavėjui iškelus bankroto bylą ...	49
4.2. Teisės į lizingo dalyko vertės padidėjimą, nutraukus lizingo sutartį	50
5. Lizingo dalyko atsiėmimas iš lizingo gavėjo, esant nutrauktai lizingo sutarčiai.....	55
IŠVADOS	57
SANTRAUKA	60
SUMMARY	61
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	62

Ivadas

Temos aktualumas ir problematika. Lietuvos Respublikos teisės aktuose lizingo sutarties institutas pirmą kartą buvo įtvirtintas 2001 m. liepos 1 d. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse¹ (toliau – LR CK). Rengiant lizingo sutarties nuostatas atsižvelgta į Tarptautinės privatinės teisės instituto (*UNIDROIT*) parengtą 1988 m. Otavos konvenciją dėl tarptautinio finansinio lizingo, todėl laikytina, kad LR CK įtvirtintas lizingo sutarties teisinis reglamentavimas atitinka pagrindinius tarptautinius lizingo sutarčių standartus ir yra reglamentuojamas panašiai kaip ir kitose savo teisine sistema artimose užsienio valstybėse.

Lizingas plačiąja prasme gali būti suprantamas kaip sudėtinga tarpusavio teisinių ryšių konstrukcija, susidedanti iš dviejų skirtingų civilinių sutarčių:

- lizingo sutarties objekto pirkimo-pardavimo sutarties tarp pardavėjo ir lizingo davėjo;
- lizingo (finansinės nuomos) sutarties tarp lizingo davėjo ir lizingo gavėjo.

Šiame magistro darbe lizingo sutartis bus nagrinėjama ir daugiausia dėmesio bus skiriama lizingo sutarties siaurąja prasme analizei, o būtent santykio tarp lizingo davėjo ir lizingo gavėjo problematikai atskleisti.

Esant stabiliai lizingo sutarties objektu galinčių būti daiktų rinkai ir bendrai ekonominei šalies situacijai, lizingo sutarties sudarymas ir vykdymas turėtų tenkinti sutarties šalių pelno siekio ir verslo plėtojimo poreikius.

2008 metų pradžioje Lietuvą palietusios pasaulinės ekonominės krizės fone akivaizdu, kad lizingo sutarties teisinis reglamentavimas yra nepakankamas, o formuojama teismų praktika tam tikrais aspektais ydinga, iškreipianti lizingo davėjo ir lizingo gavėjo teisių ir pareigų pusiausvyrą. Pastebimos tendencijos, kad lizingo davėjas įgyja vis palankesnę padėtį lizingo gavėjo atžvilgiu, o lizingo sutarties vykdymas, užuot atlikęs savo vieną iš pirminių – verslo skatinimo – funkcijų, lizingo gavėjui neretai tampa nebepakeliama našta, verčiančia ne tik atsisakyti lizingo sutarties, bet taip pat įpareigojanti atlyginti visus dėl sutarties nutraukimo lizingo davėjo patirtus nuostolius.

Magistro darbe bus gilinamasi į lizingo sutarties sampratą, esamą teisinį reglamentavimą, taip pat nagrinėjamos aktualios lizingo sutarties teisinio reglamentavimo problemos ir Lietuvos Respublikos teismų praktikos šioje srityje formavimosi tendencijos, bus ieškoma ir siūloma galimų praktinių problemų sprendimo bei lizingo sutarties šalių interesų sureguliuojimo teisinių įrankių. Autorius taip pat gilinsis į teisinio reglamentavimo problemas, atsirandančias lizingo gavėjui iškėlus bankroto bylą.

¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr. VIII-1864 // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

Temos naujumas ir naudotos literatūros apžvalga. Atsižvelgiant į tai, kad lizingo (finansinės nuomos) sutarties teisinis reglamentavimas Lietuvoje pirmą kartą buvo įtvirtintas tik 2001 m. priėmus naują LR CK, lizingo teorija bei praktika Lietuvoje dar tik formuojasi. Išsamių darbų, aptariančių lizingo sutartį, iki šiol nėra. Bene reikšmingiausi šio darbo temai lizingo (finansinės nuomos) sutartį aptariantys darbai pasirodė 2001-2003 m., tarp kurių paminėtina V. Mizaro publikacija „Lizingo sutarties sampratos aiškinimas pagal Civilinį kodeksą“ (Justitia, 2000, Nr. 1-2 (43-44)), taip pat G. Lisausko darbai: „Finansinės nuomos sąvoka pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą“, (Jurisprudencija, 2002, Nr. 34(26)) ir „Finansinės nuomos ir tiesioginio lizingo santykis pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą“ (Jurisprudencija 2003, Nr. 47 (39)) bei R. Juodkos darbas „Lizingo teisinių santykių reguliavimas naujajame Civiliniame kodekse“ (Justitia, 2000, Nr. 4-5). Darbe taip pat bus remiamasi A. Danio ir T. Milašausko knyga „Lizingas“ (Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas, 2000), kurioje aprašoma lizingo vystymosi Lietuvoje istorija, aptariamos lizingo rūšys, jų skirtumai, tačiau šis darbas yra labiau aprašomojo, informacinio, o ne tiriamojo pobūdžio.

Darbe naudojama užsienio literatūra: Peter K. Newitt, Frank J. Fabozzi „Project Financing. Seventh edition“ (London: Euromoney books. 2000), Clive M. Schmitthoff „Schmitthoff's Export Trade – The Law & Practice of International Trade. 11th ed.“ (London: Sweet and Maxwell, 2007), Mesnooh C. J. „Law and Business in France: a Guide to French Commercial and Corporate Law“ (Martinus Nijhoff Publishers, 1994).

Taigi, nuo 2003 m. Lietuvoje nepasirodžius reikšmingesnių lizingo sutarčiai bei praktinėms problemoms atskleisti ir spręsti skirtų darbų, o 2008 m. pradžioje Lietuvoje prasidėjus ekonominei krizei, išryškinusiai naujas lizingo teisinio reglamentavimo problemas, kurios teismų praktikoje dar neišspręstos, šis darbas yra aktualus ir naujas dėl autoriaus siekio identifikuoti iš lizingo santykių aiškinimo kylančias problemas ir rasti galimą jų sprendimo būdą tiek ekonominės krizės lizingo santykių dalyviams sukeltų padarinių, tiek bendrame kontekste.

Tyrimo objektas – lizingo teisinis reglamentavimas, teisinio reglamentavimo problemos.

Tyrimo dalykas – su lizingo teisiniu reglamentavimu, sutarties sudarymu, vykdymu ir nutraukimu susijusios teisinės aplinkos tyrimas ir aktualios Lietuvos Respublikos teismų praktikos analizė.

Darbo tikslas – pateikti lizingo sutarties sampratą, atriboti lizingo sutartį nuo panašių sutarčių rūšių, identifikuoti esamas lizingo sutarties teisinio reglamentavimo problemas Lietuvoje, išanalizuoti su tuo susijusios Lietuvos Respublikos teismų praktikos tendencijas, pasiūlyti galimų teisinių priemonių iš lizingo sutarčių teisinių santykių kylančioms problemoms spręsti.

Darbo uždaviniai:

1. pateikti lizingo sutarties sampratą, atskleisti lizingo teisinių santykių esmę, teisinę prigimtį bei su tuo susijusias praktines problemas;
2. atriboti LR CK įtvirtintą lizingo (finansinės nuomos) sutartį nuo panašių sutarčių rūšių;
3. aptarti lizingo (finansinės nuomos) sutarties dalyką, subjektus, identifikuoti su jais susijusias pagrindines praktines problemas, bei pateikti jų galimus sprendimus.
4. identifikuoti aktualias su lizingo sutarties sudarymu, vykdymu bei nutraukimu susijusias teisinio reglamentavimo problemas;
5. išanalizuoti Lietuvos teismų praktiką bei pateikti besiformuojančios teismų praktikos dėl šiame darbe nagrinėjamų teisinių problemų gaires;
6. pateikti galimus identifikuotų teisinio reglamentavimo problemų sprendimo būdus.

Tyrimo metodai. Darbo tikslams pasiekti bus naudojamos loginiu ir sisteminės analizės metodais, kurie reikalingi teisinio reglamentavimo analizei atlikti, teisės normoms aiškinti, vertinti jų tarpusavio sisteminius ryšius bei išvadoms padaryti. Istorinis tyrimo metodas padės atrasti dabartinių teisės normų sąsajas su anksčiau galiojusiomis, o apibendrinimo metodu bus apibendrinamos dėstymo dalys, sisteminami į visumą teisinės literatūros, teisės aktų, teisminės praktikos duomenys. Lyginamasis metodas bus panaudotas pateikiant nuorodas į užsienio literatūrą ir aptariamų situacijų teisinį vertinimą. Tyrime taip pat bus naudojamos lingvistiniu metodu.

I. Lizingo samprata

1. Lizingo istorija

Daugumos autorių nuomone, lizingo teisiniai santykiai atsirado tik XIX a. viduryje Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV)², kur besivystant geležinkeliams pradėjo rasti kompanijos, padedančios geležinkelininkams įsigyti garvežius ir vagonus už tam tikrą atlygį. Pirmoji registruota lizingo kompanija pasaulyje buvo Birmingemo vagonų kompanija (Birmingham Wagon Company), įsteigta 1855 m. kovo 20 d., kuri lizingavo vagonus, skirtus anglies ir kitų medžiagų pervežimui, terminuotam laikui nuo penkių iki aštuonerių metų. Modernusis (šiuolaikinis) lizingas atsirado kartu su 1952 m. JAV įsteigta pirmąja tarptautine kompanija – United States Leasing Corporation, kurios veikla buvo išimtinai finansinė nuoma. Lizingo veikla netruko plisti ir kitose pasaulio valstybėse. Iki 1965 m. lizingo kompanijos atsirado Prancūzijoje, Vokietijoje, Japonijoje.

Lietuvoje lizingo santykiai atsirado atkūrus nepriklausomybę, o pirmąją lizingo paslaugą pradėjo siūlyti Lietuvos akcinis inovacinis bankas. Kaip pažymi R. Juodka, „nors pirmosios įmonės, teikiančios lizingo finansines paslaugas, Lietuvoje įsikūrė jau 1995 m., iki priimant naująjį Civilinį kodeksą lizingo teisinių santykių Lietuvoj tiesiogiai nereguliavo joks teisės aktas. Visos lizingo sutarys buvo sudarinėjamos remiantis iki šiol galiojančio 1964 m. Civilinio kodekso 4 straipsnio nuostatomis, teigiančiomis, kad civilinių santykių dalyviams civilinės teisės ir pareigos, be kita ko, gali atsirasti iš įstatymuose numatytų sandorių ir iš sandorių, nors įstatymuose nenumatytų, bet jiems neprieštarujančių“³.

Taigi, lizingo teisiniai santykiai pasaulyje pradėjo vystytis kur kas anksčiau negu Lietuvoje, o lizingo teisiniai santykiai Lietuvoje buvo sureglamentuoti tik 2001 m. priėmus naująjį LR CK. Todėl nenuostabu, kad esant tokiai trumpai lizingo praktikai Lietuvoje vis dar iškyla naujų lizingo teisinių santykių reglamentavimo problemų, kurių dalį kaip tik išryškino 2008 m. pradžioje Lietuvoje prasidėjusi pasaulinė ekonominė krizė.

2. Lizingo sąvoka ir rūšys

Lizingo sąvoka yra kildinama iš anglų kalbos žodžio „lease“, reiškiančio nuomą. Teisės literatūroje pripažįstama, kad pirmą kartą lizingo sąvoka buvo panaudota 1877 m. JAV, kuomet „Bell“ telefonų kompanija priėmė sprendimą ne pardavinėti telefonus, o juos išnuomoti.

² Stanislovaitis R. Komercinė teisė. 2-asis patais. ir papild. leid. - Vilnius: Eugrimas, 2005 P. 204.

³ Juodka R. Lizingo teisinių santykių reguliavimas naujajame Civiliniame kodekse // Justitia. 2000, Nr. 4-5, P. 31.

Lietuvos Respublikoje lizingo sąvoka randama LR CK šeštosios knygos XXX skyriuje 6.567 straipsnio 1 dalyje, kur nurodyta, kad „pagal lizingo (finansinės nuomos) sutartį viena šalis (lizingo davėjas) įsipareigoja įgyti nuosavybės teise iš trečiojo asmens kitos šalies (lizingo gavėjo) nurodytą daiktą ir perduoti jį lizingo gavėjui valdyti ir naudoti verslo tikslais už užmokestį su sąlyga, kad sumokėjus visą lizingo sutartyje numatytą kainą daiktas pereis lizingo gavėjui nuosavybės teise, jeigu sutartis nenumato ko kita”.

Kaip pastebėjo G. Lisauskas, „LR CK pateikiama ne finansinės nuomos apskritai, o finansinės nuomos sutarties sąvoka.“⁴ Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad LR CK šeštosios knygos IV dalis reglamentuoja atskiras sutarčių rūšis, būtent lizingo (finansinės nuomos) *sutarties* sąvokos apibrėžimas LR CK 6.567 straipsnio 1 dalyje atrodo logiškas ir pagrįstas.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas formuojamoje teismų praktikoje lizingo sutartis apibūdinama „kaip šalių susitarimas, kuriuo viena iš jų (lizingo davėjas) įsipareigoja iš trečiojo asmens (pardavėjo arba tiekėjo) įsigyti nuosavybės paprastai kitos šalies (lizingo gavėjo) nurodytą daiktą, pateikti šį daiktą (lizingo objektą) lizingo gavėjui laikinai, t.y. sutarto termino ribose, valdyti ir naudoti juo, o kita šalis (lizingo gavėjas) įsipareigoja priimti paprastai pardavėjo tiesiogiai jam perduotą lizingo objektą, naudoti jį pagal paskirtį ir sąlygomis, nustatytomis susitarimu, siekiant užtikrinti jo techninę būklę, atlikti reikiamus jo priežiūros, remonto darbus, sutartu laiku mokėti nustatyto dydžio periodines įmokas, o pasibaigus sutarties terminui, grąžinti lizingo objektą lizingo davėjui arba, sumokėjus visą sutartą kainą, įsigyti nuosavybės, jeigu tai numatyta sutartyje“.⁵ Pastebėtina, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pateiktas lizingo (finansinės nuomos) sutarties išaiškinimas apima daugiau lizingo (finansinės nuomos) sutarties šalių pareigų, tačiau iš esmės atitinka vėliau, naujajame LR CK įtvirtintą lizingo (finansinės nuomos) sutarties sąvoką.

Atkreiptinas dėmesys, kad lizingo sąvoka gali būti suprantama ekonomine ir juridine prasmėmis. „Ekonomine prasme „lizingas“ yra suprantamas kaip įrangos nuomos praktika, vietoj įsigijimo. Kas suteikia firmoms galimybę naudoti mažiau kapitalo negu įsigyjant įrangą, taip pat apsisaugant nuo įrangos senėjimo“⁶. Tuo tarpu juridine prasme lizingo sąvoka apibrėžiama per lizingo sutarties teisinių santykių turinį.

Lizingo rūšys. Teisinėje literatūroje lizingo sutartys gali būti klasifikuojamos pagal daugelį požymių: pagal lizingo sutarties šalių skaičių, lizingo objekto rūšį, lizingo sutarties trukmę ir kt. Gausią lizingo sutarčių klasifikaciją nulemia lizingo teisių santykių kompleksiskumas ir lizingo sutarties teisinės prigimties daugialypiškumas. Nepaisant daugybės

⁴ Lisauskas G. Finansinės nuomos sąvoka pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą // Jurisprudencija. 2002, Nr. 34(26). P. 15.

⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001m. birželio 21d. nutartis c.b. *UAB „VB Lizingas“ v. Rimanto bagvilio komercinė įmonė*, Nr. 3K-7-440/2001, kat.45.8.

⁶ Black J. Oxford dictionary of economics. New York: Oxford university press, 1997. P. 267.

galimų lizingo klasifikacijų, teisės teorijoje ir praktikoje pripažįstamos dvi pagrindinės lizingo rūšys:

- operatyvinis, arba veiklos, lizingas (*operating leasing*);
- finansinis lizingas (*finance leasing*)⁷.

Operatyvinio (veiklos) lizingo atveju lizingo gavėjas įsigyja lizingo davėjui nuosavybės teise priklausantį objektą tik trumpam, lyginant su šio turto ekonominio naudingumo laikotarpiu, laikui. Pasibaigus operatyvinio (veiklos) lizingo sutarčiai, objektas turi būti gražinamas lizingo davėjui.

Finansinio lizingo atveju lizingo davėjas įsigyja nuosavybės teise iš trečiojo asmens lizingo gavėjo pasirinktą daiktą ir perduoda jį lizingo gavėjui valdyti ir naudoti už užmokestį su sąlyga, kad sumokėjus visą lizingo sutartyje numatytą kainą daiktas pereis lizingo gavėjui nuosavybės teise. Taigi, finansinio lizingo modelis yra įtvirtintas LR CK 6.567 straipsnio 1 dalyje.

Pasak V. Mizaro, „esminis skirtumas tarp finansinio lizingo ir operatyvinio (veiklos) lizingo yra tas, kad finansinis lizingas laikomas visiškos amortizacijos (visiško nusidėvėjimo) lizingu, kai per visą lizingo sutarties terminą sumokama visa ar beveik visa lizingo būdu nuomojamo daikto vertė, o operatyvinis (veiklos) lizingas – dalinės amortizacijos (dalinio nusidėvėjimo) lizingas, kai per lizingo sutarties terminą sumokama tik dalis daikto vertės“⁸. Taigi, V. Mizaro nuomone, pagrindinis kriterijus atibojant operatyvinį (veiklos) ir finansinį lizingą yra lizingo būdu naudojamo daikto amortizacijos (nusidėvėjimo) laipsnis, t.y. kokią dalį daikto vertės padengia lizingo gavėjas.

Taip pat svarbu išskirti ir kitus kriterijus, padedančius atiboti operatyvinį (veiklos) ir finansinį lizingą. Vienas iš jų - nuosavybės teisė į lizingo sutarties pagrindu lizingo gavėjui perduotą turtą, įvykdžius lizingo sutartį. Operatyvinio (veiklos) lizingo atveju nuosavybės teisė į lizinguojamą turtą sutartį įvykdžius lizingo gavėjui įprastai neperduodama, o lizingo davėjas šį turtą naujos lizingo sutarties pagrindu perduoda naudoti kitam asmeniui. Finansinio lizingo atveju, lizingo gavėjas, įvykdes sutartį, įprastai įgyja nuosavybės teisė į lizinguojamą turtą. Taip pat svarbu pažymėti, kad operatyvinio (veiklos) lizingo atveju, didžioji dalis naudos ir rizikos, susijusios su turtu, lizingo gavėjui neperduodama ir lieka lizingo davėjui, todėl šis visą operatyvinio (veiklos) lizingo galiojimo laikotarpį, priešingai negu finansinio lizingo atveju, išlieka „ekonominiu“ turto savininku, atitinkamai ir buhalterinės apskaitos dokumentuose šis turtas yra apskaitomas prie lizingo davėjo turto.

⁷ Stanislovaitis R. Komercinė teisė. 2-asis patais. ir papild. leid. - Vilnius: Eugrimas, 2005 P. 205.

⁸ Mizaras V. Lizingo sutarties sampratos aiškinimas pagal Civilinį kodeksą // Justitia. 2000, Nr. 1-2 (43-44). P. 8.

Svarbu paminėti, kad LR CK 6.567 – 6.574 straipsnių nuostatos netaikomos operatyviam (veiklos) lizingui, kadangi ši lizingo rūšis prilyginama paprastai nuomos sutarčiai, todėl jai taikomos bendrosios nuomos nuostatos.⁹

Finansinio lizingo atveju lizingo davėjas finansuoja lizingo gavėjo veiklą, kadangi iš trečiojo asmens perka dažniausiai lizingo gavėjo pasirinktą turtą ir perduoda jį naudoti lizingo gavėjui. Lizingo davėjo atliekamo lizingo gavėjo veiklos finansavimo grąža pasireiškia lizingo gavėjo periodinių įmokų mokėjimu lizingo davėjui. Finansinio lizingo atveju lizingo gavėjo išlaidos yra didesnės negu operatyvinio (veiklos) lizingo atveju, nors, kita vertus, esant finansiniam lizingui, lizingo gavėjas, įvykdęs lizingo sutartį, paprastai įsigyja nuosavybės teisę į lizinguojamą turtą.

Be to, finansinio lizingo atveju, lizingo gavėjas privalo mokėti ne nuomos mokesčių, kuris priklauso nuo turto vertės, tačiau privalo mokėti dviejų tipų mokesčius: a) turto išpirkimo periodines įmokas, kuriomis padengiama lizingo davėjo patirtos išlaidos perkant turtą ir b) palūkanas, kurios mokamos už lizingo davėjo teikiamas finansavimo paslaugas.

Taip pat svarbu pažymėti, kad finansinio lizingo atveju, visa iš turto gaunama nauda ir rizika tenka lizingo gavėjui, todėl jis visu lizingo sutarties galiojimo laikotarpiu yra laikomas „ekonominiu“ turto savininku, atitinkamai šis turtas atsispindi lizingo gavėjo buhalterinės apskaitos dokumentuose.

3. Lizingo teisinė prigimtis

Lizingas plačiąja prasme gali būti suprantamas kaip sudėtinga tarpusavio teisinių ryšių konstrukcija, susidedanti iš dviejų skirtingų civilinių sutarčių: lizingo sutarties objekto pirkimo-pardavimo sutarties tarp pardavėjo ir lizingo davėjo ir lizingo (finansinės nuomos) sutarties tarp lizingo davėjo ir lizingo gavėjo. Atsižvelgiant į šį lizingo dvilypumą bei lizingo teisinių santykių kompleksiskumą, teisės teoretikai ginčijasi, kokia yra lizingo teisinė prigimtis: vienu autorių teigimu, lizingo sutartis savo prigimtimi yra pirkimo-pardavimo arba nuomos, arba kitų sutarčių modifikacija, kiti autoriai lizingo sutartį laiko savarankiška sutartimi.

LR CK lizingo sutartis išskirta į atskirą XXX skyrių, todėl būtų pagrįsta manyti, kad įstatymų leidėjas lizingo sutartį laiko savarankiška civiline sutartimi.

Nepaisant to, teisės teorijoje ir ypač teismų praktikoje lizingo, kaip finansinės nuomos, sutarties esmė yra atskleidžiama aiškinant ją per kitas sutartis reglamentuojančias teisės normas. Atsižvelgiant į tai, šioje darbo dalyje trumpai aptarsime lizingo sutarties ir kitų sutarčių panašumus ir skirtumus.

⁹ Mizaras V. Lizingo sutarties sampratos aiškinimas pagal Civilinį kodeksą // Justitia. 2000, Nr. 1-2 (43-44). P. 8.

3.1. Lizingo (finansinės nuomos) sutarties ir nuomos sutarties teisinis santykis

Lizingas yra kilęs iš anglų kalbos žodžio „lease“, reiškiančio nuomą. Jau vien šis faktas leidžia daryti išvadą, kad lizingas ir nuoma yra artimai susiję teisės institutai, todėl nenuostabu, kad daugelis autorių lizingo sutartį laiko viena iš nuomos sutarties rūšių ir netgi mano, kad nuomos teisinius santykius reglamentuojančios nuostatos *mutatis mutandis* turi būti taikomos lizingo sutarties nuostatoms.

Sutiktina, kad šie autoriai turi svarių argumentų tokiam lizingo sutarties aiškinimui. Visų pirma, lizingo, kaip ir nuomos atveju, lizingo davėjas (nuomotojas) turtą visam sutarties laikotarpiui atlygintinai perduoda lizingo gavėjui (nuomininkui) valdyti. Be to, tiek nuomos, tiek lizingo santykiuose visu sutarties galiojimo laikotarpiu lizingo davėjas (nuomotojas) yra perduodamo turto savininkas.

Tačiau nepaisant akivaizdžių šių institutų panašumų, jie turi ir esminių skirtumų:

- nuomotojas, išnuomodamas turtą nuomininkui, neatlieka finansavimo funkcijos, kuri yra kvalifikuojantis lizingo (finansinės nuomos) sutarties požymis;
- nuomos sutarčiai pasibaigus, nuomojamas daiktas nepereina nuomininkui nuosavybės teise, tuo tarpu lizingo (finansinės nuomos) sutartimi šalys dažniausiai susitaria, kad sumokėjus visas turto išpirkimo įmokas bei palūkanas, turtas nuosavybės teise pereis lizingo gavėjui;
- nuomos teisiniuose santykiuose dalyvauja dvi šalys (nuomotojas ir nuomininkas), tuo tarpu lizingo sutartimi lizingo davėjas prieš perduodamas turtą lizingo gavėjui jį įsigyja nuosavybės teise iš trečiojo asmens (pardavėjo);
- nuomos sutartis nuo lizingo sutarties skiriasi atsakomybės ir rizikos už perduodamą daiktą pasiskirstymu: lizingo sutarties galiojimo laikotarpiu lizingo gavėjas prisiima visą naudą ir riziką, susijusią su daikto atsitiktiniu žuvimu ar sugedimu, taip pat jam priklauso visos daikto išlaikymo ar remonto išlaidos, todėl jis yra laikomas „ekonominiu“ daikto savininku, tuo tarpu nuomos sutarties galiojimo laikotarpiu „ekonominiu“ daikto savininku išlieka nuomotojas, todėl jam tenka didžioji dalis rizikos, susijusios su daikto atsitiktiniu žuvimu, jis atsako už daikto trūkumus, privalo atlikti kapitalinį remontą ir kt.

Taigi, kaip matyti, LR CK įtvirtintą lizingo (finansinės nuomos) sutartį nesunku atriboti nuo nuomos sutarties. Kur kas sudėtingiau lizingą (finansinę nuomą) atriboti nuo vienos iš nuomos rūšių – išperkamosios nuomos, kadangi išperkamosios nuomos atveju, pasibaigus nuomos sutarčiai daiktas nuosavybės teise pereina nuomininkui.

Pasak V. Mizaro, „pagrindinis šių sutarčių atribojimo kriterijus yra sutarties tikslas. Lizingo sutarties atveju lizingo gavėjas siekia turėti teisę valdyti ir naudoti daiktą už atlyginimą, o išperkamosios nuomos atveju nuomininkas siekia įgyti nuosavybės teisę į nuomojamą daiktą“.¹⁰

Greta V. Mizaro pateikto lizingo ir išperkamosios nuomos sutarčių rūšių atribojimo kriterijaus pagal lizingo gavėjo ir nuomininko tikslus, paminėtinas ir kitas, t.y., kad skiriasi ir lizingo davėjo bei nuomotojo interesai. Lizingo (finansinės nuomos) sutarties atveju lizingo davėjas siekia finansuoti lizingo gavėjo veiklą ir už tai atgauti investuotas lėšas periodinėmis lizingo gavėjo įmokomis bei gauti pelną palūkanų pavidalu, o išperkamosios nuomos atveju nuomotojas yra suinteresuotas nuomos mokesčio pavidalu atgauti išnuomoto turto vertę, t.y. jis neinvestuoja savo lėšų ir nesitiki iš to gauti papildomo pelno.

Taip pat svarbu žymėti, kad operatyvinio (veiklos) lizingo sutartis turi daugiau šių lizingo rūšių ir nuomos sutartį vienijančių požymių, negu jas išskiriančių, todėl išskirti aiškius kriterijus šiems institutams atriboti būtų pakankamai sudėtinga. Manytina, būtent dėl to įstatymo leidėjas LR CK šeštosios knygos XXX skyriuje neįtvirtino operatyvinio (veiklos) lizingo, kaip atskiros lizingo rūšies, o ją įliejo į nuomos teisinius santykius reglamentuojančias teisės normas.

3.2. Lizingo (finansinės nuomos) sutarties ir pirkimo-pardavimo sutarties teisinis santykis

Lizingo ir pirkimo-pardavimo sutartims turint tam tikrų bendrų požymių, yra nuomonių, kad lizingo sutartį būtų tinkama laikyti viena iš pirkimo-pardavimo sutarčių rūšių dėl žemiau nurodytų priežasčių.

Pirma, lizingo atveju lizingo davėjas iš pardavėjo nuperka dažniausiai lizingo gavėjo pasirinktą daiktą. Lizingo davėją ir pardavėją siejantys santykiai be abejonės yra pirkimo-pardavimo teisiniai santykiai. Tačiau, kaip yra pažymėjęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, „pirkimo-pardavimo sandoris lizingo santykiuose yra „lydintis“ sandoris, sudaromas vykdant lizingo sutartį, ir dėl tokios savo paskirties turi tam tikrų specifinių bruožų palyginus su atskira pirkimo-pardavimo sutartimi. Tokios pirkimo-pardavimo sutarties vykdymo specifika pasireiškia tuo, kad lizingo davėjo įgytas turtas perduodamas ne pirkėjui, o tiesiogiai lizingo gavėjui, kuris nebūdamas sutarties šalimi, turi teisę pardavėjui reikšti pretenzijas dėl netinkamo turto perdavimo, pvz. dėl daikto kokybės, komplektiškumo, perdavimo terminų ir kita. Lizingo gavėjas neperima visų pirkėjo teisių ir pareigų – jis negali nutraukti pirkimo-pardavimo sutarties be lizingo davėjo sutikimo. Lizingo davėjui, kaip daikto pirkėjui ir jo savininkui, išlieka pareiga

¹⁰ Mizaras V. Lizingo sutarties sampratos aiškinimas pagal Civilinį kodeksą // Justitia. 2000, Nr. 1-2 (43-44). P. 7.

užtikrinti, kad įgytas turtas bus tinkamai perduotas valdyti ir naudoti verslo tikslams (LR CK 6.567 straipsnio 1 dalis)¹¹.

Antra, lizingo gavėjui įvykdžius lizingo sutartį, t.y. sumokėjęs įmokas, turtas pereina lizingo gavėjo nuosavybėn, atitinkamai ir pirkimo-pardavimo sutarties atveju daiktas pereina pirkėjo nuosavybėn už jį sumokėjus sutartą kainą (LR CK 6.305 str.).

Atsižvelgiant į tai, kas nurodyta aukščiau, šios pozicijos šalininkų nuomone, lizingo sutartis turi būti priskiriama prie pirkimo-pardavimo sutarčių, pagal kurias daiktas pereina nuosavybės teise, o ne prie nuomos sutarčių, pagal kurias daiktas perduodamas valdyti ir naudoti. Tačiau įvertinus šiuos bendrus lizingo sutarties ir pirkimo-pardavimo sutarties požymius vargu ar galima lizingo sutartį priskirti prie pirkimo-pardavimo sutarčių pagal LR CK įtvirtintą lizingo (finansinės nuomos) sampratą.

Nepaisant ryškaus lizingo ir pirkimo-pardavimo sutarties sampratų neatitikimo, lizingo sutartis yra gana panaši į vieną iš pirkimo-pardavimo sutarčių rūšių – pirkimo-pardavimo išsimokėtai sutartį.

Pagal pirkimo-pardavimo išsimokėtinai sutartį pardavėjui išlieka nuosavybės teisė į parduodamus daiktus tol, kol pirkėjas nesumoka visos sutartyje numatytos kainos, jeigu sutartyje nenumatyta kitaip (LR CK 6.411 str.).

Atsižvelgiant į lizingo (finansinės nuomos) sutarties galimas modifikacijas, lizingo sutartį atriboti nuo pirkimo-pardavimo išsimokėtinai sutarties gali būti išties sudėtinga, pvz. šalims sudarant trumpalaikę lizingo sutartį, kuomet lizingo davėjas sutampa su pardavėju.

Manytina, kad pagrindinis lizingo ir pirkimo-pardavimo išsimokėtinai sutarčių atribojimo kriterijus turėtų būti šalių valia sudarant sutartį. Lizingo (finansinės nuomos) sutarties atveju lizingo davėjas siekia finansuoti lizingo gavėjo veiklą ir iš to gauti pelną palūkanų norma, o lizingo gavėjo pagrindinis tikslas yra naudotis turtu visu lizingo sutarties laikotarpiu. Tuo tarpu pirkimo-pardavimo išsimokėtinai atveju, pardavėjo pagrindinis tikslas yra parduoti daiktą ir gauti už jį pinigus, o pirkėjo tikslas yra daiktą įgyti nuosavybės teise.

Taip pat pažymėtina, kad nuosavybės teisės perėjimas yra būtinas pirkimo-pardavimo išsimokėtinai sutarties požymis, tuo tarp lizingo (finansinės nuomos) sutartyje nuosavybės teisės perėjimas nėra privalomasis sutarties požymis, tačiau atsižvelgiant į tai, kad lizingo (finansinės nuomos) sutartimi įprastai nuosavybės teisė yra perduodama lizingo gavėjui, remiantis vien šiuo požymiu dažnu atveju lizingo (finansinės nuomos) ir pirkimo-pardavimo išsimokėtinai sutarčių atriboti neįmanoma.

¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. vasario 18 d. nutartis c.b. *UAB "VB Lizingas" v. A.S. stomatologinė įmonė*, Nr. 3K-3-123/2004, kat.45.8.

Išanalizavus šias dvi sutartis, darytina išvada, kad lizingo (finansinės nuomos) sutartį atriboti nuo pirkimo-pardavimo išsimokėtinai sutarties taip pat galima vertinant sutarties galiojimo laikotarpį (pirkimo-pardavimo išsimokėtinai sutarties atveju turto pirkimo įmokos sumokamos per trumpesnį laiką, lyginant su lizingo (finansinės nuomos) sutarties galiojimo laikotarpiu). Šias sutartis taip pat galima atriboti atsižvelgiant į palūkanų mokėjimo įtvirtinimą: pirkimo-pardavimo išsimokėtinai sutarties atveju šalys paprastai nesusitaria dėl palūkanų mokėjimo,- tačiau šis požymis nėra pagrindinis, kadangi pirkimo-pardavimo išsimokėtinai sutarties atveju, šalys gali susitarti dėl palūkanų mokėjimo (LR CK 6.415 straipsnis).

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą, darytina išvada, kad pagrindinis kriterijus, leidžiantis atriboti lizingo (finansinės nuomos) ir pirkimo-pardavimo išsimokėtinai sutartis, yra šalių valia, tuo tarpu kiti šių sutarčių atribojimo kriterijai yra tik fakultatyvūs, todėl teisiškai kvalifikuojant sutartį, juos reikėtų vertinti kompleksiskai.

3.3. Lizingo (finansinės nuomos) sutarties santykis su kitais panašiais teisės institutais

Kai kurių autorių nuomone, lizingo (finansinės nuomos) sutartį galima priskirti prie kreditavimo ar paskolos sutarčių¹². Šią nuomonę galima pagrįsti tuo, kad tiek lizingo (finansinės nuomos) sutarties, tiek kredito ar paskolos sutarties atveju lizingo davėjas (kredito davėjas) atlieka finansavimo funkciją, t.y. investuoja savo lėšas lizingo gavėjo (kredito gavėjo) interesams patenkinti, už kurias lizingo gavėjas (kredito gavėjas) moka palūkanas.

Visgi manytina, kad lizingo sutarties negalima būtų priskirti prie kreditavimo ar paskolos sutarčių rūšių, kadangi lizingo sutartis apima kur kas platesnius teisinius santykius: lizinguojamo daikto pirkimą iš pardavėjo, jo perdavimą naudotis lizingo gavėjui, nuosavybės perėjimą į daiktą, lizingo gavėjui įvykdžius sutartį.

Dar kiti autoriai išvelgia lizingo ir pavedimo sutarties panašumą, kadangi lizingo sutarties atveju lizingo gavėjas dažniausiai nurodo lizingo davėjui, kuri turtą šiam reikia nupirkti iš pardavėjo, todėl toks lizingo gavėjo nurodymas gali būti prilyginamas pavedimui LR CK 6.756 str. prasme. Vis dėlto, šiuos abu institutus vienijantis požymis lizingo sutarčiai nėra būtinas, esminis ir kvalifikuojantis, todėl manytina, kad lizingo teisinius santykius netikslinga prilyginti pavedimo teisiniams santykiams.

¹² Mizaras V. Lizingo sutarties sampratos aiškinimas pagal Civilinį kodeksą // Justitia. 2000, Nr. 1-2 (43-44). P. 7.

3.4. Lizingas (finansinė nuoma) kaip savarankiška sutarčių rūšis

Finansinės nuomos sutarties, kaip savarankiškos sutarties, teorija yra aiškinama specifine lizingo teisinių santykių prigimtimi bei išskirtiniu šių santykių teisiniu reglamentavimu. Akcentuojama atskirų civilinių sutarčių: nuomos, pirkimo–pardavimo, kreditavimo elementų visumos sąveika, kuri formuoja savarankišką lizingo teisinių santykių turinį.

Atsižvelgiant į lizingo teisinių santykių daugialypiškumą ir teisinio reglamentavimo specifiką, kas išskiria lizingo sutartį iš kitų sutarčių rūšių, taip pat į LR CK struktūrą, manytina, kad lizingo (finansinės nuomos) sutartis LR CK yra įtvirtinta kaip savarankiška sutarčių rūšis. Tokią išvadą suponuoja tai, kad lizingo (finansinės nuomos) sutartis yra išskirta į atskirą LR CK XXX skyrių. Būtent CK šeštosios knygos IV dalies „Atskiros sutarčių rūšys“ skyriais ir yra išskirtos atskiros sutarčių rūšys. LR CK 1.9 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „siekiant užtikrinti šio kodekso vientisumą ir atskirų struktūrinių dalių suderinamumą, taikant jo normas jos aiškinamos atsižvelgiant į šio kodekso sistemą bei struktūrą“. Atsižvelgiant į tai, būtų pagrįsta manyti, kad įstatymų leidėjas, lizingo (finansinės nuomos) sutartį LR CK išskyręs į atskirą skyrių, ją laiko savarankiška civiline sutartimi.

Be to, LR CK tiesiogiai neįtvirtina, kad lizingo (finansinės nuomos) sutartims subsidiariai taikomos nuomos, pirkimo-pardavimo, paskolos, kreditavimo ar kitas sutarčių rūšis reglamentuojančios normos. Atitinkamai ir nuomos, pirkimo-pardavimo, paskolos, kreditavimo sutarčių rūšis reglamentuojančios LR CK normos tiesiogiai nenumato, jog šių sutarčių normų taikymo sritis yra išplečiama ir taikoma lizingo teisiniams santykiams, kaip tai yra būdinga atskiroms sutarčių rūšims ir jų porūšiams, reglamentuojamiems LR CK šeštosios knygos IV dalies skirsniais.

3.5. Su lizingo teisine prigimtimi susijusios praktinės problemos

Nepaisant to, kad LR CK, šio darbo autoriaus nuomone, lizingo (finansinės nuomos) sutartis įtvirtinta kaip atskira sutarčių rūšis, kuriai LR CK tiesiogiai neįtvirtina subsidiaraus kitų panašių sutarčių rūšių nuostatų taikymo, Lietuvos autoriai (Mizaras V.) lizingo (finansinės nuomos) sutartį laiko viena iš nuomos sutarčių rūšių.

V. Mizaras pažymi, kad „įstatymų leidėjas, nustatydamas sutartinių lizingo santykių reguliavimą, iš esmės pritarė požiūriui, kad lizingas yra viena iš nuomos rūšių, t.y. lizingo santykiams taikytinos ir bendrosios nuomos normos tiek, kiek šių santykių nereguliuoja

specialiosios normos, numatytos CK 6.567-6.574 straipsniuose, kurios taikytinos specifiniams lizingo santykiams¹³.

Tokiai pozicijai pagrindo suteikia pats LR CK šeštosios knygos XXX skyriaus pavadinimas, lizingą paaiškinantis kaip finansinę *nuomą*. Vis dėlto, toks šio LR CK skyriaus pavadinimas, manytina, yra atsiradęs pažodžiui verčiant iš anglų kalbos finansinio lizingo (*finance leasing*) sąvoką, o ne sąmoningai įstatymų leidėjui siekiant lizingo (finansinės nuomos) sutartį priskirti vienai iš nuomos sutarčių rūšių.

Pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo formuojamoje teismų praktikoje taip pat lizingo (finansinės nuomos) sutarties neįvardija kaip savarankiškos sutarčių rūšies, o priskiria ją prie nuomos sutarčių rūšių¹⁴. Vis dėlto, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo nutartyse akcentuoja lizingo teisinių santykių daugialypiškumą. Vienoje savo nutarčių Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad „lizingo teisiniai santykiai apima du savarankiškus sandorius – lizingo sutartį, kuria lizingo davėjas įsipareigoja daiktą nupirkti bei perduoti jį naudoti lizingo gavėjui už užmokestį, ir pirkimo-pardavimo sutartį, kuria lizingo davėjas nuperka iš pardavėjo lizingo gavėjui perduodamą daiktą“¹⁵. Atitinkamai ir Lietuvos apeliacinis teismas, remdamasis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, pasisakė, kad „pagal šios normos nuostatas (LR CK 6.567 str. – *aut. past.*) lizingo sutartis yra viena iš nuomos sutarčių rūšių, tačiau savo esme apima ne tik nuomos, bet ir pirkimo-pardavimo, kreditavimo, pavedimo sutartinių santykių elementus“¹⁶.

Manytina, kad Lietuvos autorių ir teismų praktikos formuluotės lizingo (finansinės nuomos) sutartį laikyti nuomos sutarties rūšimi neatitinka LR CK struktūros ir nėra teisiškai pagrįstos bei korektiškos, kadangi lizingo (finansinės nuomos) sutartį laikant viena iš nuomos sutarčių rūšių, būtų apribotos įstatymo analogijos taikymo galimybės atskirus lizingo (finansinės nuomos) sutarties aspektus aiškinant remiantis kitomis, ne nuomos teisinius santykius reglamentuojančiomis normomis (pavyzdžiui, pirkimo-pardavimo, paskolos ar kreditavimo sutartis reglamentuojančiomis normomis). Tokiu atveju lizingo teisinių santykių subsidiariam taikymui ribojant kitų, ne nuomos, teisės normų taikymą, atsirastų teisinio reglamentavimo spragų, siekiant teisiškai įvertinti, pavyzdžiui, lizingo sutarties pagrindu mokamas palūkanas arba turto pirkimą iš pardavėjo, ko nei nuomos, nei lizingo (finansinės nuomos) teisinius santykius reglamentuojančios LR CK nuostatos neaptaria.

¹³ Mizaras V. Lizingo sutarties sampratos aiškinimas pagal Civilinį kodeksą // Justitia. 2000, Nr. 1-2 (43-44). P. 7.

¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. vasario 18 d. nutartis c.b. *UAB „VB „Lizingas“ v. A.S.*, Nr. 3K-3-123/2004, kat. 45.8; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo 17 d. nutartis c.b. *UAB „Vakario transportas“ v. UAB „SEB VB Lizingas“*, Nr. 3K-3-125/2009, kat. 114.5, 114.8.2.

¹⁵ 2010 m. sausio 11 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus nutartis c.b. *UAB „AFIN BALTIKA“ v. G. M. įmonė*, Nr. 3K-3-31/2010, kat. 42.10; 42.11.1; 50.10.

¹⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. rugsėjo 27 d. nutartis c.b. *UAB „Lino pluoštas“ v. J.J.*, Nr. 2A-317/2005, kat. 50.10, 39 (S).

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad lizingo (finansinės nuomos) sutarties įvardijimas kaip viena iš nuomos sutarties rūšių nėra korektiškas, todėl, manytina, kad lizingo (finansinės nuomos) sutartį tikslingiau būtų laikyti savarankiška civiline sutartimi.

Žinoma, konstatavimas, kad lizingo sutartis yra atskira sutarčių rūšis, neišsprendžia lizingo (finansinės nuomos) sutarties reglamentavimo spragų užpildymo klausimo. Kaip minėta, lizingo (finansinės nuomos) sutarties išskirtinumą suponuoja atskirų civilinių sutarčių: nuomos, pirkimo–pardavimo, kreditavimo elementų sąveikos visuma, todėl lizingo teisiniai santykiai apima visas šias sutarčių rūšis ir jas apjungdama sukuria savarankišką sutartį.

Atsižvelgiant į šį lizingo (finansinės nuomos) teisinių santykių kompleksiskumą, būtų neracionalu ir netikslinga įstatyme detaliai reglamentuoti šiuos įvairialypius lizingo teisinius santykius. LR CK šeštosios knygos XXX skyriuje lizingas (finansinė nuoma) reglamentuojamas vos aštuoniais straipsniais, todėl esant tokiam siauram lizingo (finansinės nuomos) teisiniam reglamentavimui, neišvengiamas yra reglamentavimo spragų užpildymo klausimas.

LR CK 1.8 straipsnis numato, kad civilinės teisės normų nesureglamentuotiems civiliniams santykiams taikomi panašius santykius reglamentuojantys civiliniai įstatymai (įstatymo analogija), o nesant galimybės taikyti įstatymo analogijos, taikomi bendrieji teisės principai (teisės analogija).

Atsižvelgiant į LR CK 1.8 straipsnį, manytina, kad LR CK šeštosios knygos XXX skyriuje nesureguliuotiems civiliniams santykiams turi būti taikoma įstatymo analogija, t.y. panašias civilines sutartis reglamentuojančios normos. Todėl laikant lizingo (finansinės nuomos) sutartį savarankiška sutartimi, ją reglamentuojantiems teisiniams santykiams turi būti taikomos atitinkamai nuomos, pirkimo-pardavimo, kreditavimo ar pavedimo teisinius santykius reglamentuojančios teisės normos, kiek jų nereguliuoja LR CK šeštosios knygos XXX skyrius ir kiek šių normų taikymas yra aktualus sprendžiant konkrečią teisinę situaciją.

Toks nuomos, pirkimo-pardavimo, kreditavimo ar pavedimo teisinius santykius reglamentuojančių teisės normų taikymas pagal analogiją lizingo (finansinės nuomos) atžvilgiu, viena vertus, atitiktų įstatymų leidėjo LR CK įtvirtintai lizingo (finansinės nuomos) kaip atskiros sutarčių rūšies koncepcijai, antra vertus, neapribotų iš lizingo teisinių santykių kilusių ginčų sprendimo subsidiariai taikant vien nuomos teisinius santykius reguliuojančias normas, kurios, kaip minėjome anksčiau, neapima visų lizingo teisinių santykių aspektų.

Dabartinės Lietuvos teismų praktikos tendencijos lizingo sutartį laikyti viena iš nuomos sutarčių rūšių suponuoja kitą teisinę problemą, t.y. lizingo (finansinės nuomos) sutarties šalių teisių ir pareigų iškreipimą. Lizingo (finansinės nuomos) sutartį laikant viena iš nuomos sutarčių

rūšių ir jai subsidiariai taikant nuomos teisinius santykius reglamentuojančias normas, lizingo gavėjo ir lizingo davėjo teisės ir pareigos gali būti pradedamos aiškinti per nuomininko ir nuomotojo teisių ir pareigų prizmę, koku atveju tam tikrose teisinėse situacijose gali nukentėti lizingo davėjo ar lizingo gavėjo interesai. Tačiau pastebėtina, kad lizingo davėjo ir lizingo gavėjo teisių ir pareigų aiškinimas per nuomotojo ir nuomininko teisių ir pareigų prizmę, yra palankesnis lizingo davėjui, kadangi toks nuomos teisinius santykius reglamentuojančių nuostatų subsidiarus taikymas lizingo davėjui, kaip lizingo sutarties dalyko savininkui, suteikia papildomų teisių į šį dalyką, kurių lizingo teisinius santykius reglamentuojančios nuostatos lizingo davėjui nenumato. Pavyzdžiui, lizingo teisiniams santykiams subsidiariai taikant nuomos teisinius santykius, lizingo gavėjas negalėtų reikšti jokių pretenzijų kilus teisminiams ginčams dėl nuosavybės teisės į lizingo sutarties dalyką ar jo dalį, kadangi nuomos teisinius santykius reglamentuojančios normos tokios nuomotojo teisės apskritai nenumato.

4. Lizingo sutarties teisinis reglamentavimas tarptautiniu mastu

Verslas jau seniai neapsiriboja vienos valstybės teritorija, todėl nieko nuostabaus, kad finansinis lizingas dėl savo patrauklumo verslui taip pat neretai būna tarptautinis. Bankai ar kiti finansines paslaugas teikiantys subjektai tarptautinio lizingo paslaugas dažniausiai teikia ilgalaikiam turtui įsigyti, kaip pavyzdžiui, laivų, lėktuvų, konteinerių ar brangios įrangos, skirtos naftos, naudingų žemės iškasenų paieškai, įsigijimui¹⁷. Plečiantis tarptautiniam lizingui natūraliai atsirado poreikis suvienodinti ir tarptautiniu mastu sureguliuoti lizingo teisinius santykius. Šiuo tikslu Tarptautinės privatinės teisės instituto (*UNIDROIT*) buvo parengta 1988 m. Otavos konvencija dėl tarptautinio finansinio lizingo (toliau Otavos konvencija).

Kaip pažymi R.M. Goode, pagrindinis Otavos konvencijos nuostatų tikslas yra pašalinti lizingo davėjo atsakomybę lizingo objekto pardavėjui (supplier), kiek ši atsakomybė susijusi su lizingo objektu, kadangi pagrindinis lizingo davėjo interesas yra grynai finansinis¹⁸. Kitaip sakant, Otavos konvencija buvo siekiama apsaugoti lizingo davėjo interesus, apribojant jo atsakomybę prieš pardavėją, kadangi to nepadarius, būtų stabdomas verslo finansavimo lizingo būdu reiškinys pats savaime.

Otavos konvencija įtvirtina taip vadinamą klasikinį finansinės nuomos modelį, kuriame dalyvauja trys dalyviai: lizingo davėjas, lizingo gavėjas, ir pardavėjas. Pirmajame Otavos konvencijos straipsnyje finansinio lizingo sąvoka apibrėžiama būtent per šių trijų lizingo teisiųjų santykių dalyvių tarpusavio santykius, t.y., kad lizingo davėjas (1) pagal lizingo gavėjo

¹⁷ Clive M. Schmitthoff. *Schmitthoff's Export Trade – The Law & Practice of International Trade*. 11th ed. – London: Sweet and Maxwell, 2007, P. 265.

¹⁸ Ten pat. P. 266.

nurodymus sudaro sutartį su trečiuoju asmeniui (pardavėju), pagal kurią lizingo davėjas lizingo gavėjo pateiktomis sąlygomis iš pardavėjo įsigyja įrenginių (plant), ilgalaikio turto (capital goods) ar kitokios įrangos (toliau – turtas), kiek tai liečia lizingo gavėjo interesus ir (2) sudaro sutartį su lizingo gavėju, suteikiančią lizingo gavėjui teisę naudoti įsigytą turtą už jį mokant nuomos mokesčius. Be to, Otavos konvencijoje išskiriamos trys pagrindinės finansinės nuomos sandorio charakteristikos: (1) lizingo gavėjas pasirenka turtą (dalyką) ir pardavėją neatsižvelgdamas į lizingo davėjo žinias ir nuomonę; (2) lizingo davėjas įsigyja turtą (dalyką) lizingo sutarties, kuri, pardavėjo žiniomis, yra arba bus sudaryta tarp lizingo davėjo ir lizingo gavėjo tikslais; (3) lizingo mokėjimai, mokami pagal lizingo sutartį, skaičiuojami visiškai arba iš dalies atsižvelgiant į turto nusidėvėjimą.

Pažymėtina, kad nors Otavos konvencijos Lietuvos Respublika nėra ratifikavusi, LR CK įtvirtinta lizingo (finansinės nuomos) samprata iš esmės atitinka Otavos konvencijoje įtvirtintai, dėl ko šios konvencijos nuostatos kaip papildomas teisės šaltinis gali būti taikomas aiškinant lizingo (finansinės nuomos) nuostatas.

II. Lizingo sutarties dalykas ir iš jo kylančios problemos

1. Daiktai, galintys būti lizingo dalyku

LR CK 6.568 straipsnio 1 dalis išvardija, kas gali būti lizingo (finansinės nuomos) sutarties dalyku, t.y. bet kokie nesunaudojamieji kilnojamieji ir nekilnojamieji daiktai, išskyrus žemę ir gamtos išteklius. Atsižvelgiant į šio straipsnio formuluotę, darytina išvada, kad lizingo sutarties dalyku gali būti tik LR CK 6.568 straipsnio 1 dalyje nurodyti daiktai, todėl šioje dalyje nenurodyti daiktai negali būti lizingo sutarties dalyku.

Nekilnojamaisiais daiktais laikomi daiktai, kurie yra nekilnojamieji pagal prigimtį ir daiktai, kurie pagal savo prigimtį yra kilnojamieji daiktai, tačiau juos įstatymai pripažįsta nekilnojamaisiais (pvz. orlaivis) (LR CK 4.2 straipsnio 1 dalis). Kilnojamieji daiktai pagal prigimtį yra daiktai, kurie iš vienos vietos į kitą gali būti perkelti nepakeitus jų paskirties ir iš esmės nesumažinus jų vertės (LR CK 4.2 straipsnio 3 dalis). Nesunaudojamaisiais daiktais atitinkamai laikomi daiktai, kurie, naudojami pagal paskirtį, ilgą laiką iš esmės nepakeičia savo vertės ir paskirties.

Kaip teisingai nurodo V. Mizaras, pagal esamą LR CK įtvirtintą lizingo (finansinės nuomos) reglamentavimą lizingo kaip ir paprastosios nuomos sutarties dalyku negali būti suvartojamieji daiktai (LR CK 4.5 straipsnio 1 dalis), išimti iš apyvartos ir ribotai esantys apyvartoje daiktai (LR CK 4.7 straipsnio 1 dalis), taip pat žemė ir gamtos ištekliai¹⁹.

Kodėl suvartojamieji, išimti iš apyvartos, ribotai esantys apyvartoje daiktai negali būti lizingo sutarties dalyku, yra visiškai suprantama ir tokio lizingo sutarties dalyko ribojimo platesnis aptarimas nėra reikalingas.

Pažymėtina, kad doktrinoje keliamas klausimas, ar lizingo (finansinės nuomos) dalyku gali būti paslaugos, pavyzdžiui, įrangos montavimo, gabenimo paslaugos. Šį klausimą R. Juodka išskėlė tik pasirodžius naujam LR CK, tačiau jokio galimo atsakymo į jį nepateikė²⁰. Atsižvelgiant į LR CK 6.568 straipsnio 1 dalį, lizingo (finansinės nuomos) sutarties dalyku gali būti tik daiktai, t.y. iš gamtos pasisavinti arba gamybos procese sukurti materialaus pasaulio dalykai (LR CK 4.1 straipsnis), todėl kiti į daikto sąvoką nepatenkantys civilinių teisių objektai, tame tarpe ir paslaugos (veiksmai), negali būti lizingo (finansinės nuomos) dalyku.

Taip pat pažymėtina, kad lizingo sutarties dalykas, kurį lizingo davėjas įsigyja nuosavybės teise iš trečiojo asmens ir perduoda lizingo gavėjui naudoti, atlieka lizingo davėjo interesų užtikrinimo funkciją, kadangi lizingo gavėjui nevykdant savo prievolių, lizingo davėjas

¹⁹ Mizaras V. Lizingo sutarties sampratos aiškinimas pagal Civilinį kodeksą // Justitia. 2003, Nr. 1-2 (43-44). P. 10.

²⁰ Juodka R. Lizingo teisinių santykių reguliavimas naujajame Civiliniame kodekse // Justitia. 2000, Nr. 4-5, . P. 32.

savo galimus nuostolius galėtų patenkinti realizavęs lizingo dalyką. Ši lizingo davėjo interesų užtikrinimo lizingo dalyku funkcija yra viena iš pagrindinių lizingo, kaip verslo finansavimo instrumento, egzistavimo prielaidų. Tuo tarpu paslaugos, kaip lizingo dalykas, niekaip neužtikrina lizingo davėjo interesų sutarties nevykdymo atveju, dėl šios priežasties paslaugos negali būti lizingo dalyku.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos apeliacinio teismo praktikoje kol kas nebuvo kilęs klausimas dėl paslaugų kvalifikavimo lizingo sutarties dalyku, todėl manytina, kad šio klausimo nagrinėjimas šiuo metu didesnės praktinės reikšmės neturi.

2. Gamtos ištekliai, kaip lizingo dalykas

Aptartina, kas yra gamtos ištekliai ir kodėl jie pagal esamą teisinį reglamentavimą negali būti lizingo sutarties dalyku. LR CK neapibrėžia gamtos išteklių sąvokos, tačiau ši sąvoka taip pat yra vartojama LR CK 6.536 straipsnyje (Įmonės nuomos sutarties samprata), kurio 1 dalyje nurodyta, kad „kartu su įmone kaip turtiniu kompleksu nuomininkui perduodamas žemės sklypas, pastatai, statiniai, įrengimai, mechanizmai bei kitos sutartyje numatytos gamybos priemonės, žaliavos, atsargos, apyvartinės lėšos, *teisės naudotis žeme, vandeniu ir kitais gamtos ištekliais*, pastatais, statiniais ar įrenginiais<...>“. Taigi, remiantis šiuo straipsniu, būtų galima daryti išvadą, kad į gamtos išteklių sąvoką įeina žemė, vanduo. Visgi tokia išvada prieštarautų LR CK 6.568 straipsnio 1 daliai, dėl ko manytina, kad gamtos išteklių sąvoka LR CK vartojama nenuosekliai.

Gamtos išteklių sąvoka taip pat vartojama Lietuvos Respublikos mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatyme²¹, kurio 3 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad „Gamtos išteklių išgavimas (naudojimas) – medžiojimas, naudingųjų iškasenų kasimas ar gamtos išteklių paėmimas iš aplinkos kitokiu būdu“, šio straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad „Naudingosios iškasenos – žemės gelmėse esančios gamtinės mineralinės medžiagos, kurios tinkamos naudoti gamyboje ar kitoms reikmėms“. Tačiau ir šis įstatymas gamtos išteklių sąvokos neapibrėžia. Vis dėl to, atsižvelgiant į LR CK ir Lietuvos Respublikos mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatyme vartojamą naudingųjų išteklių sąvokos kontekstą, manytina, kad ši sąvoka turėtų būti suprantama plačiai, t.y. ji turėtų apimti bet kokius daiktus paimamus iš aplinkos, tame tarpe žemės gelmėse esančias gamtines mineralines medžiagas (naudingąsias iškasenas), vandenį, gyvūnus, augalus. Atsižvelgiant į gamtos išteklių aprėptį, matyti, kad gamtos ištekliai iš esmės yra suvartojamieji daiktai, kadangi juos panaudojus pagal paskirtį, jie iš karto sunaikinami,

²¹ Lietuvos Respublikos mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymas, patvirtintas 1991 m. kovo 21 d., Nr. I-1163, Valstybės žinios 1991, Nr. 11-274.

prarandami arba iš esmės pasikeičia. Manytina, dėl šios priežasties gamtos ištekliai negali būti lizingo sutarties dalyku.

3. Žemė, kaip lizingo dalykas

Teisės teorijoje kur kas aktualesnis klausimas, dėl ko įstatymo leidėjas įstatyme uždraudė lizingo būdu įsigyti žemės. Šį klausimą tik išgaliojus naujajam LR CK iškėlė R. Juodka²², tačiau detalesnio jo aptarimo nepateikė, tik pasvarstė, jog tokia įstatymo leidėjo pozicija gali būti paaiškinama nuoseklia įstatymo leidėjo politika griežtai kontroliuoti teisinius santykius, susijusius su žeme.

V. Mizaras tokį lizingo sutarties dalyko ribojimą bando aiškinti tuo, kad žemei netaikomi nusidėvėjimo (amortizacijos) normatyvai, t.y. žemė neturi lizingo sutarties objektui būdingo amortizacijos požymio²³.

G. Lisauskas šiuo klausimu pažymi, kad „panašūs apribojimai (kaip LR CK 6.568 straipsnio 1 dalyje – aut. past.) nustatyti ir pagal, pavyzdžiui, 1994 m. Rusijos Federacijos civilinį kodeksą, tačiau jie grindžiami tuo, kad „žemės ir kitų gamtos išteklių naudojimas verslo tikslais visų pirma reguliuojamas žemės klausimus reglamentuojančiuose įstatymuose“²⁴. Toliau G. Lisauskas nurodo, kad „LR CK inkorporuotas žemės nuomos reguliavimas, tačiau žemės finansinės nuomos klausimai čia nėra atskirai reglamentuojami. LR CK nustatytą apribojimą dėl žemės pripažinimo lizingo dalyku dar galima būtų aiškinti mokesčių teisės ar finansų (buhalterinės) apskaitos nuostatomis, nes žemės ir gamtos išteklių nusidėvėjimas nėra skaičiuojamas. Tačiau šiuos papildomus reikalavimus turėtų nustatyti atitinkamos mokesčių teisės normos ar finansų (buhalterinės) apskaitos taisyklės, tuo tarpu sutarčių teisės tikslais toks bendro pobūdžio apribojimas iš esmės nėra reikalingas“²⁵.

Apibendrinus aukščiau pateiktas autorių pozicijas, darytina išvada, kad aiškių priežasčių, dėl kurių įstatymo leidėjas LR CK 6.568 straipsnio 1 dalyje įtvirtino draudimą lizingo sutartimi įsigyti žemės, įvardinti negalima. Aplinkybė, kad žemės nusidėvėjimas (amortizacija) nėra skaičiuojamas, negali būti pripažįstama pakankamu pagrindu riboti žemės įsigijimą lizingo sutarties pagrindu, kadangi mokestinius ir buhalterinės apskaitos klausimus galėtų sureguliuoti mokesčių ar finansų teisės nuostatos. Atsižvelgiant į tai, reikia sutikti su R. Juodkos nuomone, kad tokio lizingo sutarties dalyko ribojimas LR CK yra politinis įstatymo leidėjo sprendimas,

²² Juodka R. Lizingo teisinių santykių reguliavimas naujajame Civiliniame kodekse // Justitia. 2000, Nr. 4-5, . P. 32.

²³ Mizaras V. Lizingo sutarties sampratos aiškinimas pagal Civilinį kodeksą // Justitia. 2003, Nr. 1-2 (43-44). P. 10.

²⁴ Lisauskas G. Finansinės nuomos sąvoka pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą // Jurisprudencija. 2002, Nr. 34(26). P. 17.

²⁵ Ten pat.

paremtas bendraja Lietuvos politika griežtai kontroliuoti ar net riboti žemės civilinę apyvartą rinkoje.

Tokio teisinio reglamentavimo netikslingumą patvirtina pati verslo praktika. Rinkoje esant paklausai verslo tikslais įsigyti žemės, neįkeičiant turto ar neišleidžiant reikalingų apyvartinių lėšų, lizingo bendrovės užpildė šią nišą ir pradėjo teikti analogiškas lizingui finansavimo paslaugas. Šias finansavimo paslaugas lizingo bendrovės teikia pagal tokį modelį: lizingo bendrovė įsigyja kliento pasirinktą žemės sklypą iš trečiojo asmens pirkimo pardavimo sutartimi ir jį išperkamosios nuomos sutarties pagrindu išnuomoja klientui. Toks veiklos modelis iš esmės skirtas „apeiti“ LR CK įtvirtintą draudimą lizingo sutartimi įsigyti žemės, kadangi išperkamosios nuomos sutarties dalyku gali būti žemė (LR CK 6.546 straipsnis, 6.503 straipsnio 1 dalis), o lizingo bendrovė klientui perduodama įsigytą žemės sklypą naudoti išperkamosios nuomos būdu, iš esmės jam suteikia lizingo paslaugas.

Vis dėl to, nors toks veiklos modelis atitinka verslo subjektų poreikius, jis prieštarauja LR CK imperatyviai nuostatai, jog lizingo sutarties dalyku negali būti žemė. Lietuvos apeliacinis teismas 2010 m. apeliacine tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal Vilniaus apygardos vyriausiojo prokuroro, ginančio viešąjį interesą, ieškinį atsakovams Vilniaus apskrities viršininko administracijai, V. V., uždarajai akcinei bendrovei „SEB lizingas“, tretiesiems asmenims Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai, Vilniaus miesto 32-ojo notarų biuro notarei A. K., uždarajai akcinei bendrovei „VSG Invest“ dėl Vilniaus apskrities viršininko administracijos sprendimo dalies panaikinimo, sandorio pripažinimo niekiniu ir restitucijos taikymo²⁶.

Minimoje byloje pirmosios instancijos teismas šalia pagrindinio ginčo taip pat pasisakė dėl atsakovo UAB „SEB lizingas“ su trečiuoju asmeniu UAB „VSG Invest“ sudarytos išperkamosios nuomos sutarties ir UAB „SEB lizingas“ su atsakove V.V. sudarytos pirkimo pardavimo sutarties teisinės kvalifikacijos kaip lizingo sutarties. Pirmosios instancijos teismas šias sutartis *ex officio* pripažino apsimestiniais sandoriais, dėl ko taikė lizingo sutarties teisinius santykius reglamentuojančias nuostatas, kurios draudžia lizingo sutartimi susitarti dėl žemės.

Lietuvos apeliacinis teismas, išnagrinėjęs sudarytų sutarčių turinį, su pirmosios instancijos teismo argumentais sutiko, papildomai nurodė, kad „atsakovas ir trečiasis asmuo sudarė sutartį dėl žemės sklypo išperkamosios nuomos tuo momentu, kuomet sklypą nuomai suteikiantis UAB „SEB lizingas“ nebuvo išnuomojamo privataus žemės sklypo savininkas. Taigi, šalių sudaryta <...>. sutartis negali būti laikoma žemės sklypo nuomos sutartimi vien dėl tos aplinkybės, kad sutarties sudarymo metu žemės nuomotojas jokia teise neturėjo savo žinioje išperkamosios nuomos sutartyje įvardinto nuomos objekto. Išperkamosios nuomos sutartimi

²⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. birželio 8 d. nutartis c.b. *Vilniaus apygardos vyriausiasis prokuroras v Vilniaus apskrities viršininko administracija, V. V., UAB „SEB lizingas“*, Nr. 2A-136/2010, kat. 21.4.1; 24.2; 30.4.1; 41; 50.10; 116.1; 121.10.

pavadintame atsakovo ir trečiojo asmens susitarime akcentuojamas dar tik būsimas atsakovo įsigijimas nuosavybėn kliento pasirinkto žemės sklypo ir jo perdavimas klientui valdyti ir naudotis šio verslo interesais. Susitarimai dėl būsimos daikto įgijimo nuosavybėn ir perdavimo valdyti bei naudotis kitam asmeniui šio verslo tikslais būdingi siekiant sukurti specifinės nuomos sutarčių rūšies - lizingo (finansinės nuomos) teisinius santykius <...>. Būtent tokio pobūdžio santykių, kurie būdingi išimtinai lizingo teisiniams santykiams siekė atsakovas ir tretysis asmuo sudarydami sutartį, kurią pavadino žemės sklypo išperkamosios nuomos sutartimi, ketindami tokiu būdu pridengti faktinių lizingo santykių sukūrimą, nes tokį „pridengimą“ nulėmė šių santykių objekto specifiškumas.“

Aptarta civilinė byla tik patvirtina anksčiau nurodytą lizingo bendrovių veiklos modelį tenkinant verslo subjektų interesus ir „apeinant“ LR CK įtvirtintą draudimą lizingo būdu įsigyti žemės. Ši civilinė byla taip pat reikšminga tuo, kad ji atskleidžia teismų poziciją šiuo klausimu ir suformuoja konkretų precedentą dėl minėto veiklos modelio vertinimo.

Tačiau taip pat svarbu pažymėti, kad nors tokie lizingo bendrovių ir verslo subjektų susitarimai, „apeinantys“ įstatyme numatytą draudimą lizingo būdu įsigyti žemės, teisės požiūriu yra niekiniai ir nesukuria jokių pasekmių, vargu ar reikėtų tikėtis, jog aptarta civilinė byla pakeis nusistovėjusią verslo praktiką dėl žemės įsigijimo finansavimo. Juk šis klausimas teisme buvo paliestas tik dėl to, kad ginčo žemės sklype buvo valstybinės reikšmės miško, dėl ko Vilniaus apygardos vyriausiasis prokuroras ėmėsi ginti viešąjį interesą. Tuo tarpu visais kitais atvejais pagal analogišką modelį sudaryti išperkamosios nuomos sandoriai, kurių pagrindu lizingo bendrovės asmenims išnuomoja žemę, nors teisine prasme ir niekiniai, sandorio šalių bus vykdomi, kadangi jie atitiks jų interesus. Be to, šalis, siekianti išperkamosios nuomos sandorį pripažinti apsimestiniu, teisme turėtų įrodyti apsimestinio sandorio sudarymo faktą (LR CK 1.87 straipsnis), kas, atsižvelgiant į finansinio lizingo ir išperkamosios nuomos atribojimo problematiką, konkrečiu atveju gali būti sudėtinga.

4. Lizingo dalyko apskaita lizingo gavėjo finansiniuose dokumentuose

Pagal Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo²⁷ (toliau Pelno mokesčio įstatymas) 13 straipsnį prie vieneto (Lietuvoje apmokestinamo juridinio asmens) turto yra priskiriamos ir vieneto įsigytos materialios, nematerialios ir finansinės vertybės, kurios yra gautos pagal lizingo (finansinės nuomos) sutartį, kurioje numatytas nuosavybės teisės perėjimas. Kitaip sakant, lizingo sutarties pagrindu lizingo gavėjo įgytas turtas, Pelno mokesčio įstatymo prasme, yra

²⁷ Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas, patvirtintas 2001 m. gruodžio 20 d. Nr. IX-675 // Valstybės žinios. 2001, Nr. 110-3992.

laikomas lizingo gavėjo turtu (dažniausiai ilgalaikiu) ir yra apskaitomas lizingo gavėjo finansinės atskaitomybės dokumentuose, su sąlyga, kad lizingo sutartyje numatytas nuosavybės teisės į turtą perėjimas lizingo gavėjui.

Panašiai numato ir Lietuvos Respublikos apskaitos instituto standartų tarybos patvirtinto 20-ojo verslo apskaitos standarto „Nuoma, lizingas (finansinė nuoma) ir panauda“²⁸ (toliau 20-asis verslo apskaitos standartas) nuostatos. 20-ojo verslo apskaitos standarto III dalies 4 punktas nustato, kad tai, ar apskaitoje bus registruojamas lizingas, ar nuoma, priklauso ne nuo sutarties formos, o nuo jos turinio ir ekonominės prasmės. Ši nuostata paaiškinama 20-ojo verslo apskaitos standarto metodiniuose nurodymuose²⁹, kuriuose nurodoma, kad: „ar lizingas, ar nuoma bus užregistruota apskaitoje, priklauso ne nuo sutarties rūšies, o nuo sandorio ekonominės prasmės ir sutarties turinio, t. y. nuo to, kiek nuomojamo turto nuosavybei būdingos rizikos prisiima ir ekonominės naudos gauna nuomotojas arba nuomininkas. Jeigu perduodama didžioji dalis su turto nuosavybe susijusios rizikos ir naudos ir turto nuosavybės teisė vėliau gali būti perduota arba ne, apskaitoje registruojamas lizingas. Jeigu minėtoji rizika ir nauda neperduodama, apskaitoje registruojama nuoma.“³⁰. Tuo tarpu 20-ojo verslo apskaitos standarto 9 punkte numatyta, kad lizingo gavėjas, gavęs turtą pagal lizingo sutartį, registruoja ilgalaikį turtą ir ilgalaikius įsipareigojimus turto vertės dengimo suma, atitinkamai lizingo davėjas, perdavęs lizingo gavėjui turtą, apskaitoje registruoja po vienerių metų gautinas sumas (20-ojo verslo apskaitos standarto 17 punktas).

Šių 20-ojo verslo apskaitos standarto nuostatų ir jo metodinių nurodymų sisteminė analizė leidžia daryti išvadą, kad tuo atveju, jeigu lizingo gavėjas pagal lizingo sutartį prisiima didžiąją dalį rizikos, susijusios su turtu, visu lizingo sutarties galiojimo laikotarpiu lizingo gavėjas šį turtą kaip ilgalaikį turtą ir ilgalaikius įsipareigojimus registruoja apskaitoje turto vertės dengimo suma, o lizingo davėjas, perdavęs lizingo gavėjui turtą, jo apskaitoje kaip ilgalaikio turto neregistruoja, o registruoja tik po vienerių metų gautinas sumas. Tokios Pelno mokesčio įstatymo 13 straipsnio ir 20-ojo verslo apskaitos standarto nuostatos, kaip matome, visiškai atitinka anksčiau aptartą LR CK šeštosios knygos XXX skyriuje įtvirtintą finansinio lizingo sampratą.

Nepaisant to, kad pagal aukščiau pateiktas Pelno mokesčio įstatymo 13 straipsnio ir 20-ojo verslo apskaitos standarto nuostatas lizinguojamas turtas turi būti apskaitomas lizingo gavėjo kaip „ekonominio“ lizinguojamo turto savininko apskaitos dokumentuose, Lietuvos apeliacinis teismas bankroto bylose šias nuostatas aiškina priešingai.

²⁸ 2003 m. gruodžio 18 d. Lietuvos Respublikos apskaitos instituto standartų tarybos nutarimu Nr. 1 patvirtintas 20-asis verslo apskaitos standartas „Nuoma, lizingas (finansinė nuoma) ir panauda“.

²⁹ <http://www.aat.lt/get.php?f.232> // prisijungimo laikas 2010 m. lapkričio 26 d.

³⁰ Ten pat, P. 4.

2009 m. Lietuvos apeliacinis teismas civilinėse bylose dėl bankroto bylos iškėlimo pradėjo formuoti praktiką³¹, kad remiantis LR CK 6.567 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta lizingo (finansinės nuomos) samprata, lizinguojamas turtas iki visiško jo išpirkimo pagal bendrą taisyklę neturi būti traukiamas į įmonės, kuriai keltina bankroto byla, balansą, kadangi jo savininkas visu lizingo sutarties galiojimo laikotarpiu yra lizingo davėjas. Atsižvelgiant į tai, Lietuvos apeliacinis teismas pagal Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą³² (toliau Įmonių bankroto įstatymas) vertindamas įmonės mokumą, nevertina į balansą įrašyto lizinguojamo turto, tuo tarpu į balansą įrašytus įsipareigojimus lizingo davėjui kai kuriais atvejais vertina kartu su kitais įmonės įsipareigojimais³³, kas neretai nulemia neigiamą įmonės turimo turto ir per vienerius metus mokėtinų sumų santykį (įmonės nemokumą) ir bankroto bylos iškėlimą.

Atkreiptinas dėmesys, kad minėtos praktikos dėl lizingo dalyko neįtraukimo į lizingo gavėjo balansą laikomasi. 2009 m. lapkričio 11 d. nutartyje³⁴ Lietuvos apeliacinis teismas taip pat pažymėjo, jog „teisėjų kolegija pripažįsta pagrįstu apelianto argumentą, kad pagal bendrą taisyklę lizingo objektai iki visiško jų išpirkimo į lizingo gavėjo balansą netrauktini. LR CK 6.567 straipsnio 1 dalyje yra pateikiamas lizingo (finansinės nuomos) sutarties apibrėžimas. Lizingo (finansinės nuomos) sutartis – tai susitarimas, pagal kurį viena šalis (lizingo davėjas) įsipareigoja įgyti nuosavybės teise iš trečiojo asmens kitos šalies (lizingo gavėjo) nurodytą daiktą ir perduoti jį lizingo gavėjui valdyti ir naudoti verslo tikslais už užmokestį su sąlyga, kad sumokėjus visą lizingo sutartyje numatytą kainą daiktas pereis lizingo gavėjui nuosavybės teise, nebent sutartis numatytų kitaip. Pagal lizingo (finansinės nuomos) sutartį lizingo objektas nuosavybės teise priklauso lizingo davėjui, kol lizingo gavėjas nesumoka pastarajam visos lizingo objekto vertės, palūkanų, kitų mokesčių (PVM, nuomos naudojimosi laikotarpiu)“. Analogiškos praktikos taip pat laikomasi vėlesnėse Lietuvos apeliacinio teismo nutartyse³⁵.

Kaip minėjome antroje šio darbo dalyje, LR CK šeštosios knygos XXX skyrius įtvirtina finansinio lizingo sampratą, pagal kurią lizingo gavėjas, lizingo (finansinės nuomos) sutarties pagrindu perėmęs turtą iš lizingo davėjo, prisiima didžiąją dalį rizikų, susijusių su šiuo turtu, todėl tampa jo „ekonominiu“ savininku. Iš aukščiau pateiktos Lietuvos apeliacinio teismo praktikos matyti, kad Lietuvos apeliacinio teismo pateikiamas LR CK įtvirtintos lizingo

³¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. balandžio 30 d. nutartis c.b. *V. R., R. K., V. S., S. K., A. L. ir J. B v. UAB „Egivela“*, Nr. 2-534/2009, kat. 126.2.

³² Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas, patvirtintas 2001 m. kovo 20 d. Nr. IX-216 // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010.

³³ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo 25 d. nutartis c.b. *Panevėžio apskrities VMI v. UAB „Vestrus“*, Nr. 2-566/2010, kat. 126.2.

³⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 11 d. nutartis c.b. *BUAB „Kseda“ v. UAB „Bleiras“* Nr. 2-1477/2009, kat. 126.2.

³⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. sausio 21 d. nutartis c.b. *UAB „Egivana“ v. UAB „Arbolitas“*, Nr. 2-344/2010, kat. 126.2.; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo 25 d. nutartis c.b. *Panevėžio apskrities VMI v. UAB „Vestrus“*, Nr. 2-566/2010, kat. 126.2.

(finansinės nuomos) sutarties aiškinimas neatitinka finansinio lizingo sampratos, kadangi lizingo gavėjas negali būti laikomas „ekonominiu“ lizinguojamo turto savininku šio turto neįtraukus į balansą. Negana to, ši Lietuvos apeliacinio teismo praktika yra prieštaraujanti Pelnų mokesčio įstatymo 13 straipsnio nuostatomis ir neatitinka 20-ojo verslo apskaitos standarto nuostatų. Galiausiai pažymėtina, kad minėta Lietuvos apeliacinio teismo suformuota taisyklė tam tikrais atvejais gali prieštarauti Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 5 dalies 1 punkto nuostatomis, kad bankroto byla iškeliamą, jeigu teismas nustatė, jog įmonė yra nemoki, o tuo pačiu ir bankroto bylos iškėlimo tikslams bei teisingumo, protingumo principams. Tokia situacija galima, pavyzdžiui, krovinių pervežimo įmonei, kurios didžiąją turto dalį sudaro lizingo sutarčių pagrindu įgytos transporto priemonės, iškėlus bankroto bylą tuo pagrindu, kad nevertinant į įmonės balansą įtraukto lizinguojamo turto, o lizingo gavėjo įsipareigojimus lizingo davėjui įtraukus į lizingo gavėjo balansą, įmonės per vienerius metus mokėtinos sumos viršija pusę įmonei priklausančio turto vertės, nors su į balansu įtrauktu lizinguojamu turto įmonės mokėtinos sumos sudarytų tik nežymią dalį. Tokiu atveju, remiantis anksčiau minėta Lietuvos apeliacinio teismo praktika, įmonei iškėlus bankroto bylą, būtų pradėdama sėkmingai veikiančios įmonės likvidavimo iš rinkos procedūra, ko pasėkoje greičiausiai būtų sustabdyta įmonės ūkinė komercinė veikla, lizingo davėjas būtų priverstas nutraukti lizingo sutartį, dėl ko nukentėtų ne tik pati įmonė, tačiau ir jos kreditoriai.

Kita vertus, sutiktina, kad tam tikrais atvejais, siekiant nustatyti įmonės, kuriai siekiama iškelti bankroto bylą, mokumą, į tokios įmonės balansą įrašytas lizinguojamas turtas teismo pagrįstai turėtų būti nevertinamas, kadangi šį turtą vertinant kartu su kitu įmonės turto, įmonė pagal balansą būtų laikoma mokia, nors faktiškai ji būtų nemoki. Tokiu atveju, teismas turėtų atsižvelgti ne tik į įmonės balansą, tačiau ir į kitus įmonės finansinę padėtį atspindinčius duomenis ir remiantis šių duomenų visuma spręsti, ar į įmonės balansą įrašytą lizinguojamą turtą vertinti, ar ne.

III. Lizingo teisinių santykių subjektai

„Teisiniai santykiai bendraja prasme suprantami, kaip „teisės normomis ar teisės principais sureguliuoti ir dėl to socializuoti žmonių santykiai, kurių dalyviai tarpusavyje susaistyti privalomos abipusių teisių ir pareigų pusiausvyros, kuria gina valstybė“³⁶. Civilinis teisinis santykis apibrėžiamas kaip „civilinės teisės normomis sureglamentuotas turtinis arba asmeninis neturtinis santykis, kurio subjektai turi koresponduojančias civilines subjektines teises ir subjektines pareigas, yra autonomiški, lygiateisiai ir savo poreikiams bei interesams tenkinti, žalai atlyginti įgyja tam tikrų daiktų ar kitų vertybių“³⁷, arba kaip „civilinės teisės normų reglamentuojamas visuomeninis santykis, kurio subjektai turi subjektinių teisių ir pareigų“³⁸.

Lizingo teisinis santykis iš kitų civilinių teisinių santykių išsiskiria savo specifiškumu, pasireiškiančiu per trinarius lizingo subjektų: lizingo davėjo, lizingo gavėjo ir pardavėjo tarpusavio teisinius santykius (teises ir pareigas). Taigi lizingo teisinį santykį būtų galima apibrėžti kaip civilinės teisės normomis sureguliuotą turtinį santykį, kuriame lizingo davėjas įsipareigoja lizingo gavėjui iš pardavėjo nuosavybės teise įsigyti dažniausiai lizingo gavėjo pasirinktą daiktą ir jį perduoti valdyti lizingo gavėjui, o lizingo gavėjas įsipareigoja už valdomą daiktą sumokėti lizingo davėjui per tam tikrą laikotarpį.

Siekiant atskleisti lizingo teisinių santykių specifiką bei teisinio reglamentavimo problemas būtina detaliau aptarti specifinius lizingo teisinių santykių subjektus.

1. Lizingo davėjas, kaip lizingo teisinių santykių subjektas

LR CK 6.567 straipsnio 3 dalis apibrėžia subjektus, galinčius būti lizingo davėju, t.y. bankas arba kitas pelno siekiantis juridinis asmuo. Kaip matome, įstatymų leidėjas tarsi pasufleravo, kad lizingo paslaugas turėtų teikti bankai, kadangi jų pagrindinė veikla yra finansinių paslaugų teikimas. Tačiau Lietuvoje susiklostė praktika, kad bankai lizingo paslaugų tiesiogiai neteikia, o pagrindiniai Lietuvoje veikiantys lizingo paslaugų teikėjai yra Lietuvoje veikiančių bankų dukterinės įmonės: AB „SEB lizingas“, Swedbank lizingas, UAB, UAB „Citadele faktoringas ir lizingas“, UAB „Danske lizingas“, UAB „DnB NORD lizingas“, UAB „SNORO lizingas“, UAB „Šiaulių banko lizingas“, UAB „Ūkio banko lizingas“, UAB „Nordea Finance Lithuania“. Manytina, kad tokią situaciją iš dalies nulėmė Lietuvos banko politika. Pirmasis lizingo paslaugas Lietuvoje pradėjo teikti Lietuvos akcinis inovacinis bankas 1993 m. Centrinis Lietuvos bankas jam išdavė licenziją verstis šia veikla, tačiau po vienerių metų šios

³⁶ Vaišvila. A. Teisės teorija. Antrasis leidimas. Vilnius: Justitia 2004. P. 402.

³⁷ Vitkevičius P. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2007, P. 122.

³⁸ Aviža S. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Justitia. 2009, P. 37.

licenzijos nepratęsė, motyvuodamas tuo, kad lizingas nėra bankinė veikla. Atsižvelgiant į tai, Lietuvos akcinio inovacinio banko lizingo padalinys buvo reorganizuotas į dukterinę įmonę „Aukstė“, kuri po vienerių metų savo veiklą nutraukė³⁹.

Be to, Lietuvos Respublikos bankų įstatymas⁴⁰ (toliau Bankų įstatymas) komercinių bankų veiklos sritį apibrėžia tik kaip licencijuotą vertinamą indėlių ar kitų gražintinų lėšų priėmimu iš neprofesionalių rinkos dalyvių ir jų skolinimu, taip pat su tuo susijusios rizikos prisiėmimą (Bankų įstatymo 2 straipsnio 5 dalis). Tuo tarpu lizingo paslaugų teikimo, kaip komercinių bankų veiklos srities, Bankų įstatymas nenumato.

Atkreiptinas dėmesys, kad LR CK įtvirtintas lizingo davėjui keliamas reikalavimas, jog jis būtų pelno siekiantis juridinis asmuo, nėra vienintelis. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas⁴¹ (toliau Finansų įstaigų įstatymas) numato papildomus reikalavimus finansų įstaigoms, teikiančioms lizingo (finansinės nuomos) paslaugas. Remiantis Finansų įstaigų įstatymo 2 straipsnio 42 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies nuostatomis, lizingo (finansinės nuomos) finansines paslaugas gali teikti tik tokia finansų įstaiga, kuri (1) ūkinę veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose (steigimo dokumentuose, licencijose, patentuose ir kt.) deklaruoja finansinių paslaugų teikimą ir (2) jos pagrindinę veiklos dalį sudaro finansinių paslaugų teikimas. Tačiau, nei LR CK nei Finansų įstaigų įstatymas nenumato draudimo lizingo paslaugas teikti ne finansų įstaigai, todėl lizingo paslaugas teikiant ne finansų įstaigai, manytina, Finansų įstaigų įstatymo reikalavimai tokiam pelno siekiančiam juridiniam asmeniui neturėtų būti keliami.

Pažymėtina, kad lizingo davėjui keliami reikalavimai kiekvienoje valstybėje skiriasi. Pavyzdžiui, Japonijoje bankams draudžiama užsiimti lizingo paslaugų teikimu, todėl lizingo paslaugas teikia su bankais susijusios ar jiems priklausančios kompanijos, taip pat draudimo kompanijų įsteigtos lizingo kompanijos⁴². Prancūzijoje lizingo paslaugas gali teikti komercinės įmonės, o jei lizingo paslaugų teikimas yra nuolatinė veikla, šias paslaugas teikia kredito įstaiga⁴³. Tuo tarpu Rusijoje ar Belgijoje, kaip nurodo G. Lisauskas, lizingo davėjui nustatomi licencijavimo reikalavimai, o Italijoje – minimalus įstatinio kapitalo dydis⁴⁴.

³⁹ Danys A., Milašauskas T. Lizingas. Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas. 2000. P. 11.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos bankų įstatymas, patvirtintas 2004 m. kovo 30 d. Nr. IX-2085 // Valstybės žinios. 2004, Nr. 54-1832.

⁴¹ Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas, patvirtintas 2002 m. rugsėjo 10 d. Nr. IX-1068 // Valstybės žinios 2002, Nr. 91-3891.

⁴² Peter K. Newitt, Frank J. Fabozzi. Project Financing. Seventh edition. London: Euromoney books. 2000. P. 191.

⁴³ Mesnooh C. J. Law and Business in France: a Guide to French Commercial and Corporate Law. – Martinus Nijhoff Publishers, 1994. P. 256.

⁴⁴ Lisauskas G. Finansinės nuomos sąvoka pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą // Jurisprudencija. 2002, Nr. 34(26). P. 18.

2. Lizingo gavėjas, kaip lizingo teisinių santykių subjektas

LR CK pateiktas lizingo (finansinės nuomos) reglamentavimas neišskiria jokių lizingo gavėjo, kaip lizingo teisinių santykių subjekto, požymių. Tik LR CK 6.567 straipsnio 1 d. numato, kad pagal lizingo (finansinės nuomos) sutartį viena šalis (lizingo davėjas) įsipareigoja įgyti nuosavybės teise iš trečiojo asmens kitos šalies (lizingo gavėjo) nurodytą daiktą ir perduoti jį lizingo gavėjui valdyti ir naudoti verslo tikslais. Iš šios nuostatos matome, kad lizingo gavėjo pasirinktas daiktas (lizingo dalykas) lizingo gavėjo turi būti valdomas ir naudojamas verslo tikslais. Atsižvelgiant į tai, kyla klausimas ar vartotojas gali būti laikomas lizingo gavėju, t.y. ar lizingo objektas gal būti naudojamas asmeniniams, šeimos ar namų ūkio poreikiams, nesusijusiems su verslu ar profesija, tenkinti.

Formaliai vertinant LR CK šeštosios knygos XXX skyriaus nuostatas, reikėtų padaryti išvadą, kad lizingo (finansinės nuomos) sutartimi nelaikoma tokia sutartis, kai viena iš šalių (finansuotojas) įsigyja iš trečiojo asmens turtą ir perduoda jį naudoti kitai šaliai (vartotojui) ne verslo tikslais, su sąlyga, kad nuosavybės teisė į turtą vartotojui pereis atsiskaičius su finansuotoju (toliau vadinama Vartojimo lizingo sutartis). Tuomet kyla klausimas, kaip teisiškai kvalifikuoti tokias vartojimo lizingo sutartis.

LR CK 6.886 straipsnio 2 dalis numato, kad vartojimo kredito sutartimi taip pat laikoma pirkimo–pardavimo išsimokėtinai (išperkamosios nuomos) ar kita panašaus pobūdžio sutartis, kai daiktai, esantys sutarties dalyku, vartotojo nuosavybėn pereina per šioje sutartyje nustatytą terminą sumokėjus daikto kainą, kredito palūkanas bei kitus sutartyje nustatytus mokesčius. Atsižvelgiant į šios LR CK nuostatos formuluotę, taip pat į tai, kad vartojimo lizingo sutartis bendrąja prasme savo turiniu yra artima pirkimo pardavimo išsimokėtinai bei išperkamosios nuomos sutartims, bei į tai, kad vartojimo lizingo sutarties turinys neatitinka LR CK įtvirtintos lizingo (finansinės nuomos) sutarties sampratos, manytina, jog pagal esamą teisinį reglamentavimą vartojimo lizingo sutartys turėtų būti kvalifikuojamos ne lizingo (finansinės nuomos), o pirkimo pardavimo išsimokėtinai arba išperkamosios nuomos sutartimis, priklausomai nuo to, kurios sutarties sampratą sudaryta sutartis savo turiniu labiau atitinka, o tokiai sutarčiai subsidiariai turėtų būti taikomos vartojimo kredito sutarties nuostatos.

Tačiau toks LR CK nuostatų aiškinimas įneša daugiau painiavos negu aiškumo, kadangi kiekvienu konkrečiu atveju būtų sudėtinga nustatyti, ar sudarytą vartojimo lizingo sutartį kvalifikuoti kaip išperkamosios nuomos, ar pirkimo pardavimo išsimokėtinai sutartimi, juo labiau, kad tokia sutartis savo turiniu ir šalių valia labiausiai atitinka lizingo (finansinės nuomos) sutarties sampratą (išskyrus sutarties tikslą). Be to, vartojimo kredito sutarties nuostatos yra visiškai nesuderintos su lizingo (finansinės nuomos) sutarties nuostatomis, todėl remiantis vien

vartojimo kreditą reglamentuojančiomis normomis, nebūtų užtikrinta vartojimo lizingo sutarties šalių interesų apsauga ir ypač finansuotojo intereso apsauga, kadangi vartojimo kredito nuostatos prioritetiškai gina tik vartotojo interesus.

G. Lisauskas šią problemą siūlo spręsti vartojimo lizingo atveju taikant finansinės nuomos nuostatas ir fakultatyviai taikyti vartojimo kredito nuostatas, tokiu būdu užtikrinant tiek lizingo davėjo finansinio intereso apsaugą, tiek vartotojų teisių gynimą. Vis dėlto turint omenyje gana griežtus reikalavimus vartojimo sutartims, G. Lisausko nuomone, dabartinių LR CK vartojimo kredito skyriaus nuostatų taikymas finansinei nuomai gali riboti vartojimo lizingo plėtrą⁴⁵.

Toks problemos sprendimo būdas, viena vertus, nėra visiškai teisiškai korektiškas, kadangi LR CK įtvirtintos lizingo (finansinės nuomos) sampratos ir verslo finansavimo paskirties neatitinkantis vartojimo lizingas formaliai vertinant negali būti laikomas lizingu (finansine nuoma), kita vertus, nesant aiškaus vartojimo lizingo sutarties teisinio reglamentavimo ir šalių teisių bei teisėtų interesų apsaugos mechanizmo, vartojimo lizingo teisinių santykių aiškinimas per lizingo (finansinės nuomos) nuostatas yra vienintelė racionali išeitis, kadangi, kaip nurodo G. Lisauskas, priešingu atveju, nebūtų tinkamai teisiškai saugomi finansuotojo (lizingo bendrovės) interesai, kas stabdytų šios sutarties praktinį taikymą.

3. Pardavėjas, kaip lizingo teisinių santykių subjektas

LR CK šeštosios knygos XXX skyrius nenumato jokių specifinių reikalavimų pardavėjui, taip pat ir Otavos konvencijos nuostatos neišskiria pardavėjo požymių. Tai suprantama, kadangi pardavėjas pagal klasikinę finansinio lizingo sampratą ir LR CK įtvirtintą lizingo (finansinės nuomos) sutarties sampratą nėra lizingo (finansinės nuomos) sutarties šalis. Taip pat ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kaip jau minėta, lizingo davėjo su pardavėju sudaromą pirkimo pardavimo sandorį lizingo teisiniuose santykiuose laiko „lydinčiu“ sandoriu. Tačiau, nepaisant to, kad pardavėjas nėra lizingo (finansinės nuomos) šalis, jis lizingo trinariuose teisiniuose santykiuose dalyvauja, todėl jam keliami reikalavimai yra aktualūs ir aptartini.

Kadangi pardavėjas lizingo teisiniuose santykiuose dalyvauja per pirkimo – pardavimo sandorį, jam keliami reikalavimai turi atitikti bendruosius pardavėjui, kaip pirkimo-pardavimo sutarties šaliai, keliamus reikalavimus. Visų pirma, pardavėjas, kaip ir bet kuris kitas civilinėje apyvartoje dalyvaujantis asmuo, turi turėti civilinį teisnumą ir veiksnumą, pardavėjas taip pat gali būti tiek fizinis, tiek juridinis asmuo. Pardavėjas turi turėti nuosavybės teisę į daiktą,

⁴⁵ Lisauskas G. Finansinės nuomos sąvoka pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą // Jurisprudencija. 2002, Nr. 34(26). P. 16

išskyrus atvejus, kuomet nuosavybės teisė į daiktą pardavėjui gali pereiti sutarties įvykdymo metu (LR CK 6.307 straipsnio 2 dalis). Pardavėju įstatymo ar sutarties numatytais atvejais taip pat gali būti prekybos agentas, komisionierius, administratorius ir kt. Pardavėjas taip pat turi turėti nesuvaržytą disponavimo daiktu teisę, o jei ši teisė suvaržyta, pirkėjas apie tai privalo būti tinkamai informuotas (LR CK 6.321 straipsnis).

Taip pat pažymėtina, kad atsižvelgiant į LR CK 6.567 straipsnio 1 dalies nuostatą, jog Lizingo (finansinės nuomos) skyriaus normos *mutatis mutandis* taikomos ir tais atvejais, kai lizingo davėjas yra nuomojamo turto savininkas, pardavėju taip pat gali būti laikomas ir lizingo davėjas⁴⁶. Tokiu atveju pardavėjui keliami reikalavimai išsiplečia ir jam taip pat taikomi prieš tai aptarti lizingo davėjui keliami reikalavimai.

Apibendrinant pasakytina, kad pardavėjo specifika lizingo teisiniuose santykiuose nekelia didesnių teorinių ar praktinių problemų, kadangi jo vaidmuo yra tik epizodinis, t.y. pardavėjas dalyvauja tik pačioje lizingo teisinių santykių pradžioje. Be to, pardavėjas lizingo teisiniuose santykiuose dalyvauja tik pirkimo pardavimo sutarties pagrindu, kuri, išskyrus šiame darbe jau aptartą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nurodytą specifiką, visiškai atitinka LR CK šeštosios knygos XXIII skyriaus reglamentavimą, dėl ko pardavėjui keliami reikalavimai jo teisės, pareigos bei atsakomybė yra aiškiai ir detalai sureglamentuota.

⁴⁶ Plačiau apie LR CK 6.567 straipsnio 1 dalies nuostatos aiškinimą, jos reikšmę ir tiesioginį lizingą kaip vieną iš lizingo (finansinės nuomos) rūšių skaityti Lisauskas G. Finansinės nuomos ir tiesioginio lizingo santykis pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą // Jurisprudencija. 2003, Nr. 47 (39). P. 115.

IV. Probleminiai lizingo sutarties sudarymo ir vykdymo aspektai

Šioje darbo dalyje aptarsime pagrindines lizingo sutarties sudarymo ir vykdymo problemas, atsirandančias praktikoje, taip pat paanalizuosime šių problemų atsiradimo priežastis bei apžvelgsime šių problemų sprendimų tendencijas teismų praktikoje.

Atkreiptinas dėmesys, kad pastaraisiais metais žymiai padaugėjo teisminių ginčų, susijusių su lizingu (finansine nuoma). Šių teisminių ginčų išaugimą didžiąja dalimi nulėmė 2008 m. pradžioje Lietuvoje prasidėjusi ekonominė krizė, dėl kurios pasunkėjusi verslo subjektų ekonominė padėtis įtakojo jų išsipareigojimų lizingo bendrovėms netinkamą vykdymą. Atitinkamai, lizingo gavėjams pažeidinėjant sutartinius išsipareigojimus, t.y. nemokant ar vėluojant mokėti lizinguojamo turo išpirkimo įmokas bei palūkanas, lizingo bendrovės ėmėsi masiškai nutraukinėti lizingo sutartis ir ginti savo pažeistas teises teismuose. Prasidėję teisiniai procesai automatiškai pareikalavo gilesnės lizingo teisinių santykių analizės, tuo pačiu atskleidė naujų teisinio reglamentavimo ir ginčų sprendimo problemų.

Viena iš tokių naujai padiktuotų problemų yra *Clausula rebus sic stantibus* principo taikymas lizingo (finansinės nuomos) sutarties vykdyme.

1. *Clausula rebus sic stantibus* principo taikymas vykdant lizingo sutartį

Clausula rebus sic stantibus doktrina arba principas reiškia, kad sutartys yra šalims įpareigojančios tik tol ir tiek, kiek jų vykdymas nepasikeičia nuo sutarties sudarymo⁴⁷. Šis principas yra įtvirtintas LR CK 6.204 straipsnyje, pagal kurį, jei vienai sutarties šaliai sutartį vykdyti tampa sudėtingiau negu kitai, t.y. jei iš esmės pasikeičia sutarties vykdymo aplinkybės, kurios iš esmės pakeičia sutartinių prievolių pusiausvyrą, dėl ko iš esmės padidėja įvykdymo kaina ar sumažėja gaunamas įvykdymas, ši šalis privalo sutartį vykdyti, tačiau turi teisę kreiptis į kitą šalį prašydama sutartį pakeisti, o to padaryti nepavykus, kreiptis į teismą ir prašyti nutraukti sutartį ar pakeisti sutarties sąlygas (LR CK 6.204 straipsnio 3 dalis). Pažymėtina, kad LR CK 6.204 straipsnio nuostatos iš esmės atitinka UNIDROIT principų⁴⁸ 6.2.1. – 6.2.3. straipsnių nuostatas, kuriose šis principas įvardijamas terminu „hardship“.

Šio darbo kontekste *Clausula rebus sic stantibus* principas pasireiškia tuo, kad lizingo gavėjai, nesugebantys laiku ir tinkamai pagal lizingo sutartis lizingo bendrovėms mokėti turto išpirkimo įmokų ir palūkanų, neretai kreipiasi į teismą, arba ginasi teisme nuo lizingo bendrovių

⁴⁷ Baranauskas E., Zapolskis P. The Effect of change in circumstances on the performance of contract // Jurisprudencija. 2009, Nr. 4(118). P. 198.

⁴⁸ UNIDROIT Principles of International commercial contracts. 2004 // <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/integralversionprinciples2004-e.pdf> prisijungimo laikas 2010-11-26.

reikalavimų remdamiesi LR CK 6.204 straipsniu, t.y. jog dėl ekonominės krizės lizingo sutarčių šalių pusiausvyra iš esmės pasikeitė, dėl ko lizingo gavėjams įvykdyti sutartį tapo sudėtingiau. Kitaip sakant, lizingo gavėjai teismuose pradėjo įrodinėti LR CK 6.204 straipsnio taikymo sąlygas ir prašyti teismo pakeisti lizingo sutartis arba jas nutraukti.

1.1. Pasaulinė ekonominė krizė veiksnyje taikant *Clausula rebus sic stantibus* principą

Kaip minėta anksčiau, *Clausula rebus sic stantibus* principą įtvirtinančiam LR CK 6.204 straipsnio taikymui lizingo ginčiuose pagrindą davė 2008 m. pradžioje Lietuvoje prasidėjusi pasaulinė ekonominė krizė, kuri palietė didžiąją dalį šalies verslo sričių. Nesiplečiant į ekonominės krizės priežastis bei padarinius, pažymėtina, kad nagrinėjamu atveju, teisiškai reikšmingas yra klausimas, ar pasaulinė ekonominė krizė gali būti laikoma aplinkybe, iš esmės pakeičiančia lizingo sutartinių prievolių pusiausvyra, t.y. ar ši aplinkybė gali būti laikoma pagrindu taikyti LR CK 6.204 straipsnį ir teismo keliu nutraukti lizingo sutartį arba pakeisti jos sąlygas.

Atsakant į šį klausimą visų pirma turėtų būti vertinama, ar ekonominės krizės aplinkybė atitinka LR CK 6.204 straipsnio taikymo sąlygas, įtvirtintas LR CK 6.204 straipsnio 2 dalyje, t.y. jog tokios aplinkybės turi atsirasti ar šaliai tapti žinomos po sutarties sudarymo, jų šalis sutarties sudarymo metu negalėjo numatyti, kontroliuoti, nukentėjusi šalis nebuvo prisiėmusi tų aplinkybių atsiradimo rizikos. Nustatant, ar ekonominė krizė gali būti pripažįstama pagrindu taikyti LR CK 6.204 straipsnį, taip pat reikėtų atsižvelgti į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą praktiką šiuo klausimu.

Kaip pažymi E. Baranauskas ir P. Zapolskis, Lietuvoje buvo daugybė bandymų šalims teisme savo ieškinį ar prieštaravimus grįsti LR CK 6.204 straipsniu, tačiau žemesnių instancijų teismai dažniausiai nenustato LR CK 6.204 straipsnio sąlygų, o iki 2009 m. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tik vienoje byloje⁴⁹ taikė LR CK 6.204 straipsnį⁵⁰. Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sprendė dėl ieškovės prašymo pakeisti negyvenamųjų patalpų nuomos sutarties, sudarytos su atsakovu, nuostatas. Savo ieškinyje sutarties nuostatas ieškovė prašė pakeisti remdamasi LR CK 6.204 straipsniu ir ta aplinkybe, kad Lietuvos valiutą litą susiejus su euru, jos iš atsakovo gaunami nuompinigiaai stipriai sumažėjo lyginant su tais, kurie buvo litą siejant su JAV doleriu. Kadangi šalys sutartyje lito susiejimo su euru galimybės neaptarė, sutarties sąlygų derybų būdu nepakeitė, ginčas buvo perduotas nagrinėti teismams. Lietuvos

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. balandžio 24 d. nutartis c.b. B. R. v. UAB „Sauluva“ Nr., 3K-3-296/2006, kat. 21.4.2.7; 42.8; 42.11.2; 50.1; 50.5.

⁵⁰ Baranauskas E., Zapolskis P. The Effect of change in circumstances on the performance of contract // Jurisprudencija. 2009, Nr. 4(118). P. 212.

Aukščiausiasis Teismas palaikė žemesnių instancijų teismų sprendimus, kuriais tarp šalių sudarytos sutarties sąlygos buvo pakeistos, kad būtų atkurta šalių prievolių pusiausvyra, remiantis tuo, kad valstybinę valiutą – litą susiejus ne su JAV doleriu, bet su euru, dėl objektyvių priežasčių iš esmės pasikeitė ginčo sutarties šalių teisiniai santykiai dėl nuomos mokesčio.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje taip pat išaiškino LR CK 6.204 straipsnio taikymo sąlygas ir nurodė, jog sutarties vykdymo varžymas turi būti esminis, pažeidžiantis šalių interesų pusiausvyrą, reikalavimas įvykdyti sutartį tokiomis aplinkybėmis prieštarautų sąžiningumo, protingumo ir teisingumo principams. Tokios aplinkybės turi atsirasti ar tapti žinomos jau sudarius sutartį ir šalis ją sudarydama negalėjo protingai numatyti, kad tos aplinkybės gali atsirasti. Be to, aplinkybės turi būti objektyvios, t. y. nepriklausyti nuo šalies valios. Šalis negali remtis aplinkybėmis, kurios atsirado dėl jos kaltės arba kuriomis ji galėjo užkirsti kelią.

Taigi, kaip matome, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas gana siaurai aiškina LR CK 6.204 straipsnio taikymo sritį ir sutarties vykdymo suvaržymu laiko tik išimtinai ypatingas aplinkybes. Taip pat pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kol kas nėra pasisakęs dėl ekonominės krizės vertinimo LR CK 6.204 straipsnio požiūriu, kadangi bylos, kuriose remiamasi šia aplinkybe, iki šiol kasacinės instancijos teisme dar nebuvo nagrinėtos ir šiuo metu yra sprendžiamos žemesnės instancijos teismuose.

Grįžtant prie aukščiau išsikelta klausimo, atsižvelgiant į esamą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotą praktiką bei jos tendencijas, vargu ar galima būtų manyti, kad ekonominė krizė, kaip reiškinys pats savaime, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo būtų pripažinta pakankamu pagrindu, remiantis LR CK 6.204 straipsniu, lizingo sutartį nutraukti, ar pakeisti jos sąlygas lizingo gavėjo naudai. Tokią poziciją taip pat paremia šie argumentai: (1) atsižvelgiant į bandymų remtis ekonominės krizės aplinkybes mastą, ekonominės krizės pripažinimas pakankamu pagrindu pakeisti lizingo sutarties sąlygas ar ją nutraukti sukeltų nestabilumą finansinių paslaugų teikimo rinkoje; (2) tokios praktikos suformavimas pakenktų teisėtą lūkesčių ir teisinio tikrumo principams; (3) atsižvelgiant į bylinėjimosi teismuose proceso trukmę, dažnu atveju, lizingo sutarties sąlygų pakeitimas praktiškai gali būti neįgyvendintas dėl lizingo sutarties sąlygų pakeitimo aktualumo išnykimo, dėl lizingo sutarties nutraukimo, dėl lizingo dalyko nuvertėjimo, lizingo gavėjo bankroto ar kitų priežasčių.

1.2. VILIBOR palūkanų veiksnys taikant LR CK 6.204 straipsnį

Kitas aktualus klausimas, neatsiejamai susijęs su ekonomine krize ir LR CK 6.204 straipsnio taikymu iš lizingo teisinių santykių kylančiuose ginčiuose, yra VILIBOR - vidutinės

tarpbankinių palūkanų normos, kuriomis Lietuvos komerciniai bankai yra pasirengę skolinti vieni kitiems lėšas litais, veiksny.

Lizingo sutartyse šalys neretai susitaria taikyti kintamas VILIBOR palūkanas, todėl lizingo gavėjo lizingo davėjui mokamos palūkanos nuolat kinta, priklausomai nuo to, kaip dažnai šalys sutarė perskaičiuoti mokėtinų palūkanų normą. Prieš ekonominę krizę 2007 m. pirmoje pusėje 6 mėnesių VILIBOR palūkanų norma siekė 4-5 procentus, tuo tarpu ekonominės krizės laikotarpiu ši norma išaugo iki 8-10 procentų⁵¹, t.y. maždaug dvigubai. Tai reiškia, kad lizingo gavėjo mokamos palūkanos už lizinguojamą turtą, įsigytą iki ekonominės krizės, šios krizės laikotarpiu galėjo netgi padvigubėti. Toks išpareigojimų lizingo davėjui išaugimas neretai lizingo gavėjui sukeldavo didelių problemų laiku mokėti lizingo įmokas ar net nulemdavo įmokų nemokėjimą. Todėl lizingo gavėjai, nesutardami su lizingo davėju dėl palūkanų perskaičiavimo, savo pažeistas teises ėmėsi ginti teisme ir LR CK 6.204 straipsnio pagrindu prašyti pakeisti lizingo sutarties sąlygas, įtvirtinant sutarties šalių prievolių pusiausvyrą atkuriančią palūkanų normą.

Teismai, sprenddami tokį ginčą, turi įvertinti VILIBOR palūkanų normos išaugimo aplinkybę LR CK 6.204 straipsnio atžvilgiu, t.y. ar ši aplinkybė atitinka LR CK 6.204 straipsnio 2 dalyje ir teismų praktikoje išskirtas sutarties suvaržymo taikymo sąlygas.

Teismuose pagal konkrečias bylos aplinkybes vertinat LR CK 6.204 straipsnio taikymo sąlygas, reikia manyti, esminio ginčo dėl LR CK 6.204 straipsnio 2 dalies 1, 3 ir 4 punktų sąlygų egzistavimo nekiltų, kadangi šių sąlygų buvimas nesunkiai gali būti patikrintas, t.y. VILIBOR palūkanų išaugimas turi atsirasti jau sudarius lizingo sutartį, o ne prieš tai, VILIBOR palūkanų išaugimo lizingo gavėjas niekaip negali kontroliuoti, o ar lizingo gavėjas yra prisiėmęs VILIBOR palūkanų išaugimo riziką, galima nustatyti pagal kiekvienos konkrečios lizingo sutarties sąlygas.

Atsižvelgiant į tai, manytina, kad pagrindinė ginčo sąlyga taikant LR CK 6.204 straipsnį būtų, ar lizingo gavėjas VILIBOR palūkanų išaugimo lizingo sutarties sudarymo metu negalėjo protingai numatyti (negalėjo protingai numatyti, kad tos aplinkybės gali atsirasti). Šioje sąlygoje, kaip matome, įstatymas įveda vertinamąjį protingumo kriterijų, kuris turėtų būti vertinamas atsižvelgiant į *bonus pater familias* standartą, t.y. ar sudarant analogišką lizingo sutartį bet kuris apdairus, rūpestingas ir atidžiai savo teisėmis besirūpinantis asmuo galėtų numatyti VILIBOR palūkanų išaugimą ir jo mastą.

Manome, kad atsakant į šį klausimą reikėtų paanalizuoti VILIBOR palūkanų kitimo istoriją. Kaip matyti iš viešai skelbiamos VILIBOR palūkanų normos statistikos, pirmaisiais VILIBOR statistikos vedimo metais, 1999 m., 6 mėn. VILIBOR palūkanų norma svyravo nuo 12

⁵¹ Duomenys paimti iš Lietuvos banko vedamos statistikos // <http://www.lb.lt/statistics/statbrowser.aspx?group=7222&lang=lt&orient=horz> prisijungimo laikas 2010-10-01.

iki 22 procentų, o 2000 m. ši palūkanų norma svyravo nuo 8 iki 10 procentų. Tuo tarpu nuo 2001 m. iki 2005 m. ši palūkanų norma dėsningai mažėjo iki pasiekė 2,5 procentų ribą. Toliau VILIBOR palūkanų norma pradėjo augti: nuo 2005 m. iki 2007 m. ji išaugo nuo 2,5 procentų iki 4 procentų, per 2007 m. VILIBOR palūkanos šoktelėjo nuo 4 iki 7 procentų, o per 2008 m. pakilo iki 10 proc., 2009 m. laikotarpiu šios palūkanos laikėsi 8-9,5 procentų ribose. Galiausiai 2009 m. pabaigoje VILIBOR palūkanos pradėjo staigiai kristi nuo 8 procentų iki dabartinių 2 procentų dydžio.

Nustatinėjant VILIBOR palūkanų normos kitimo tendencijas, 1999 m. vertinti nereikėtų, kadangi tuo metu palūkanos buvo ypatingai nestabilios, jų kitimo amplitudė buvo didelė, todėl jokių tendencijų ir prognozių protingas žmogus negalėjo išvelgti. Tuo tarpu nuo 2000 m. iki 2005 m. palūkanoms stabiliai krentant buvo galima pagrįstai tikėtis, kad tokia tendencija išliks ir toliau, atsižvelgiant į bendrą šalies ekonomikos augimą. Atsižvelgiant į tai, manytume, kad protingas žmogus iki 2005 m. sudaręs lizingo sutartį su kintamomis VILIBOR palūkanomis, vargu ar galėjo numatyti ir tikėtis, kad ši palūkanų iki 2009 m. galėtų išaugti iki 10 proc. Tuo tarpu lizingo sutartį sudarius po 2005 m., kuomet VILIBOR palūkanos tendencingai didėjo, protingo žmogaus vertinimas turėtų būti kritiškesnis ir jis turėtų numatyti galimą tam tikrą VILIBOR palūkanų išaugimą, tačiau iki kokio dydžio – turėtų nuspręsti teismai pagal vidinį savo įsitikinimą (LR CPK⁵² 185 straipsnis).

Pažymėtina, kad aukštesnės instancijos teismų sprendimų šiuo klausimu kol kas nėra. Be to, šio klausimo aktualumas šiuo metu praranda prasmę, kadangi dalis lizingo gavėjų, teismuose besiremiančių šia aplinkybe, bankrutavo, dėl ko lizingo sutarties nuostatų pakeitimo klausimas tapo neaktualus. Kitai daliai lizingo gavėjų lizingo sutarties sąlygų dėl VILIBOR palūkanų normos pakeitimo klausimas taip pat prarado aktualumą, kadangi šiuo metu VILIBOR palūkanų norma yra nukritusi iki 2 procentų, dėl ko jas keisti teismo keliu nėra ekonomiškai naudinga.

⁵² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, patvirtintas 2002 m. vasario 28 d. įstatymu Nr. IX-743 // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.

V. Lizingo sutarties nutraukimas

1. Lizingo gavėjo teisė nutraukti lizingo sutartį

Lizingo gavėjo teisė vienašaliai nutraukti lizingo sutartį yra įtvirtinta LR CK 6.570 straipsnio 2 dalyje, kur pasakyta, kad „kai daiktas (lizingo sutarties dalykas) neperduodamas lizingo gavėjui per sutartyje nustatytą terminą, o jei terminas nenustatytas – per protingą terminą, lizingo gavėjas turi teisę nutraukti lizingo sutartį ir reikalauti atlyginti nuostolius, jei daiktas laiku neperduotas dėl aplinkybių už kurias atsako lizingo davėjas“.

Atkreiptinas dėmesys, kad minėtos nuostatos formuluotė nėra aiški, kadangi neaišku, ar lizingo gavėjo teisė nutraukti lizingo sutartį siejama tik su lizingo davėjo pareigos perduoti daiktą neįvykdymu, ar ir su lizingo davėjo kalte (jei daiktas laiku neperduotas dėl aplinkybių už kurias atsako lizingo davėjas), ar visgi lizingo davėjo kaltė yra reikšminga tik lizingo gavėjo teisės reikalauti nuostolių atlyginimo įgyvendinimui.

Šios formuluotės neaiškumą, manome, reikėtų spręsti remiantis Otavos konvencijos 12 straipsnio nuostatomis, iš kurių matyti, kad lizingo gavėjo teisės vienašaliai nutraukti lizingo sutartį įgyvendinimui reikšmingas tik daikto lizingo gavėjui neperdavimo laiku faktas, tuo tarpu sąlyga, jog daiktas lizingo gavėjui laiku nebūtų perduotas dėl lizingo davėjo kaltės, yra reikšminga tik lizingo gavėjo teisės reikalauti nuostolių atlyginimo įgyvendinimui.

Galima sakyti, kad LR CK įtvirtina pakankamai ribotą lizingo gavėjo teisės vienašaliai nutraukti lizingo sutartį taikymą. Toks reglamentavimas gali būti paaiškinamas tuo, kad pagrindinė lizingo davėjo pareiga yra įsigyti lizingo gavėjo pasirinktą daiktą ir jį perduoti lizingo gavėjui naudoti. Įvykdęs šią pareigą lizingo davėjas daugiau esminių pareigų lizingo gavėjo atžvilgiu neturi. Dėl šios priežasties lizingo (finansinės nuomos) teisinis reglamentavimas nenumato kitų galimybių lizingo gavėjui nutraukti lizingo sutartį.

Tokią teisinį reglamentavimą atitinka ir teismų praktika. 2010 m. sausio 11 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kasacine tvarka išnagrinėjęs civilinę bylą Nr. 3K-3-31/2010⁵³, palaikė žemesnių instancijų teismų sprendimus ir nutarė, kad atsakovas (lizingo gavėjas) neturi teisės vienašaliai nutraukti lizingo sutarties su ieškovu (lizingo davėju), remdamasis lizingo dalyko kokybės trūkumais, kadangi lizingo gavėjas lizingo sutartį gali nutraukti tik tuo atveju, jeigu lizingo davėjas daikto neperduoda lizingo gavėjui (LR CK 6.570 straipsnio 2 dalis).

Atsižvelgiant į aukščiau pateiktą LR CK 6.570 straipsnio analizę, darytina išvada, kad lizingo gavėjas lizingo sutartį vienašaliai gali nutraukti tik lizingo davėjui laiku ir tinkamai

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. sausio 1 d. nutartis c.b. *UAB „AFIN BALTIKA“ v. G.M. ėmonė* Nr. 3K-3-31/2010, kat. 42.10; 42.11.1; 50.10.

neperdavus lizingo dalyko, tuo tarpu kitų lizingo davėjo pareigų nevykdymas (pavyzdžiui, pareigos vykdyti sutartį tinkamai ir sąžiningai, bendradarbiavimo, kooperacijos pareigos nevykdymas⁵⁴, ar pareigos įsitikinti lizingo gavėjo finansiniais ir ekonominiais pajėgumais įvykdyti lizingo sutartį netinkamas vykdymas⁵⁵) negali būti laikomas tinkamu pagrindu vienašaliai nutraukti lizingo (finansinės nuomos) sutartį. Žinoma, ši išvada nereiškia, kad kitų lizingo davėjo pareigų nevykdymas negali būti pripažintas pakankamu pagrindu nutraukti lizingo sutartį teismo tvarka (LR CK 6.217 straipsnio 4 dalis).

Taip pat svarbu pažymėti, kad LR CK 6.570 straipsnio 2 dalyje neįtvirtinta imperatyvo, kad lizingo gavėjas turi teisę vienašaliai nutraukti lizingo (finansinės nuomos) sutartį *tik* esant CK 6.570 straipsnio 2 dalies sąlygoms. Vadinasi, lizingo (finansinės nuomos) sutarties šalys yra laisvos susitarti ir dėl kitų atvejų, kuomet lizingo gavėjas galėtų vienašaliai nutraukti lizingo (finansinės nuomos) sutartį (LR CK 6.156 straipsnio 1 dalis, 6.217 straipsnio 5 dalis).

2. Lizingo davėjo teisė nutraukti lizingo sutartį

Lizingo davėjas turi daugiau galimybių negu lizingo gavėjas vienašaliai nutraukti lizingo sutartį. LR CK 6.571 straipsnio 5 dalis numato lizingo davėjo teisę nutraukti lizingo (finansinės nuomos) sutartį, jeigu lizingo gavėjas nesinaudoja daiktu, neatidžiai ir nerūpestingai jį išlaiko, ar kitaip mažina jo vertę. Lizingo davėjas taip pat turi teisę vienašaliai nutraukti lizingo (finansinės nuomos) sutartį lizingo gavėjui ją iš esmės pažeidus, prieš tai raštu pareikalavęs per protingą terminą pažeidimą pašalinti, jei atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes tai įmanoma padaryti (LR CK 6.574 straipsnis).

Detaliau paanalizavus šių normų prasmę, galima daryti išvadą, kad LR CK 6.574 straipsnyje įtvirtinta lizingo davėjo teisė vienašaliai nutraukti lizingo (finansinės nuomos) sutartį apima LR CK 6.571 straipsnio 5 dalyje įtvirtintą teisę, kadangi lizingo gavėjo nesinaudojimas daiktu, ar jo vertės mažinimas gali būti prilyginamas esminiam lizingo (finansinės nuomos) sutarties pažeidimui. LR CK 6.571 straipsnio 5 dalies tikslas yra papildomai apsaugoti lizingo davėjo interesus, kadangi įstatyme įtvirtinus tokią jo teisę, jam kiekvienu konkrečiu atveju nebereikia įrodinėti, kad lizingo gavėjo nesinaudojimas daiktu, nesirūpinimas juo, ar kitoks daikto vertės mažinimas yra esminis lizingo (finansinės nuomos) sutarties pažeidimas ir pagrindas nutraukti lizingo (finansinės nuomos) sutartį, arba reikalauti sumokėti periodines įmokas prieš terminą.

⁵⁴ LR CK 6.200 straipsnio 1, 2 dalys.

⁵⁵ LR finansų įstaigų įstatymo 31 straipsnio 3 dalies 2 punktas.

Taigi, išskyrus LR CK 6.571 straipsnio 5 dalyje įtvirtintą lizingo (finansinės nuomos) sutarties pažeidimo atvejį, kuomet nereikia nustatinėti pažeidimo esmingumo, visais kitais atvejais, lizingo gavėjui ginčijant lizingo davėjo vienašalią lizingo (finansinės nuomos) sutarties nutraukimą, būtina nustatyti esminio lizingo sutarties pažeidimo faktą, jeigu lizingo (finansinės nuomos) sutartis nenumato kitaip.

Atkreiptinas dėmesys, kad esminis lizingo (finansinės nuomos) sutarties pažeidimas yra svarbus lizingo davėjui ne tik įgyvendinant savo teisę vienašaliai nutraukti lizingo (finansinės nuomos) sutartį, tačiau yra būtinas lizingo davėjui norint reikalauti lizingo gavėją sumokėti periodines įmokas prieš terminą (LR CK 6.574 straipsnis). Lizingo davėjo teisė nutraukti lizingo sutartį ar reikalauti lizingo gavėją sumokėti periodines įmokas prieš terminą yra alternatyvi, todėl lizingo gavėjas gali rinktis vieną iš jų, kaip savo teisių gynimo būdą. Vis dėl to, praktikoje lizingo davėjai antruoju teisių gynimo būdu dažniausiai nesinaudoja, ypač jeigu esminis lizingo sutarties pažeidimas yra susijęs su periodinių įmokų nesumokėjimu ar vėlavimu sumokėti. Tokia lizingo davėjo pozicija yra logiška ir suprantama, kadangi lizingo gavėjui vėluojant mokėti ar nemokant periodinių įmokų, reikalavimas sumokėti periodines įmokas prieš terminą būtų neefektyvus (lizingo gavėjas paprasčiausiai tokio reikalavimo neturėtų galimybių įvykdyti). Todėl lizingo gavėjai dažniausiai naudojami teise nutraukti lizingo sutartį ir savo nuostolius padengti atsiėmus ir realizavus lizingo dalyką.

Atsižvelgdami į tai, kad reikalavimas sumokėti periodines įmokas prieš terminą, kaip teisių gynimo būdas praktikoje yra mažai naudojamas ir nesukelia didesnių ginčų, jo šiame darbe plačiau neanalizuosime, o kitoje šio darbo dalyje trumpai aptarsime tik esminį lizingo sutarties pažeidimą, kaip pagrindą vienašaliai nutraukti lizingo sutartį.

2.1. Esminis lizingo sutarties pažeidimas, kaip pagrindas vienašališkai nutraukti lizingo sutartį

LR CK šeštosios knygos XXX skyrius nenustato, kas yra laikoma esminiu lizingo (finansinės nuomos) sutarties pažeidimu, todėl kilus ginčui dėl lizingo (finansinės nuomos) sutarties pažeidimo esmingumo, kaip pagrindo vienašaliai nutraukti lizingo (finansinės nuomos) sutartį, reikia vadovaujantis bendrosiomis sutarties nutraukimo nuostatomis.

LR CK 6.217 straipsnio 2 dalis numato, kad nustatant, ar sutarties pažeidimas yra esminis, ar ne, turi būti atsižvelgiama į šias sąlygas: 1) ar nukentėjusi šalis (lizingo davėjas) iš esmės negauna to, ko tikėjosi iš sutarties, išskyrus atvejus, kai kita šalis nenumatė ir negalėjo protingai numatyti tokio rezultato; 2) ar pagal sutarties esmę griežtas prievolės sąlygų laikymasis turi esminės reikšmės; 3) ar prievolė neįvykdyta tyčia ar dėl didelio neatsargumo; 4) ar

neįvykdymas duoda pagrindą nukentėjusiai šaliai nesitikėti, kad sutartis bus įvykdyta ateityje; 5) ar sutarties neįvykdžiusi šalis, kuri rengėsi įvykdyti ar vykdė sutartį, patirtų labai didelių nuostolių, jeigu sutartis būtų nutraukta.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje savo nutarčių yra pasisakęs, kad „proceso teisės aspektu pažymėtina, kad sutarties nutraukimo pagrįstumą ginčijanti šalis turi įrodyti, kad jos padarytas pažeidimas neesminis ir todėl kita šalis neturėjo teisės vienašališkai nutraukti sutarties“⁵⁶. Remiantis šia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, galima daryti išvadą, kad lizingo gavėjas, siekdamas teisme lizingo davėjo vienašališkos lizingo sutarties nutraukimą pripažinti negaliojančiu, privalo įrodyti lizingo sutarties pažeidimo neesmingumą.

Žinoma, lizingo sutarties pažeidimo esmingumo, neesmingumo klausimas yra aktualus tik tokiu atveju, jeigu sutarties šalys sutartyje neaptarė, kokie pažeidimai laikytini esminiais. Atkreiptinas dėmesys, kad lizingo bendrovės, siekdamos ateityje išvengti galimų ginčų dėl lizingo sutarties pažeidimo esmingumo, sudarydamos lizingo sutartis su klientais, dažniausiai aptaria ir lizingo sutartyje įtvirtina, kokie lizingo gavėjo sutarties pažeidimai būtų laikomi esminiais ir leidžiančiais lizingo davėjui vienašaliai nutraukti lizingo sutartį. Tokių nuostatų įtvirtinimo galimybė, kaip minėjome, yra numatyta LR CK 6.217 straipsnio 5 dalyje ir atitinka sutarties laisvės principą. Lizingo sutarties šalims sutartyje aptarus atvejus, kurie yra laikomi esminiu lizingo sutarties pažeidimu, LR CK 6.217 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų esminio sutarties pažeidimo požymių vienašališkos lizingo sutarties nutraukimą ginčijančiai šaliai įrodinėti nereikia. Tokią poziciją patvirtina ir teismų praktika⁵⁷. Žinoma, esminių lizingo sutarties pažeidimo atvejų įtvirtinimas lizingo sutartyje turi būti aiškus ir esant abiejų šalių suderintai valiai (LR CK 6.156 straipsnio 1 dalis, 6.193 straipsnio 4 d.).

Taip pat reikėtų paminėti, kad lizingo sutartis vienašaliai gali būti nutraukta tik prieš tai lizingo davėjui raštu pareikalavus per protingą terminą lizingo gavėjui šį pažeidimą pašalinti, jeigu atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes tai yra įmanoma (LR CK 6.574 straipsnis) ir iš anksto apie planuojamą sutarties nutraukimą pranešus kitai šaliai per sutartyje nustatytą terminą, o jeigu sutartyje toks terminas nenurodytas, – prieš trisdešimt dienų (LR CK 6.218 straipsnio 1 dalis).

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą, galima padaryti išvadą, kad esamas teisinis reglamentavimas bei teismų praktika suteikia lizingo davėjui galimybę pakankamai lengvai vienašaliai nutraukti lizingo sutartį, joje įtvirtinus, kokie lizingo sutarties pažeidimai yra laikomi

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario 1 d. nutartis c.b. AB „Vakarų laivų gamykla“ v. UAB „Mechanika“ Nr. 3K-3-19/2010, kat. 42.11.1; 44.5.1; 45.1; 50.10.

⁵⁷ Žiūrėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. birželio 29 d. nutarimą, c.b. J. Z. v. UAB „Baldras“ ir kt., Nr. 3K-P-346/2004; 2007 m. gruodžio 18 d. nutartį, c.b. AB Turto bankas v. UAB „Rastuva“, bylos Nr. 3K-577/2007; 2009 m. liepos 3 d. nutartį, c.b. VĮ „Teisinės informacijos centras“ v. UAB „Danske Lizingas“ ir kt., bylos Nr. 3K-3-300/2009; 2010 m. vasario 1 d. nutartį c.b. AB „Vakarų laivų gamykla“ v. UAB „Mechanika“ Nr. 3K-3-19/2010.

esminiais. Tuo tarpu lizingo gavėjo galimybės ginčyti lizingo sutarties nutraukimą iš esmės yra labai ribotos, ypač jeigu lizingo sutartis nutraukta remiantis joje nustatytais esminiais lizingo sutarties pažeidimo atvejais numatančiomis sąlygomis. Tokiu atveju lizingo gavėjas netenka teisės remtis LR CK 6.217 straipsnio 2 dalyje nurodytų esminio sutarties pažeidimo požymių nebuvimu ir iš esmės privalo nuginčyti lizingo sutarties nuostatą, įtvirtinančią esminius lizingo sutarties pažeidimo atvejais.

3. Lizingo sutarties nutraukimas lizingo gavėjui iškėlus bankroto bylą

Atkreiptinas dėmesys, kad lizingo sutarties nutraukimo tvarka skiriasi, kuomet lizingo davėjui yra iškelta bankroto byla. Tai paaiškinama tuo, kad lizingo gavėjui iškėlus bankroto bylą, taikomas ne tik LR CK, LR CPK, tačiau ir Įmonių bankroto įstatymas, kurio normos, remiantis Įmonių bankroto įstatymo 1 straipsnio 3 dalimi⁵⁸ bei teismų praktika⁵⁹, pripažįstamos specialiosiomis LR CK, LR CPK atžvilgiu.

Lizingo gavėjui iškėlus bankroto bylą, teismo paskirtas bankroto administratorius ne vėliau kaip per 30 dienų nuo teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos privalo pranešti lizingo davėjui apie tai, kad vykdys įmonės sudarytas sutartis, kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė, arba jų nevykdys (Įmonių bankroto įstatymo 11 straipsnio 3 dalies 13 punktas). Atitinkamai Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 4 punktas numato, kad „jei per 30 dienų nuo teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos administratorius pranešė suinteresuotiems asmenims, kad įmonės sudarytų sutarčių, kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė, nevykdys, šios sutartys (tarp jų nuomos, panaudos), išskyrus darbo sutartis ir sutartis, iš kurių kyla bankrutuojančios įmonės reikalavimo teisės, laikomos pasibaigusiomis, o dėl šios priežasties atsiradę reikalavimai yra tenkinami šio įstatymo 35 straipsnyje nustatyta tvarka.“ Šios dalies 5 punktas nustato, kad bankrutuojanti įmonė turi teisę verstis ūkine komercine veikla, jeigu ji mažina dėl bankroto patiriamus kreditorių nuostolius. Tačiau Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 3 punktas imperatyviai numato, kad įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą „*draudžiama* vykdyti visas finansines prievoles, neįvykdytas iki bankroto bylos iškėlimo, įskaitant palūkanų, netesybų, mokesčių ir kitų privalomųjų įmokų mokėjimą, išieškoti skolas iš šios įmonės teismo ar ne ginčo tvarka. Nutraukiamas netesybų ir

⁵⁸ Įmonių bankroto įstatymo 1 str. 3 d. „Kitų įstatymų nuostatos, reglamentuojančios įmonių veiklą, kreditoriaus teisę į reikalavimų tenkinimą, kreditoriaus teisę imtis priemonių skoloms išieškoti, mokesčius ir kitas privalomas įmokas ir jų administravimą bankroto proceso metu, įmonėse taikomos tiek, kiek jos neprieštarauja šio įstatymo nuostatomis“.

⁵⁹ Žiūrėti, pavyzdžiui, 2010 m. spalio 14 d. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus nutartį *UAB „SVM Metal“* bankroto byloje Nr. B2-1399-585/2010, kat. 126.5; 126.8.

palūkanų už visas įmonės prievolės, tarp jų už išmokų, susijusių su darbo santykiais, pavėluotą mokėjimą, skaičiavimas”.

Sistemiškai aiškinant minėtas Įmonių bankroto įstatymo nuostatas, taip pat atsižvelgiant į tai, kad lizingo dalyko išpirkimo įmokų bei palūkanų mokėjimas yra lizingo gavėjo finansinė prievolė, darytina išvada, kad įsiteisėjus teismo nutarčiais, kuria lizingo gavėjui iškelta bankroto byla, iki bankroto bylos iškėlimo lizingo gavėjo lizingo davėjui neįvykdyta finansinė prievolė (susidaręs įsiskolinimas) negali būti įvykdyta, tačiau pati lizingo (finansinės nuomos) sutartis bankroto administratoriaus sprendimu gali būti tęsiama, jeigu tai mažina dėl bankroto patiriamus kreditorių nuostolius⁶⁰. Tuo tarpu, jeigu bankroto administratorius per 30 dienų nuo teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos lizingo davėjui nepraneša, jog vykdys lizingo sutartį, lizingo sutartis laikoma pasibaigusia.

4. LR CK 6.574 straipsnio taikymas nutraukiant lizingo sutartį

Lizingo gavėjui iš esmės pažeidus sutartį ir lizingo davėjui nustatyta tvarka ją vienašaliai nutraukus, lizingo davėjas įgyja teisę reikalauti grąžinti jam sutarties dalyką bei išieškoti iš lizingo gavėjo tokio dydžio nuostolius, kad jie lizingo davėją grąžintų į tokią padėtį, kokia būtų buvusi, jeigu lizingo gavėjas būtų tinkamai įvykđęs sutartį (LR CK 6.574 straipsnis). Tokias pat lizingo davėjo teises nutraukus lizingo sutartį įtvirtina ir Otavos konvencijos 13 straipsnio 2 dalis.

Nepaisant to, kad LR CK 6.574 straipsnis praktiškai pažodžiui atitinka Otavos konvencijos nuostatas, Lietuvos teismų praktikoje jo taikymas ir aiškinimas sukelia daugybę ginčų. Atsižvelgiant į tai, šioje dalyje išanaluosime šios normos turinį, pagrindines jos taikymo ir aiškinimo problemas ir pateiksime teismų praktikos tendencijas bei jų vertinimą.

Gramatiškai vertinant LR CK 6.574 straipsnio turinį, matyti, kad lizingo sutarčiai esant nutrauktai lizingo davėjas įgyja teisę reikalauti tiek grąžinti lizingo sutarties dalyką, tiek ir išieškoti iš lizingo gavėjo tokio dydžio nuostolius, kad jie lizingo davėją grąžintų į tokią padėtį, kokia būtų buvusi, jeigu lizingo gavėjas būtų tinkamai įvykđęs sutartį.

⁶⁰ Pažymėtina, kad pagal esamą teisinį reglamentavimą iki bankroto bylos lizingo gavėjui iškėlimo susidaręs lizingo gavėjo įsiskolinimas lizingo davėjui, po bankroto bylos iškėlimo negali būti sumokėtas kitaip, kaip tik Įmonių bankroto įstatymo 35 straipsnyje nustatyta tvarka, nors pati lizingo sutartis gali būti tęsiama. Tokiu atveju tęsiama lizingo sutartis faktiškai negali būti įvykdyta, kadangi nepadengus susidariusio įsiskolinimo lizingo dalykas nebus perduotas lizingo gavėjui nuosavybės teise, ko pasakoje bankroto administratorius negalės jo realizuoti ir iš gautų lėšų tenkinti įmonės kreditorių, tame tarpe ir lizingo davėjo, patvirtintų reikalavimų. Šios situacijos praktiškai negalima išspręsti kitaip, kaip tik nesilaikant Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 3 punkto nuostatų padengus lizingo davėjui susidariusį įsiskolinimą.

Dar 2001 m. birželio 21 d. nutartyje⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinė teisėjų kolegija, taikant 1964 m. Civilinį kodeksą, lizingo gavėjo prievolės grąžinti lizingo dalyką ir sumokėti nustatyto dydžio periodines įmokas bei kitus priklausančius mokėjimus (delspinigius, baudas) laikė atskiromis prievolėmis, kurių neįvykdymas sukelia skirtingas pasekmes. Išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, lizingo gavėjui neįvykdžius pareigos sumokėti lizingo davėjui visus pagal sutartį priklausančius sumokėti mokėjimus, šios pareigos negali pašalinti kitos prievolės – lizingo dalyko grąžinimo įvykdymas, atitinkamai ir visiškai atsiskaitymas už naudojimąsi lizingo dalyku pašalina lizingo gavėjo pareigą grąžinti lizingo davėjui lizingo dalyką.

Vis dėl to, pagal esamą LR CK 6.574 straipsnio reglamentavimą, nutraukus lizingo sutartį, lizingo gavėjo pareigos grąžinti lizingo dalyką bei atlyginti tokio dydžio nuostolius, kad jie lizingo davėją grąžintų į tokią padėtį, kokia būtų buvusi, jeigu lizingo gavėjas būtų tinkamai įvykdyęs sutartį, negali būti aiškinamos atskirai viena nuo kitos, kadangi jos tarpusavyje yra neatsiejamai susijusios. Aiškinant šias lizingo gavėjo prievolės pagal aukščiau nurodytą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį, kaip atskiras ir viena nuo kitos nepriklausančias, būtų sukuriamos teisinės prielaidos lizingo davėjui piktnaudžiauti savo teisėmis. Pavyzdžiui, lizingo gavėjui lizingo (finansinės nuomos) sutarties vykdymo pradžioje pažeidus sutarties sąlygas ir lizingo davėjui ją nutraukus, lizingo davėjas galėtų atsiimti lizingo dalyką, bei reikalauti lizingo gavėją sumokėti visas nesumokėtas turto išpirkimo įmokas bei palūkanas. Tokiu atveju lizingo davėjas gautų visas įmokas pagal lizingo sutartį (kurių dydis įprastai viršytų lizingo dalyko kainą) bei gautų patį lizingo dalyką, kurį galėtų nauja lizingo sutartimi perduoti naujam lizingo gavėjui, ar parduoti.

Akivaizdu, kad tokia situacija prieštarautų protingumo, teisingumo bei sąžiningumo principams (LR CK 1.5 straipsnio 1 dalis). Be to, lizingo gavėjo atžvilgiu būtų pažeidžiamas visiško nuostolių atlyginimo principas (LR CK 6.251 straipsnio 1 d.), kuris užtikrina, kad nukentėjusiai šaliai būtų atlyginta lygiai tiek, kiek jis iš tikrųjų prarado dėl žalą padariusio asmens neteisėtų veiksmų, tačiau ne daugiau. Tuo tarpu nukentėjusiai šaliai (lizingo davėjui) atlyginus didesnio dydžio nuostolius, negu ši iš tikrųjų patyrė, būtų pažeidžiami žalą padariusio asmens (lizingo gavėjo) interesai, kadangi civilinė atsakomybė tokiu atveju atliktų baudžiamąją, o ne kompensacinę funkciją. Civilinės atsakomybės kompensacinę funkciją tiesiogiai įtvirtina ir pats LR CK 6.574 straipsnis, nustatantis, kad iš lizingo gavėjo išieškomi nuostoliai, grąžinantys lizingo davėją į tokią padėtį, kokia būtų buvusi, jeigu lizingo gavėjas būtų tinkamai įvykdyęs sutartį.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. birželio 21 d. nutartis c.b. UAB „VB Lizingas“ v. R. B. komercinė gamybinė įmonė Nr. 3K-7-440/2001, kat. 45.8.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą, darytina išvada, kad lizingo gavėjo, pažeidusio lizingo sutartį, pareigos grąžinti lizingo sutarties dalyką ir visiškai atlyginti lizingo davėjo patirtus nuostolius turi būti aiškinamos kartu, kadangi šias prievoles laikant savarankiškomis ir viena nuo kitos nepriklausomomis gali būti neužtikrinamas visiško nuostolių atlyginimo, taip pat protingumo, teisingumo bei sąžiningumo principų įgyvendinimas lizingo gavėjui taikant civilinę atsakomybę. Iš to seka, kad lizingo davėjo padėties, kurioje jis būtų atsidūręs, jei lizingo gavėjas būtų tinkamai įvykdes lizingo (finansinės nuomos) sutartį, nustatymas, turi būti atliekamas atsižvelgiant į tai, kokios vertės lizingo dalyką jis susigrąžino iš lizingo gavėjo, kadangi lizingo gavėjui tinkamai įvykdžius lizingo (finansinės nuomos) sutartį, lizingo dalykas lizingo davėjui nuosavybės teise nebepriklausytų (ji pereitų lizingo gavėjui), nebent šalys lizingo (finansinės nuomos) sutartyje būtų numačiusios kitaip.

4.1. Lizingo davėjo patirtų nuostolių apskaičiavimas

Pripažinus aukščiau padarytą išvadą, praktikoje susiduriama su kita problema, t.y. kaip, remiantis LR CK 6.574 straipsniu, nepažeidžiant visiško nuostolių atlyginimo principo, apskaičiuoti lizingo davėjo dėl lizingo sutarties nutraukimo patirtų nuostolių dydį (nukelti lizingo davėją į tokią padėtį, kokioje jis būtų lizingo gavėjui įvykdžius lizingo sutartį), tuo pačiu atsižvelgiant į tai, kad lizingo davėjas, nutraukęs lizingo sutartį, atsiima lizingo dalyką.

Šiuo atveju, lizingo davėjo patirtų nuostolių apskaičiavimas gali skirtis priklausomai nuo šių aplinkybių:

- a) ar atsiimto lizingo dalyko vertė išaugo, ar sumažėjo, lyginant su įsigijimo iš pardavėjo kaina;
- b) ar atsiimto lizingo dalyko vertė yra apskaičiuojama pagal rinkos vertę, ar pagal likvidacinę rinkos vertę, ar pagal naujo sandorio dėl lizingo dalyko kainą;
- c) kaip apskaičiuojamos priteistinos nesumokėtos kintamos palūkanos.

Visos šios aplinkybės gali reikšmingai įtakoti lizingo davėjo patirtų nuostolių dydį, atitinkamai ir lizingo gavėjo civilinės atsakomybės apimtį, todėl jas būtina panagrinėti plačiau.

4.1.1. Lizingo davėjo nuostolių apskaičiavimas lizingo dalyko vertei sumažėjus

Lizingo dalyku, kaip minėta, gali būti bet kokie nesunaudojamieji kilnojamieji ir nekilnojamieji daiktai, išskyrus žemę ir gamtos išteklius. Taip pat minėta, kad vienas iš pagrindinių finansinio lizingo (lizingo (finansinės nuomos) LR CK prasme) bruožų yra tai, jog

finansinis lizingas laikomas visiškos amortizacijos (visiško nusidėvėjimo) lizingu, kai per visą lizingo sutarties terminą sumokama visa ar beveik visa lizingo būdu nuomojamo daikto vertė. Atsižvelgiant į tai, suprantama yra, kad kuomet finansinio lizingo dalyku yra nesunaudojamieji kilnojamieji daiktai, šių daiktų vertė, lizingo gavėjui juos naudojant savo veikloje, įprastai sumažėja dėl natūralaus jų nusidėvėjimo ir lizingo sutarties pabaigoje šių daiktų likutinė vertė tampa nežymi ar artima nuliui.

Tačiau lizingo sutartį nutraukus, nesunaudojamieji kilnojamieji daiktai visiškai nenusidėvi, todėl lizingo davėjas yra suinteresuotas juos atsiimti iš lizingo gavėjo ir tokiu būdu užtikrinti savo kilusių nuostolių atlyginimą. Tokiu atveju lizingo davėjo nuostoliai, nutraukus lizingo (finansinės nuomos) sutartį dažniausiai yra apskaičiuojami iš pagal lizingo sutartį nesumokėtos skolos, delspinigių, nesumokėtų turto išpirkimo įmokų bei palūkanų sumos atimant likutinę atsiimto turto vertę (arba atsiimto turto realizavimo vertę).

Tokį lizingo davėjo nuostolių apskaičiavimo principą iš esmės taiko ir teismai. Pavyzdžiui, 2010 m. balandžio 12 d. sprendimu už akių Vilniaus apygardos teismas iš dalies tenkino ieškovo „Swedbank lizingas“, UAB ieškinį ir nurodė, kad „ieškovas, nutraukęs dėl atsakovo esminio pažeidimo lizingo sutartis, įgijo teisę reikalauti, kad atsakovas ieškovui sumokėtų negautą užmokestį už lizingo sutartis, tai yra lizingo sutartyse nustatytas palūkanas, taip pat lizingo dalykų, kurių atsakovas negrąžino ieškovui, neišmokėtą vertę (kainą)“.⁶² Kitoje civilinėje byloje⁶³ Vilniaus apygardos teismas sprendimu už akių ieškovo AB „SEB lizingas“ ieškinį tenkino ir priteisė iš atsakovo D. M. personalinės įmonės pagal lizingo sutartis atsakovo nesumokėtą skolą, delspinigių už pradelstą skolą bei nuostolių, kuriuos ieškovas patyrė dėl to, kad realizavo gražintus lizingo sutarčių objektus už mažesnę vertę nei juos turėjo įsigyti pagal lizingo sutartis atsakovas. 2010 m. kovo 23 d. civilinėje byloje Lietuvos apeliacinis teismas nutartimi⁶⁴ paliko pirmosios instancijos teismo sprendimą, kuriuo buvo patenkintas ieškovo UAB DnB NORD lizingas ieškinys dėl pradelstų mokėjimų, delspinigių ir baudos pagal lizingo sutartis priteisimo iš atsakovo. Šioje byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl lizingo sutartyse numatytos 30 procentų neapmokėtos lizingo dalyko vertės dydžio baudos, kurią ieškovas pagal lizingo sutarties nuostatas turėjo teisę reikalauti. Lietuvos apeliacinis teismas pasisakė, kad lizingo sutartyje nustatyta 30 proc. bauda už lizingo sutarties pažeidimą, atsižvelgiant į lizingo davėjo negautas palūkanas bei tiesioginius nuostolius, atsiradusius iš lizingo gavėjo atsiimamą turtą pardavus už mažesnę, negu neišmokėta (likutinė) turto vertė, yra protingo dydžio. Šios išvados

⁶² Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio 12 d. sprendimas už akių c.b. UAB „Swedbank lizingas“ v. UAB „Agroplius“, A. K. ir J. S. Nr. 2-1486-560/2010, kat. 36.1, 36.2, 50.10, 116.5.1.

⁶³ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio 12 d. sprendimas už akių c.b. UAB „SEB Lizingas“ v. D. M. personalinė įmonė Nr. 2-4013-560/2010, kat. 36.1, 50.10, 116.5.1.

⁶⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo 23 d. nutartis c.b. UAB „DnB NORD lizingas“ v. UAB „Eurobita“, E. U. Nr. 2A-329/2010, kat. 36.1, 36.2.

nepakeitė ir ta aplinkybė, kad dalis susigražinto lizinguojamo turto (dvi transporto priemonės) lizingo davėjo nebuvo parduotos.

Tuo tarpu, kai lizingo dalyku yra nesunaudojamieji nekilnojamieji daiktai (įprastai pastatai, patalpos), finansinis lizingas gali neatitikti aukščiau minėto požymio – visiško nusidėvėjimo per lizingo sutarties laikotarpį, kadangi atsižvelgiant į ilgą nesunaudojamųjų nekilnojamųjų daiktų naudojimo laikotarpį, šių daiktų nusidėvėjimas gali būti nežymus. Todėl pasibaigus finansinio lizingo sutarties laikotarpiui šių daiktų likutinė vertė gali išlikti nesumažėjusi, arba sumažėti nežymiai, o esant tam tikroms investicijoms į šių daiktų pagerinimą, ar didėjant šių daiktų paklausai ir vertei rinkoje, finansinio lizingo sutarties pabaigoje šių daiktų likutinė vertė gali būti padidėjusi, lyginat su jų pradine verte.

Tokiu atveju, nutraukus lizingo sutartį ir lizingo davėjui atsiėmus lizingo dalyką - nesunaudojamąjį nekilnojamąjį daiktą, kurio likutinė vertė yra sumažėjusi, lyginant su pradine jo verte, lizingo davėjo nuostolių apskaičiavimas neturėtų skirtis nuo įprasto lizingo davėjo nuostolių apskaičiavimo nesunaudojamųjų kilnojamųjų daiktų atveju.

4.1.2. Atsiimto lizingo dalyko įvertinimas

Teismams vertinant lizingo davėjo dėl lizingo sutarties nutraukimo patirtų nuostolių dydį, reikšmingu tampa atsiimto lizingo dalyko įvertinimas, t.y. kaip nustatyti atsiimto lizingo dalyko vertę, kuria remiantis turėtų būti mažinami lizingo davėjui priteisiami nesumokėtų įmokų ir palūkanų nuostoliai – ar pagal atsiimto lizingo dalyko rinkos vertę, ar pagal likvidacinę rinkos vertę, ar pagal naujo lizingo davėjo sudaryto sandorio dėl lizingo dalyko kainą.

Rinkos vertės sąvoką apibrėžia Lietuvos Respublikos turto ir verslo pagrindų vertinimo įstatymas⁶⁵, kurio 2 dalies 3 punkte nurodyta, kad „rinkos vertė - apskaičiuota pinigų suma, už kurią galėtų būti parduotas turtas vertinimo dieną, sudarius tiesioginį komercinį sandorį tarp norinčių turtą parduoti ir norinčių turtą pirkti asmenų po šio turto tinkamo pateikimo į rinką, jeigu abi sandorio šalys veiktų dalykiškai, be prievartos ir nesąlygojamos kitų sandorių bei interesų“. Tačiau pažymėtina, kad šiame įstatyme nėra apibrėžtos turto likvidacinės (priverstinio pardavimo) vertės sąvokos. Turto likvidacinė vertė yra suprantama kaip turto vertė, kurią galima gauti pardavus turtą, jei tai padaryti reikėtų per labai trumpą laiką⁶⁶. Likvidacinę (priverstinio pardavimo) turto vertę panašiai apibrėžia ir Tarptautiniai vertinimo standartai (IVS)⁶⁷.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos turto ir verslo pagrindų vertinimo įstatymas, patvirtintas 1999 m. gegužės 25 d. Nr. VIII-1202 // Valstybės žinios. 1999, Nr. 52-1672.

⁶⁶ <http://www.bankai.lt/ziniu-bankas/terminu-zodynas/draudimas/turto-likvidacine-verte> // prisijungimo laikas 2010-10-31.

⁶⁷ International valuation standards council Exposure draft proposed new International valuation standards, P 26. http://www.ivsc.org/pubs/exp_drafts/ivs_20100610.pdf // prisijungimo laikas 2010-10-31.

Prieš atsakant į aukščiau pateiktą klausimą, svarbu pažymėti, kad civilinis procesas yra grindžiamas civilinio proceso principais, *inter alia* rungimosi, dispozityvumo ir teisėjų be teismų nepriklausomumo ir nešališkumo principais (LR CK 12, 13, 21 straipsniai). Atsižvelgiant į šių principų įgyvendinimą civiliniame procese, lizingo davėjo atsiimto lizingo dalyko vertės nustatymo kriterijai, kuriais remdamasis teismas apskaičiuoja lizingo davėjo patirtų nuostolių dydį, dažniausiai yra nulemti ginčo šalių, t.y. kokius reikalavimus pareiškia lizingo davėjas (ieškovas), kokiais įrodymais jis juos grindžia ir kokią gynybinę poziciją užima lizingo gavėjas (atsakovas) bei kokias įrodymais jis šią poziciją grindžia.

Taigi, jeigu lizingo davėjas savo patirtų nuostolių dydį apskaičiuoja pagal atsiimto lizingo dalyko rinkos vertę ar likvidacinę rinkos vertę, jis turi teismui pateikti įrodymus, patvirtinančius jo nurodomą rinkos ar likvidacinę rinkos vertę. Tuo tarpu lizingo gavėjas, nesutikdamas su lizingo davėjo pateiktu nuostolių apskaičiavimu bei jį pagrindžiančiais įrodymais, turi šį savo nesutikimą argumentuoti. Tačiau teisme kilus ginčui dėl lizingo davėjo susigražinto lizingo dalyko vertės nustatymą pagal rinkos vertę ar pagal likvidacinę rinkos vertę, manytina, kad teismas turėtų vadovautis likvidacine turto verte, kadangi lizinguojamo turto pardavimas nėra pagrindinė lizingo davėjo veikla. Be to, lizingo davėjo atsiimtas lizingo dalykas, jo nelikvidavus, lizingo davėjui kainuoja papildomus saugojimo priežiūros kaštus.

Pažymėtina, kad lizingo davėjai neretai dėl lizingo (finansinės nuomos) sutarties nutraukimo patirtus nuostolius apskaičiuoja iš lizingo gavėjo nesumokėtos skolos, mokėtinų įmokų bei palūkanų sumos atimdami susigražino lizingo dalyko pardavimo ar perlizingavimo tretiesiems asmenims kainą⁶⁸. Kai lizingo davėjas atsiėmęs iš lizingo gavėjo lizingo dalyką, jį parduoda, jo patirti nuostoliai yra tiesioginiai (LR CK 6.249 straipsnio 1 dalis), todėl jų dydžio įrodinėjimas yra lengvesnis, lyginant su negautų pajamų įrodinėjimu.

Tuo atveju, jeigu lizingo davėjas nutraukęs lizingo sutartį lizingo dalyką iš naujo perduoda lizingo sutarties pagrindu trečiajam asmeniui (sudaro naują, šiuo atveju, tiesioginio lizingo sutartį), jo dėl lizingo sutarties nutraukimo patirti nuostoliai turėtų būti apskaičiuojami remiantis LR CK 6.258 straipsnio 5 dalimi, numatančia, kad „jeigu šalis nutraukė sutartį dėl to, kad kita šalis ją pažeidė, ir per protingą terminą sudarė nutrauktą sutartį pakeičiančią sutartį, tai ji turi teisę reikalauti iš sutartį pažeidusios šalies kainų skirtumo bei kitų vėliau atsiradusių nuostolių atlyginimo.“ Tačiau šios normos taikymas lizingo teisiniuose santykiuose gali būti problematiškas, kadangi sunku įvardinti tiek pradinės, tiek ir pradinę pakeičiančios lizingo sutarties kainas. Juk į lizingo sutarties kainą įeina ne tik lizingo dalyko įsigijimo iš trečiojo asmens kaina, tačiau ir mokėtinos palūkanos, kurios dažniausiai būna kintamos, be to, nustatant

⁶⁸ Žiūrėti, pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio 12 d. sprendimą už akių c.b. UAB „SEB Lizingas“ v. D. M. *personalinė įmonė* Nr. 2-4013-560/2010, kat. 36.1, 50.10, 116.5.1.

lizingo sutarties kainą, reikia įvertinti lizingo kaip finansinės paslaugos riziką, t.y. kad lizingo gavėjas gali lizingo sutarties neįvykdyti, dėl ko lizingo kaina gali būti nesumokėta.

Taip pat svarbu pažymėti, kad lizingo davėjo dėl lizingo sutarties nutraukimo patirtų nuostolių apskaičiavimas pagal naujai sudaryto sandorio kainą sudaro prielaidas lizingo davėjui nepagrįstai iš lizingo gavėjo reikalauti daugiau, negu patirta nuostolių, kadangi lizingo davėjo nurodyta naujos sutarties dėl lizingo dalyko suma gali neatitikti faktinės sandorio sumos.

4.1.3. Lizingo davėjo nuostolių apskaičiavimas lizingo gavėjui iškėlus bankroto bylą

Kaip minėta 3 šio skyriaus dalyje, jeigu bankroto administratorius per 30 dienų nuo teismo nutarties lizingo gavėjui iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos lizingo davėjui nepraneša, jog vykdys lizingo sutartį, lizingo sutartis laikoma pasibaigusia. Tokiu atveju lizingo davėjo patirtų nuostolių apskaičiavimas skiriasi, kadangi juos apskaičiuojant kartu su LR CK nuostatomis turi būti taikomos Įmonių bankroto įstatymo nuostatos, visų pirma Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 3 punktas, nustatantis, kad įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą, draudžiama vykdyti visas finansines prievoles, neįvykdytas iki bankroto bylos iškėlimo, įskaitant palūkanų, netesybų, mokesčių ir kitų privalomųjų įmokų mokėjimą, išieškoti skolas iš šios įmonės teismo ar ne ginčo tvarka. Nutraukiamas netesybų ir palūkanų už visas įmonės prievoles, tarp jų už išmokų, susijusių su darbo santykiais, pavėluotą mokėjimą, skaičiavimas.

Atsižvelgiant į tai, LR CK 6.574 straipsnio dalis, numatanti lizingo davėjo teisę išieškoti iš lizingo gavėjo tokio dydžio nuostolius, kad jie grąžintų lizingo davėją į tokią padėtį, kokia būtų buvusi, jeigu lizingo gavėjas būtų tinkamai įvykdes sutartį, turi būti aiškinama atsižvelgiant į Įmonių bankroto įstatymo nuostatas, numatančias palūkanų, netesybų skaičiavimo nutraukimą po teismo nutarties iškelti lizingo gavėjui bankroto bylą įsiteisėjimo. Todėl lizingo davėjo dėl lizingo sutarties nutraukimo patiriami nuostoliai lizingo gavėjo bankroto atveju turi būti mažinami, į juos neįskaičiuojant lizingo gavėjo nesumokėtų mokėtinų palūkanų, kaip netiesioginių lizingo gavėjo nuostolių. Tokią praktiką formuoja ir teismai⁶⁹.

⁶⁹ Žiūrėti Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio 1 d. nutartį c.b. *UAB „Danske lizingas“ v. BUAB „Šilna“* Nr. 2-462-3/2010, kat. 126.5., Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 16 d. nutartį c.b. *UAB „Danske lizingas“ v. ŽŪKB „Pamaris paukštynas“* Nr. 2-1922-360/2010, kat. 117.2; 126.5.

4.2. Teisės į lizingo dalyko vertės padidėjimą, nutraukus lizingo sutartį

Kaip minėta anksčiau, kai lizingo dalyku yra nesunaudojamieji nekilnojamieji daiktai (išimtiniais atvejais ir nesunaudojamieji kilnojamieji daiktai), finansinio lizingo sutarties laikotarpiui šių daiktų likutinė vertė gali išlikti nesumažėjusi, arba sumažėti nežymiai, o esant tam tikroms investicijoms į šių daiktų pagerinimą ar didėjant šių daiktų paklausai ir vertei rinkoje, finansinio lizingo sutarties nutraukimo metu šių daiktų likutinė vertė gali būti padidėjusi, lyginat su jų pradine verte.

Tokiu atveju kyla ne lizingo davėjo patirtų nuostolių atlyginimo, o teisės į lizingo dalyko vertės padidėjimą klausimas. Kilus ginčui lizingo davėjas savo teisę į lizingo dalyko vertės padidėjimą gali grįsti tuo, kad lizingo dalykas jam priklauso nuosavybės teise, todėl ir jo vertės padidėjimas, kartu su pačiu lizingo dalyku, lizingo gavėjui pažeidus lizingo sutartį, turi atitekti jam, be to, lizingo gavėjas negali gauti naudos iš savo neteisėtų veiksmų – lizingo sutarties pažeidimo. Tuo tarpu lizingo gavėjas teisę į lizingo vertės padidėjimą gali argumentuoti tuo, kad jis visu lizingo sutarties galiojimo laikotarpiu buvo lizingo dalyko valdytojas, „ekonominis“ savininkas, be to, jis lizingo sutartimi buvo prisiėmęs visas su lizingo dalyku susijusias išlaidas, rizikas, tame tarpe ir jo nuvertėjimo riziką, todėl ir lizingo dalyko vertės padidėjimas turi tekti jam.

Atsakymą į klausimą, kas turi teisę į lizingo dalyko vertės padidėjimą, gali nulemti šios aplinkybės: 1) kokią lizingo (finansinės nuomos) teisinės prigimties teoriją taikysime; 2) ar lizingo dalyko vertė padidėjo dėl lizingo gavėjo veiksmų (daikto pagerinimo), ar dėl nuo lizingo gavėjo nepriklausančių aplinkybių (lizingo dalyko rinkos vertės padidėjimo); 3) kurią daiktinę teisę laikysime suteikiančia daugiau teisių į daikto vertės padidėjimą: ar lizingo davėjo nuosavybės teisę, ar lizingo gavėjo valdymo, naudojimo teisę; 4) kokią reikšmę suteiksime faktui, kad lizingo (finansinės nuomos) sutartis buvo nutraukta dėl lizingo gavėjo kaltės.

Dėl šiam darbui keliamų apimties reikalavimų aukščiau pateiktų aplinkybių nuoseklios analizės pateikti neįmanoma, todėl trumpai aptarsime tik reikšmingiausias aplinkybes, galinčias nulemti vienokį ar kitokį atsakymą į aukščiau iškeltą klausimą.

Visų pirma aptarsime, kokie yra galimi atsakymai į aukščiau pateiktą klausimą, vertinant jį lizingo (finansinės nuomos) teisinės prigimties aiškinimo kontekste. Kaip minėta anksčiau, Lietuvos teismų praktikoje yra priimta lizingo (finansinės nuomos) sutartį laikyti viena iš nuomos sutarčių rūšių. Taigi lizingo (finansinės nuomos) teisinius santykius aiškinant per nuomos teisinių santykių prizmę, atsakymas į klausimą, kas turi teisę į lizingo dalyko vertės padidėjimą, yra pakankamai akivaizdus, kadangi nuomininkas, net pagerinęs nuomojamą daiktą, neturi teisės pretenduoti į šio daikto vertės padidėjimą, išskyrus teisę gauti išlaidų daikto

pagerinimui atlyginimą ar teisę pasiimti pagerinimus, jeigu jų atskyrimas nuomojamam daiktui nepadarytų žalos (LR CK 6.501 straipsnis).

Tačiau lizingo (finansinės nuomos) sutartį laikant savarankiška sutartimi lizingo gavėjo teisės į lizingo dalyko vertės padidėjimą klausimas pagrįstai gali būti keliamas. Kadangi LR CK 6 knygos XXX skyriaus nuostatos nereguliuoja teisės į lizingo dalyko vertės padidėjimą klausimo, remiantis šio darbo I skyriaus 3.5 dalyje padarytomis išvadomis, turėtų būti taikoma įstatymo analogija ir lizingo teisiniams santykiams turėtų būti taikomos atitinkamai nuomos, pirkimo-pardavimo, kreditavimo ar pavedimo teisinius santykius reglamentuojančios teisės normos, kiek jų nereguliuoja LR CK šeštosios knygos XXX skyrius ir kiek šių normų taikymas yra aktualus sprendžiant konkrečią teisinę situaciją.

Nagrinėjamai teisei situacijai, manytina, artimiausi būtų kreditavimo teisiniai santykiai, kuomet kredito davėjas finansuoja kredito gavėją, savo investiciją bei palūkanų gavimą užtikrindamas kredito gavėjo įkeičiamu turtu. Kredito gavėjui neįvykdžius savo sutartinių įsipareigojimų, kredito davėjas nutraukia kredito sutartį ir savo nuostolius patenkina iš įkeisto turto (LR CK 6.874 straipsnio 2 dalis, 6.881 straipsnio 2 dalis). Tuo atveju, jeigu realizavus įkeistą turtą gauta suma viršija kredito davėjo reikalavimą, skirtumas privalo būti išmokėtas kredito gavėjui (LR CK 4.222 straipsnis). Taigi pagal analogiją taikant šias nuostatas, darytina išvada, kad lizingo davėjui nutraukus lizingo sutartį ir realizavus atsiimtą lizingo dalyką, kurio priklausymas nuosavybės teise lizingo davėjui atlieka išimtinai lizingo davėjo nuostolių atlyginimo užtikrinimo funkciją, bei gautai sumai viršijant lizingo davėjo nuostolius, skirtumas turėtų atitekti lizingo gavėjui. Visgi tokia įstatymo analogija nagrinėjamu atveju gali būti laikoma pernelyg nutolusi, todėl lizingo (finansinės nuomos) sutarties traktavimas savarankiška sutartimi pats savaime aiškaus ir konkretaus atsakymo į sprendžiamą teisinę problemą nepateikia.

Tokiu atveju šios teisinės problemos sprendimo reikia ieškoti lizingo (finansinės nuomos) sutarties esmėje bei lizingo sutarties šalių tiksluose. Kaip minėta, lizingo (finansinės nuomos) sutartis savo esme yra lizingo gavėjo verslo finansavimas, lizingo gavėjui siekiant gauti naudą iš naudojamo lizingo dalyko, išsaugant apyvartines lėšas, o lizingo davėjui siekiant naudos iš savo finansinės veiklos. Lizingo davėjo nauda pagal lizingo (finansinės nuomos) sutartį visuomet yra apibrėžta ir apsiriboja lizingo gavėjo mokamomis palūkanomis. Tuo tarpu lizingo gavėjo iš lizingo (finansinės nuomos) sutarties, konkrečiau iš lizingo dalyko, gaunama nauda niekuomet lizingo (finansinės nuomos) sutarties nėra ribojama.

Kaip minėta, lizingo dalyko priklausymas lizingo davėjui nuosavybės teise lizingo (finansinės nuomos) sutartyje atlieka išimtinai lizingo gavėjo prievolės įvykdymo užtikrinimo funkciją: kad lizingo gavėjui nevykdant savo įsipareigojimų mokėti turto išpirkimo įmokas bei

palūkanas, lizingo davėjas savo nuostolius galėtų padengti realizavus jam nuosavybės teise priklausantį lizingo dalyką.

Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad lizingo davėjo iš sudaromos lizingo (finansinės nuomos) sutarties gaunamai naudai esant apibrėžtai, o lizingo dalykui atliekant išimtinai šiuos apibrėžtos naudos gavimo užtikrinimo funkciją, teisę į lizingo dalyko vertės padidėjimą lizingo davėjui nutraukus lizingo sutartį, turi lizingo gavėjas, kurio iš lizingo (finansinės nuomos) sutarties gaunama nauda, šalių sutarimu, nebuvo apibrėžta, kadangi lizingo davėjui pasiekus lizingo (finansinės nuomos) sutarties sudarymo tikslą – sutartyje apibrėžto pelno gavimą – jis nutraukus lizingo (finansinės nuomos) sutartį neturi teisės pretenduoti į didesnę naudą, negu būtų gavęs šios sutarties nenutraukus ir ją įvykdžius.

Tokios išvados, autoriaus nuomone, nepaneigia ir ta aplinkybė, kad nuosavybės teisės į lizingo dalyką perėjimas nėra privalomas lizingo (finansinės nuomos) sutarties požymis (LR CK 6.567 straipsnio 1 dalis), kadangi tokią nuostatą šalims įtvirtinus lizingo (finansinės nuomos) sutartyje, nuosavybės teisės perėjimas neabejotinai tampa vienu iš lizingo gavėjo tikslų sudarant lizingo (finansinės nuomos) sutartį.

Atkreiptinas dėmesys, kad nekvestionuojama yra lizingo gavėjo teisė į lizingo dalyko vertės padidėjimą jam tinkamai įvykdžius lizingo (finansinės nuomos) sutartį ir įgijus nuosavybės teisę į lizingo dalyką. Taigi bet kokioms lizingo davėjo teisėms ar pretenzijoms į lizingo dalyko vertės padidėjimą atsirasti yra būtinas lizingo sutarties pažeidimo ir nutraukimo faktas. Atsižvelgiant į tai, esminis klausimas yra, ar lizingo gavėjo padarytas lizingo (finansinės nuomos) sutarties pažeidimas, sąlygojęs sutarties nutraukimą, taip pat sąlygoja ir jo teisės į lizingo dalyko vertės padidėjimą praradimą?

Lizingo sutarties pažeidimo teisinės pasekmės yra nurodytos LR CK 6.574 straipsnyje, kuris aiškiai įtvirtina lizingo davėjo visiško nuostolių kompensavimo (grąžinimo į padėtį, kokia būtų buvusi, jeigu lizingo gavėjas būtų tinkamai įvykdęs sutartį) principą⁷⁰, tačiau ši norma neįtvirtina ir iš jos turinio negalima teigti, kad lizingo davėjas, nutraukęs lizingo (finansinės nuomos) sutartį, turi teisę ne tik kompensuoti savo nuostolius, įskaitant negautą pelną, bet ir gauti didesnę naudą, negu jis galėjo gauti lizingo sutartį lizingo gavėjui įvykdžius tinkamai⁷¹. Todėl, remiantis LR CK 6.574 straipsniu, teigtina, kad lizingo (finansinės nuomos) sutarties

⁷⁰ Visiško nuostolių kompensavimo principas, kaip minėjome, reiškia, kad nukentėjusiai šaliai būtų atlyginta lygiai tiek, kiek ji iš tikrųjų prarado dėl žalą padariusio asmens neteisėtų veiksmų, tačiau ne daugiau

⁷¹ Kaip minėta šio darbo 5 skyriaus 4 dalyje, lizingo gavėjo, pažeidusio lizingo sutartį, pareigos grąžinti lizingo sutarties dalyką ir visiškai atlyginti lizingo davėjo patirtus nuostolius turi būti aiškinamos kartu, kadangi šias prievoles laikant savarankiškoms ir viena nuo kitos nepriklausomomis gali būti neužtikrinamas visiško nuostolių atlyginimo, taip pat protingumo, teisingumo bei sąžiningumo principų įgyvendinimas lizingo gavėjui taikant civilinę atsakomybę.

nutraukimą sąlygojęs lizingo gavėjo padarytas lizingo (finansinės nuomos) sutarties pažeidimas nesąlygoja lizingo gavėjo teisės į lizingo dalyko vertės padidėjimą praradimo.

Be to, svarbu priminti, kad visos su lizingo dalyko atsitiktiniu žuvimu ar sugedimu susijusios rizikos, taip pat visos daikto remonto ir išlaikymo išlaidos lizingo (finansinės nuomos) sutarties vykdymo laikotarpiu tenka lizingo gavėjui (LR CK 6.571 straipsnio 1, 2 dalys), lizingo davėjas taip pat prisiima visą riziką dėl lizingo dalyko rinkos vertės sumažėjimo, todėl jis visu lizingo (finansinės nuomos) sutarties galiojimo laikotarpiu yra laikomas „ekonominiu“ lizingo dalyko savininku, atitinkamai šis lizingo dalykas atsispindi lizingo gavėjo buhalterinės apskaitos dokumentuose. Todėl ir visa nauda, susijusi su lizingo dalyku, tame tarpe ir lizingo dalyko vertės padidėjimas, autoriaus manymu, turi atitekti lizingo gavėjui, nepriklausomai nuo to, ar lizingo (finansinės nuomos) sutartis buvo nutraukta, ar ne, taip pat ar lizingo dalyko vertė padidėjo dėl lizingo gavėjo veiksmų (lizingo dalyko pagerinimų), ar dėl nuo lizingo gavėjo nepriklausančių aplinkybių (pavyzdžiui, rinkos vertės padidėjimo). Priešingas aiškinimas, manytina, neatitiktų šalių teisių ir pareigų pusiausvyros, protingumo, teisingumo bei sąžiningumo principų.

Išvados, kad lizingo dalyko vertės padidėjimas turi atitekti lizingo gavėjui, nekeičia ir ta aplinkybė, kad lizingo dalykas nuosavybės teise, kuri yra neliečiama⁷², priklauso lizingo davėjui. Visų pirma, „nuosavybės teisė - tai teisė savo nuožiūra, nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų, valdyti, naudoti nuosavybės teisės objektą ir juo disponuoti“⁷³. Kaip pažymi V. Pakalniškis, LR CK neatskleidžiamas valdymo, naudojimo ir disponavimo turinys. Pirmiausia todėl, kad nuosavybės teisė yra asmens teisė, suteikianti jam autonomiškumo materialinį pagrindą. Todėl pirmiausia savininkas pats savo laisva valia priima sprendimus dėl savo nuosavybės tvarkymo ir pats juos įgyvendina⁷⁴. Vis dėlto vertinant lizingo davėjo nuosavybės teisės kaip daiktinės teisės į lizingo dalyką turinį, manytina, kad ši teisė neapima lizingo davėjo teisės į lizingo dalyko vertės padidėjimą, atsiradusį lizingo gavėjui lizingo dalyką valdant. Tuo labiau, kad lizingo davėjas su lizingo gavėju sudarydamas lizingo (finansinės nuomos) sutartį apriboja savo nuosavybės teisę į lizingo dalyką (LR CK 4.39 straipsnio 1 dalis), naudojimo bei valdymo teises lizingo sutarties galiojimo laikotarpiu perleisdamas lizingo gavėjui.

Vertinant aplinkybę, kad lizingo dalykas nuosavybės teise priklauso lizingo davėjui, taip pat reikėtų atsižvelgti į lizingo davėjo tikslą įgyjant lizingo dalyką, t.y. finansuoti lizingo gavėjo verslą ir iš to gauti naudos, kurią užtikrina nuosavybės teisės į lizingo dalyką turėjimas. Taigi lizingo davėjo nuosavybės teisės į lizingo dalyką turėjimas niekada nėra jo tikslas, veikiau

⁷² Lietuvos Respublikos Konstitucija, priimta 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos piliečių referendume // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

⁷³ LR CK 4.37 straipsnio 1 dalis.

⁷⁴ E. Baranauskas, K. Laurinavičius, V. Pakalniškis, D. Vasarienė. Daiktinė teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas 2010, P. 59.

priemonė tikslo pasiekimui užtikrinti, todėl ir lizingo dalyko vertės padidėjimo atitekimas lizingo davėjui, manytina, negali būti pateisinamas nuosavybės teisės į lizingo dalyką turėjimu *de jure*.

Lietuvos teismų praktikoje ginčai dėl teisės į lizingo dalyko vertės padidėjimą nutraukus lizingo sutartį nėra dažni. Šį klausimą yra palietęs Lietuvos apeliacinis teismas 2009 m. rugpjūčio 7 d. nutartyje, kurioje pasisakydamas dėl apelianto apeliacinio skundo argumento, kad ieškovo (lizingo davėjo) ieškinys dėl nuostolių atlyginimo negali būti tenkinamas, kadangi po lizingo sutarties nutraukimo lizingo davėjas lizingo dalyką pardavė kitam asmeniui, todėl patenkinus ieškovo (lizingo bendrovės) ieškinį, šis nepagrįstai praturtėtų, nurodė, kad „sąlyga, jog sumokėjus visą lizingo sutartyje numatytą kainą daiktas pereis lizingo gavėjui nuosavybės teise (CK 6.567 straipsnio 1 dalis), yra papildoma nuomos sutarties sąlyga, skirianti finansinę nuomą nuo kitų nuomos rūšių. Tiek pagal įstatymo nuostatas (CK 6.574 straipsnis), tiek ir pagal aptariamą lizingo sutarties sąlygas, lizingo gavėjui nemokant sulygtų įmokų, sutartis nutraukiama, o lizingo dalykas gražinamas lizingo davėjui. Atlyginus lizingo davėjo nuostolius – sumokėjus visas įmokas daikto gražinimo dienai – sutarties teisinė įtaka jos šalims baigiasi, o atgavęs lizingo sutarties dalyką lizingo gavėjas įgyja teisę disponuoti juo savo nuožiūra. Kadangi AS „Afin Baltica“ susigražintas transporto priemonės kitam juridiniam asmeniui pardavė už aptariamą lizingo sutarties ribų, apelianto argumentas, kad lizingo davėjas nepagrįstai praturtėjo, yra atmestinas“⁷⁵.

Kaip matome, tokia Lietuvos apeliacinio teismo išvada visų pirma yra kildinama iš pasirinktos lizingo (finansinės nuomos) sutarties prigimties aiškinimo teorijos, t.y., kad lizingas yra viena iš nuomos sutarčių rūšių. Tuo tarpu šiame darbe lizingo (finansinės nuomos) sutartį laikant savarankiška sutartimi, taip pat atsižvelgiant į anksčiau nagrinėtus šios teisinės problemos aspektus, šio darbo autoriaus nuomone, minėtas Lietuvos apeliacinio teismo argumentas nepaneigia šiame išsakytų argumentų, todėl yra pagrįstų prielaidų kvestionuoti tokią Lietuvos apeliacinio teismo išvadą jos pagrįstumo ir teisingumo kontekste.

Be to, nepagrįsto praturtėjimo (CK 6.242 straipsnis) taikymo esmė yra ta, kad prielaidas konstatuoti nepagrįstą, nesąžiningą praturtėjimą kito asmens sąskaita ir atitinkamai prievolę atlyginti nuostolius asmeniui, kurio sąskaita praturtėta, sukuria ne faktas, kad išnyko teisinis turto įgijimo pagrindas, kaip būtų CK 6.237 straipsnio taikymo atveju, bet aplinkybė, kad asmuo be teisinio pagrindo sutaupo ar gauna kitokios tiesioginės turtinės naudos. Nepagrįstu praturtėjimu be teisinio pagrindo laikoma ne tik atvejis, kai absoliučiai nėra teisinio pagrindo ir, nepaisant to, asmuo nepagrįstai, nesąžiningai gauna tiesioginės turtinės naudos, bet ir toks atvejis, kai asmuo turi teisinį pagrindą reikalauti ir gauti atitinkamą materialųjį turtą ar lėšas,

⁷⁵ 2009 m. rugpjūčio 7 d. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus nutartis c.b. UAB „Afin Baltica“ v. G. M. įmonė Nr.2A-524/2009, kat. 35.3.6. (S).

tačiau jų gauna daugiau nei turėtų pagal teisinį pagrindą⁷⁶. Atsižvelgiant į šią teismų praktiką, sprendžiant dėl teisės į lizingo dalyko vertės padidėjimą, nepagrįsto praturtėjimo instituto taikymui, manytina, neturi įtakos faktas, jog lizingo sutarties teisinė įtaka šalims pasibaigia, ją lizingo davėjui nutraukus ir atlyginus lizingo davėjo nuostolius.

5. Lizingo dalyko atsiėmimas iš lizingo gavėjo, esant nutrauktai lizingo sutarčiai

LR CK 6.574 straipsnis numato lizingo davėjo teisę nutraukus lizingo sutartį reikalauti gražinti lizingo dalyką. Šios teisės atsiradimo būtinoji sąlyga yra teisėto lizingo (finansinės nuomos) sutarties nutraukimo faktas. Vienašalis lizingo (finansinės nuomos) sutarties nutraukimas laikomas teisėtu, kai yra įgyvendinamas LR CK 6.217, 6.218 straipsniuose arba lizingo (finansinės nuomos) sutartyje nustatyta tvarka.

Lizingo davėjui teisėtai vienašaliai nutraukus sutartį, jis įgyja teisę reikalauti gražinti lizingo dalyką, kuri lizingo gavėjas po lizingo (finansinės nuomos) sutarties nutraukimo turi be teisinio pagrindo. Tokiu atveju lizingo davėjas gali pasinaudoti savo daiktinės teisės gynimo būdu – išreikalauti daiktą iš neteisėto svetimo valdymo (LR CK 4.95 straipsnis). Tačiau šis teisių gynimo būdas neretai yra neefektyvus, kadangi lizingo gavėjas tokio lizingo davėjo reikalavimo gali paprasčiausiai nevykdyti, o šio reikalavimo įvykdymas teismo tvarka gali užtrukti ilgą laiką tarpą, per kurį lizingo gavėjo neteisėtai valdomas ir naudojamas lizingo dalykas gali nusidėvėti ir prarasti savo likutinę vertę, buvusią lizingo (finansinės nuomos) sutarties nutraukimo metu.

Siekiant išvengti tokių neigiamų pasekmių, lizingo davėjas gali pasinaudoti savigyna, kaip civilinių teisių gynimo būdu (LR CK 1.139 straipsnis). Tačiau naudodamas savigyną lizingo davėjas prisiima tam tikrą riziką, kad taikant savigyną gali būti peržengtos savigynos ribos, kurios kiekvienu konkrečiu atveju gali skirtis (LR CK 1.139 straipsnio 2 dalis) ir kad lizingo gavėjui bus padaryta žala, kurią atlyginti gali tekti lizingo davėjui.

Savigynos sąvoka yra įtvirtinta LR CK 6.253 straipsnio 8 dalyje: „tai asmens veiksmai, kuriais jis teisėtai priverstinai įgyvendina savo teisę, kai neįmanoma laiku gauti kompetentingų valstybės institucijų pagalbos, o nesiėmus savigynos priemonių teisės įgyvendinimas taptų negalimas arba iš esmės pasunkėtų.“ Tinkamai besinaudojantis savigynos teise lizingo davėjas gali būti visiškai ar iš dalies atleidžiamas nuo civilinės atsakomybės arba civilinė atsakomybė jam apskritai gali būti netaikoma (LR CK 6.253 straipsnio 1 dalis). Tačiau asmuo, panaudojęs savigyną neteisėtai ar be pakankamo pagrindo, privalo atlyginti padarytą žalą.

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 26 d. nutartis c.b. *VĮ „Valstybės turto fondas“ v. UAB „Okeseta“* Nr. 3K-3-166/2008, kat. 44.5.2.17; 126.5.

Taigi, lizingo davėjas pasinaudodamas savigynos teise ir priverstinai iš lizingo davėjo atsiimdamas nuosavybės teise priklausantį lizingo dalyką, turi įvertinti ar: a) veiksmai, kuriais atsiimamas lizingo dalykas, neperžengia savigynos ribų, b) neįmanoma gauti kompetentingų valstybės institucijų pagalbos, atsiimant lizingo dalyką, c) nesiėmus savigynos veiksnių lizingo dalykas nuvertės ir kiti teisių gynimo būdai taptų neefektyvūs ar beprasmingi, d) lizingo davėjas taip pat turėtų įvertinti, ar jis turi neginčijamą teisę taikyti savigyną, t.y. ar lizingo sutarties nutraukimas lizingo gavėjo nėra ar ateityje negalės būti ginčijamas ir teismo pripažintas neteisėtu.

Apibendrinant aukščiau išdėstytą, darytina išvada, kad lizingo dalyko priverstinis atsiėmimas nutraukus lizingo sutartį (savigyna) yra galimas civilinių teisių gynimo būdas, tačiau jį naudodamas lizingo davėjas visuomet turi įvertinti aukščiau nurodytas rizikas, dėl kurių savigynos taikymas gali būti pripažįstamas neteisėtu ar viršijančiu savigynos ribas, ko pasekmėje lizingo davėjui gali kilti civilinė atsakomybė dėl savigynos taikymu lizingo gavėjui padarytos žalos.

Išvados

1. Teisės teorijoje yra išskiriamos dvi pagrindinės lizingo rūšys – finansinis ir operatyvinis lizingas. LR CK šeštosios knygos XXX skyriuje yra įtvirtinta finansinio lizingo rūšis, kai lizingo davėjas įsigyja nuosavybės teise iš trečiojo asmens lizingo gavėjo pasirinktą daiktą ir perduoda jį lizingo gavėjui valdyti ir naudoti už užmokestį su sąlyga, kad sumokėjus visą lizingo sutartyje numatytą kainą daiktas pereis lizingo gavėjui nuosavybės teise, jei sutartis nenumato kitaip. Finansinio lizingo sutarties laikotarpiu visa iš daikto gaunama nauda ir rizika tenka lizingo gavėjui, todėl jis visu šiuo laikotarpiu yra laikomas „ekonominiu“ daikto savininku.
2. Lizingo teisiniai santykiai turi daug panašumų su išperkamosios nuomos ir pirkimo-pardavimo išsimokėtinai teisiniais santykiais, todėl tiek teorijoje, tiek praktikoje kyla šių sutarčių atribojimo problemų. Autoriaus nuomone, kriterijai, kuriais vadovaujantis turėtų būti atribojamos lizingo (finansinės nuomos) ir išperkamosios nuomos sutartys, yra sutartį sudarančių šalių tikslai, palūkanų mokėjimo įtvirtinimas sutartyse bei rizikos, susijusios su turtu, pasiskirstymas tarp šalių. Lizingo (finansinės nuomos) ir pirkimo-pardavimo išsimokėtinai sutartis tikslinga atriboti pagal sutartį sudarančių šalių tikslus, sutarties galiojimo laikotarpį, nuosavybės teisės į sutarties dalyką perėjimo įtvirtinimą sutartyje bei palūkanų mokėjimo sąlygą.
3. Atsižvelgiant į lizingo teisinių santykių daugialypiškumą, Lietuvos teismų praktikoje formuojamas lizingo (finansinės nuomos) sutarties priskyrimas prie nuomos sutarčių rūšių yra vertintinas kritiškai, nes lizingo (finansinės nuomos) sutartį laikant viena iš nuomos sutarčių rūšių, yra apribojamos įstatymo analogijos taikymo galimybės aiškinant atskirus lizingo (finansinės nuomos) sutarties aspektus. Autoriaus nuomone, tokia teismų praktika turėtų keistis, pripažįstant lizingo (finansinės nuomos) sutartį savarankiška sutartimi ir iš jos kylantiems teisiniams santykiams pagal įstatymo analogiją turėtų būti taikomos teisės normos, reguliuojančios nuomos, pirkimo-pardavimo, kreditavimo, pavedimo ar kitus teisinius santykius, kiek šių teisės normų taikymas yra aktualus vertinant konkretų lizingo teisinių santykių aspektą.
4. LR CK 6.568 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad lizingo sutarties dalyku gali būti bet kokie nesunaudojamieji kilnojamieji ir nekilnojamieji daiktai, išskyrus žemę ir gamtos išteklius. Manytina, kad įstatymo leidėjo įtvirtintas ribojimas lizingo sutartimi įsigyti žemės ir gamtos išteklių yra susijęs su šių objektų išskirtine verte bei specifinėmis savybėmis, tačiau doktrinoje vyrauja nuomonė, kad draudimas lizingo sutartimi įsigyti žemės yra netikslingas ir

be pagrindo ribojantis lizingo teisinius santykius. Atsižvelgiant į tai, siūlytina keisti LR CK nuostatas nustatant, kad lizingo sutarties dalyku *inter alia* gali būti ir žemė.

5. Vadovaujantis LR CK 6.567 straipsnio 3 dalimi, lizingo davėju gali būti bankas ar kitas pelno siekiantis juridinis asmuo. LR CK įtvirtinta lizingo (finansinės nuomos) sutarties samprata suponuoja išvadą, kad lizingo gavėju gali būti juridiniai asmenys ir fiziniai asmenys, užsiimantys ūkine komercine veikla. Nepaisant to, praktikoje yra sudaromos vartojimo lizingo sutartys, dėl kurių teisinio kvalifikavimo ir aiškinimo kyla tiek teorinių, tiek praktinių problemų. Atsižvelgiant į tai, kad lizingo sutarties gavėjas lizingo objektą turi valdyti ir naudoti verslo tikslais, manytina, kad praktikoje sudaromos vartojimo lizingo sutartys neatitinka LR CK įtvirtintos lizingo sutarties sampratos ir pagal esamą teisinį reglamentavimą turėtų būti kvalifikuojamos pirkimo-pardavimo išsimokėtinai arba išperkamosios nuomos sutartimis, kurioms subsidiariai turėtų būti taikomos vartojimo kredito sutarties nuostatos. Tačiau, autoriaus nuomone, siekiant teisinio aiškumo, vartojimo lizingui kaip atskirai lizingo sutarties rūšiai, turėtų būti nustatomas specialus teisinis reglamentavimas.
6. Esant stabiliai lizingo sutarties dalyku galinčių būti daiktų rinkai ir bendrai ekonominei šalies situacijai, lizingo sutarties sudarymas ir vykdymas turėtų tenkinti abiejų sutarties šalių pelno siekio ir verslo plėtojimo poreikius, tačiau lizingo sutartinių įsipareigojimų vykdymą apsunkino 2008 m. pradžioje Lietuvoje prasidėjusi pasaulinė ekonominė krizė, nulėmusi VILIBOR palūkanų normos, pagal šalių susitarimą įtakojančios lizingo gavėjo įsipareigojimų apimtį, išaugimą. Dėl to teismuose padaugėjo ginčų dėl lizingo (finansinės nuomos) sutarčių sąlygų pakeitimo, grindžiamo LR CK 6.204 straipsniu ir VILIBOR palūkanų normos nenumatytu išaugimu. Tačiau šiuo metu tokio pobūdžio ginčų sprendimas teisme praranda aktualumą, kadangi ekonominės krizės pasekmėje dalis lizingo gavėjų bankrutavo, o likusiai jų daliai lizingo sutarties sąlygų dėl išaugusios VILIBOR palūkanų normos pakeitimo klausimas prarado aktualumą, nes šiuo metu VILIBOR palūkanų norma yra sumažėjusi ir keisti lizingo sutarčių sąlygas nebetikslinga.
7. LR CK šeštosios knygos XXX skyriuje numatyti atvejai, kuomet lizingo sutartis gali būti vienašaliai nutraukiama. LR CK normų analizė leidžia teigti, kad pagal esamą teisinį reguliavimą lizingo davėjas, lizingo gavėjui pažeidus lizingo sutarties sąlygas, gali pakankamai lengvai vienašaliai nutraukti lizingo sutartį. Tuo tarpu lizingo davėjas lizingo sutartį vienašaliai gali nutraukti vieninteliu LR CK 6.570 straipsnio 2 dalyje įtvirtintu atveju, t.y. jeigu lizingo davėjas neperduoda daikto, kas leidžia daryti išvadą, kad lizingo gavėjo teisė vienašaliai nutraukti lizingo sutartį yra kur kas labiau suvaržyta nei lizingo davėjo. Lizingo gavėjo bankroto atveju lizingo sutartis automatiškai laikoma pasibaigusia, jeigu

bankroto administratorius per 30 dienų nuo teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos lizingo davėjui nepraneša, jog vykdys lizingo sutartį.

8. Lizingo davėjui nutraukus lizingo sutartį, LR CK 6.574 straipsnyje įtvirtintos lizingo gavėjo pareigos grąžinti lizingo sutarties dalyką ir visiškai atlyginti lizingo davėjo patirtus nuostolius negali būti aiškinamos atskirai, kadangi šias prievoles laikant savarankiškomis ir viena nuo kitos nepriklausomomis gali būti neužtikrinamas visiško nuostolių atlyginimo, taip pat protingumo, teisingumo bei sąžiningumo principų įgyvendinimas lizingo gavėjui taikant civilinę atsakomybę.
9. Lizingo davėjo dėl lizingo sutarties nutraukimo patirtų nuostolių apskaičiavimas gali skirtis priklausomai nuo šių aplinkybių: a) ar atsiimto lizingo dalyko vertė išaugo, ar sumažėjo, lyginant su jo pirkimo iš pardavėjo kaina; b) ar atsiimto lizingo dalyko vertė yra apskaičiuojama pagal rinkos vertę, ar pagal likvidacinę rinkos vertę, ar pagal naujo sandorio dėl lizingo dalyko kainą; c) kaip apskaičiuojamos priteistinos nesumokėtos kintamos palūkanos. Remiantis LR CK 6.574 straipsniu, lizingo davėjo nuostoliai nutraukus lizingo (finansinės nuomos) sutartį pagal bendrąją taisyklę turėtų būti apskaičiuojami iš pagal lizingo sutartį nesumokėtos skolos, delspinigių, nesumokėtų turto išpirkimo įmoku, palūkanų, kitų nesumokėtų mokėjimų sumos atimant likutinę atsiimto turto vertę (arba atsiimto turto realizavimo vertę).
10. Kai finansinio lizingo sutarties nutraukimo metu lizingo dalyko likutinė vertė yra padidėjusi, lyginat su jo pradine verte, kyla teisės į lizingo dalyko vertės padidėjimą klausimas. Atsakymą į šį klausimą *inter alia* gali įtakoti šios aplinkybės: a) kokią lizingo (finansinės nuomos) teisinės prigimties teoriją taikysime; b) ar lizingo dalyko vertė padidėjo dėl lizingo gavėjo veiksmų (daikto pagerinimo), ar dėl nuo lizingo gavėjo nepriklausančių aplinkybių (lizingo dalyko rinkos vertės padidėjimo); c) kurią daiktinę teisę laikysime suteikiančia daugiau teisių į daikto vertės padidėjimą – ar lizingo davėjo nuosavybės teisę, ar lizingo gavėjo valdymo, naudojimo teisę; d) kokią reikšmę suteiksime faktui, kad lizingo (finansinės nuomos) sutartis buvo nutraukta dėl lizingo gavėjo kaltės. Įvertinus šiuos bei kitus darbe analizuotus aspektus, taip pat besiremiant anksčiau padarytomis išvadomis, manytina, kad teisę į lizingo dalyko vertės padidėjimą, lizingo davėjui gavus jo dėl sutarties nutraukimo patirtų nuostolių atlyginimą, turi lizingo gavėjas.
11. Lizingo dalyko priverstinis atsiėmimas nutraukus lizingo sutartį (savigyna) yra galimas civilinių teisių gynimo būdas, tačiau jį naudodamas lizingo davėjas visuomet turi įvertinti rizikas, dėl kurių savigynos taikymas gali būti pripažįstamas neteisėtu ar viršijančiu savigynos ribas, ko pasėkoje lizingo davėjui gali kilti civilinė atsakomybė dėl savigynos taikymu lizingo gavėjui padarytos žalos.

Santrauka

Magistro baigiamojo darbo „Lizingo sutartis – teisinio reglamentavimo problemos Lietuvoje“ tikslas - pateikti lizingo sutarties sampratą, atriboti lizingo sutartį nuo panašių sutarčių rūšių, identifikuoti esamas lizingo sutarties teisinio reglamentavimo problemas Lietuvoje, išanalizuoti su tuo susijusias Lietuvos Respublikos teismų praktikos tendencijas, pasiūlyti galimų teisinių priemonių iš lizingo sutarčių teisinių santykių kylančioms problemoms spręsti. Šio darbo pradžioje trumpai aptariama lizingo kaip verslo finansavimo priemonės raidos istorija, atskleidžiami esminiai lizingo sutarties bruožai, išskiriami LR CK įtvirtinto finansinio lizingo atribojimo nuo panašių sutarčių kriterijai. Žymi darbo dalis skiriama lizingo teisei prigimčiai atskleisti bei esamos Lietuvos teismų praktikos kritikai dėl lizingo sutarties traktavimo kaip viena iš nuomos sutarčių rūšių. Šio darbo autorius taip pat gilinasi į lizingo teisinio reglamentavimo problemas, susijusias su lizingo sutarties dalyviais (reikalavimų lizingo davėjui specifika, lizingo gavėjo – vartotojo problematika), dalyku (ribojimas lizingo sutartimi įsigyti žemės). Nemaža šio darbo dalis taip pat skiriama aktualioms su lizingo sutarties sudarymu, vykdymu ir nutraukimu susijusioms problemoms, ypač išryškėjusioms po 2008 m. pradžioje Lietuvą palietusios pasaulinės ekonominės krizės, identifikuoti, galimiems jų sprendimo būdams pateikti. Magistro baigiamajame darbe gilinamasi į lizingo davėjo nuostolių, lizingo gavėjui iš esmės pažeidus lizingo sutartį, apskaičiavimo problematiką, pateikiamas LR CK 6.574 straipsnio, reglamentuojančio lizingo sutarties nutraukimą, jo pasekmes, aiškinimas. Šiuo klausimu analizuojama aktuali teisminė praktika, pateikiami praktikoje pasitaikančių problemų sprendimo būdai. Autorius šiame darbe atkreipia dėmesį į lizingo sutarties teisinio reglamentavimo problemas, atsirandančias lizingo gavėjui iškėlus bankroto bylą. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados bei pasiūlymai spręsti identifikuotas teisines problemas, rekomenduojama peržiūrėti su lizingo teisiniais santykiais susijusią teisminę praktiką bei teisinį reglamentavimą.

Summary

Master's thesis "Leasing contract - the issues of legal regulation in Lithuania" aim is to provide a conception of leasing contract, to separate the leasing contract from other similar contracts, to identify the existing issues of legal regulation in Lithuania, to analyze the related case law of the Republic of Lithuania tendencies, to propose the possible legal suggestions for solving the problems, arising from the leasing contract legal regulation. In the first part of the work is briefly described the development of leasing as business financing tool history, pointed out the essential features of the leasing contract, indicated the criteria separating the financial leasing, consolidated in The Civil Code of the Republic of Lithuania, from other similar contracts. A significant part of the thesis is given to reveal the legal nature of leasing contract and to criticize the current practice of Lithuanian courts, which consider leasing contract as one of the rental agreements. The authors of the thesis also analyzes the issues of legal regulation of leasing relating to the leasing contract participants (specific requirements for the lessor, issues relating lessee as consumer), discipline issues (restriction to get the land under the leasing contract). A large part of the thesis is also dedicated to identify the topical issues shown up after 2008, when the global economic crisis began in Lithuania, and related to the entering into leasing contract, performance of the contract and the termination of the contract, as well as to suggest possible solutions for these issues. Master's thesis explores the issues relating the calculation of the lessor's loss when the lessee breaches leasing agreement, analyzes the article 6.574 of The Civil Code of the Republic of Lithuania, regulating the termination of leasing contract and its result. In this regard, the relevant case law is being analyzed, suggestions for solving arising problems are being proposed. The author of the thesis draws attention to the lease contract regulation issues arising after the lessee bankruptcy case is being initiated. Master's thesis ends with conclusions and proposals how to solve identified legal issues, recommendations to review the leasing legal relations concerning judicial practice and legal regulation are being offered.

Literatūros sąrašas

Norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija, priimta 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos piliečių referendume // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr. VIII-1864 // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, patvirtintas 2002 m. vasario 28 d. įstatymu Nr. IX-743 // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340
4. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas, patvirtintas 2002 m. rugsėjo 10 d., Nr. IX-1068, Valstybės žinios 2002, Nr. 91-3891.
5. Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas, patvirtintas 2001 m. gruodžio 20 d. Nr. IX-675 // Valstybės žinios. 2001, Nr. 110-3992
6. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas, patvirtintas 2001 m. kovo 20 d. Nr. IX-216 // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010
7. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas, patvirtintas 2004 m. kovo 30 d. Nr. IX-2085 // Valstybės žinios. 2004, Nr. 54-1832
8. Lietuvos Respublikos turto ir verslo pagrindų vertinimo įstatymas, patvirtintas 1999 m. gegužės 25 d. Nr. VIII-1202 // Valstybės žinios. 1999, Nr. 52-1672
9. Lietuvos Respublikos mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymas, patvirtintas 1991 m. kovo 21 d., Nr. I-1163, Valstybės žinios 1991, Nr. 11-274
10. Tarptautiniai apskaitos standartai (International Accounting Standards 17) parengti Tarptautinių apskaitos standartų komiteto 1982 m., patvirtinti Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymu Nr. 144 patvirtintoje Išsinuomoto ir išnuomoto turto finansinės apskaitos tvarkoje, 2000 m. birželio 5 d.
11. 2003 m. gruodžio 18 d. Lietuvos Respublikos apskaitos instituto standartų tarybos nutarimu Nr. 1 patvirtintas 20-asis verslo apskaitos standartas „Nuoma, lizingas (finansinė nuoma) ir panauda“
12. 20-ojo verslo apskaitos standarto „Nuoma lizingas (finansinė nuoma) ir panauda metodinės rekomendacijos // <http://www.aat.lt/get.php?f.232> prisijungimo laikas 2010-11-26
13. UNIDROIT Convention on International Financial Leasing (Ottawa, 1988) // <http://www.unidroit.org/english/conventions/1988leasing/main.htm> // prisijungimo laikas 2010-11-26

14. International valuation standarts council Exposure draft proposed new International valuation standarts // http://www.ivsc.org/pubs/exp_drafts/ivs_20100610.pdf // prisijungimo laikas 2010-10-31
15. UNIDROIT Principles of International commercial contracts. 2004 // <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/integralversionprinciples2004-e.pdf> prisijungimo laikas 2010-10-01

Mokslinė literatūra

1. Vaišvila. A. Teisės teorija. Antrasis leidimas. Vilnius: Justitia 2004;
2. Stanislovaitis R. Komercinė teisė. 2-asis patais. ir papild. leid. - Vilnius : Eugrimas, 2005;
3. E. Baranauskas, K. Laurinavičius, V. Pakalniškis, D. Vasarienė. Daiktinė teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas 2010, P. 59.
4. Vitkevičius P. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2007, P. 122.
5. Aviža S. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Justitia. 2009, P. 37.
6. Danys A., Milašauskas T. Lizingas. Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas. 2000. P. 11.
7. Civilinė teisė: prievolių teisė // Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2006.
8. Peter K. Newitt, Frank J. Fabozzi. Project Financing. Seventh edition. London: Euromoney books. 2000. P. 191.
9. Mesnooh C. J. Law and Business in France: a Guide to French Commercial and Corporate Law. – Martinus Nijhoff Publishers, 1994. P. 256.
10. Clive M. Schmitthoff. Schmitthoff's Export Trade – The Law & Practice of International Trade. 11th ed. – London: Sweet and Maxwell, 2007, P. 265
11. Black J. Oxford dictionary of economics. New York: Oxford university press, 1997.

Straipsniai ir publikacijos

1. Juodka R. Lizingo teisinių santykių reguliavimas naujajame Civiliniame kodekse // Justitia. 2000, Nr. 4-5.
2. Mizaras V. Lizingo sutarties sampratos aiškinimas pagal Civilinį kodeksą // Justitia. 2000, Nr. 1-2 (43-44).
3. Lisauskas G. Finansinės nuomos sąvoka pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą // Jurisprudencija. 2002, Nr. 34(26).

4. Lisauskas G. Finansinės nuomos ir tiesioginio lizingo santykis pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą // *Jurisprudencija*. 2003, Nr. 47 (39).
5. Baranauskas E., Zapolskis P. The Effect of change in circumstances on the performance of contract // *Jurisprudencija*. 2009, Nr. 4(118).
6. Balčiukonis, R. Esminio sutarties pažeidimo samprata pagal Lietuvos respublikos civilinį kodeksą // *Jurisprudencija*, 2004, t. 51 (43); 44-61.

Teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. birželio 21 d. nutartis c.b. *UAB „VB Lizingas“ v. Rimanto bagvilio komercinė įmonė*, Nr. 3K-7-440/2001, kat.45.8.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. vasario 18 d. nutartis c.b. *UAB „VB Lizingas“ v. A.S. stomatologinė įmonė*, Nr. 3K-3-123/2004, kat.45.8.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo 17 d. nutartis c.b. *UAB „Vakario transportas“ v. UAB „SEB VB Lizingas“*, Nr. 3K-3-125/2009, kat.114.5, 114.8.2.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. balandžio 24 d. nutartis c.b. *B. R. v. UAB „Sauluva“* Nr. 3K-3-296/2006, kat. 21.4.2.7; 42.8; 42.11.2; 50.1; 50.5.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. sausio 1 d. nutartis c.b. *UAB „AFIN BALTIKA“ v. G.M. įmonė* Nr. 3K-3-31/2010, kat. 42.10; 42.11.1; 50.10.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario 1 d. nutartis c.b. *AB „Vakarų laivų gamykla“ v. UAB „Mechanika“* Nr. 3K-3-19/2010, kat. 42.11.1; 44.5.1; 45.1; 50.10.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. birželio 29 d. nutarimas c.b. *J. Z. v. UAB „Baldras“ ir kt.*, Nr. 3K-P-346/2004.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis c.b. *AB Turto bankas v. UAB „Rastuva“*, bylos Nr. 3K-577/2007.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos 3 d. nutartis c.b. *VĮ „Teisinės informacijos centras“ v. UAB „Danske Lizingas“ ir kt.*, Nr. 3K-3-300/2009.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 26 d. nutartis c.b. *VĮ „Valstybės turto fondas“ v. UAB „Okeseta“* Nr. 3K-3-166/2008, kat. 44.5.2.17; 126.5.
11. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. spalio 14 d. nutartis *UAB „SVM Metal“* bankroto byloje Nr. B2-1399-585/2010, kat. 126.5; 126.8.

12. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. rugsėjo 27 d. nutartis c.b. *UAB „Lino pluoštas“ v. J.J.*, Nr. 2A-317/2005, kat. 50.10, 39 (S).
13. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. balandžio 30 d. nutartis c.b. *V. R., R. K., V. S., S. K., A. L. ir J. B v. UAB „Egivela“*, Nr. 2-534/2009, kat. 126.2.
14. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 11 d. nutartis c.b. *BUAB „Kseda“ v. UAB „Bleiras“* Nr. 2-1477/2009, kat. 126.2.
15. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. sausio 21 d. nutartis c.b. *UAB „Egivana“ v. UAB „Arbolitas“*, Nr. 2-344/2010, kat. 126.2.
16. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo 25 d. nutartis c.b. *Panevėžio apskrities VMI v. UAB „Vestrus“*, Nr. 2-566/2010, kat. 126.2.
17. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio 1 d. nutartis c.b. *UAB „Danske lizingas“ v. BUAB „Šilna“* Nr. 2-462-3/2010, kat. 126.5.
18. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo 23 d. nutartis c.b. *UAB „DnB NORD lizingas“ v. UAB „Eurobita“*, E. U. Nr. 2A-329/2010, kat. 36.1, 36.2.
19. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. rugpjūčio 7 d. nutartis c.b. *UAB „Afīn Baltica“ v. G. M. įmonė* Nr.2A-524/2009, kat. 35.3.6. (S).
20. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. birželio 8 d. nutartis c.b. *Vilniaus apygardos vyriausiasis prokuroras v. Vilniaus apskrities viršininko administracija, V. V., UAB „SEB lizingas“*, Nr. 2A-136/2010, kat. 21.4.1; 24.2; 30.4.1; 41; 50.10; 116.1; 121.10.
21. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio 12 d. sprendimas už akių c.b. *UAB „Swedbank lizingas“ v. UAB „Agroplus“*, A. K. ir J. S. Nr. 2-1486-560/2010, kat. 36.1, 36.2, 50.10, 116.5.1.
22. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio 12 d. sprendimas už akių c.b. *UAB „SEB Lizingas“ v. D. M. personalinė įmonė* Nr. 2-4013-560/2010, kat. 36.1, 50.10, 116.5.1
23. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 16 d. nutartis c.b. *UAB „Danske lizingas“ v. ŽŪKB „Pamario paukštynas“* Nr. 2-1922-360/2010, kat. 117.2; 126.5.

Elektroninės nuorodos

1. http://www.deutsche-leasing.de/leasing_law.html // prisijungimo laikas 2010-11-26
2. <http://www.bankai.lt/ziniu-bankas/terminu-zodynas/draudimas/turto-likvidacine-verte> // prisijungimo laikas 2010-10-31
3. <http://www.leaseurope.org/> // prisijungimo laikas 2010-11-21

4. <http://www.lba.lt/go.php/lizingas> // prisijungimo laikas 2010-11-21
5. <http://www.lb.lt/statistics/statbrowser.aspx?group=7222&lang=lt&orient=horz> // prisijungimo laikas 2010-11-23
6. <http://www.infolex.lt/tp> // prisijungimo laikas 2010-12-21
7. www.lrs.lt // prisijungimo laikas 2010-12-21